

PLANINSKI VESTNIK 10

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

LETNIK LXXIV

1974

PLANINSKI VESTNIK
GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE
 IZHAJA OD LETA 1895

Ing. Pavle Šegula	Za boljše načrtovanje je potrebna prijava odprav	509
Vladimir Blašković	Planinska stoletnica	510
Matija Maležič	Dva spomina na Himalajske višave	518
Vilko Mazi	Sto let Mlakarja in Westra	525
France Avčin	K otvoritvi Kaninskega visokogorskega smuškega centra	533
Zdravko Likar	Neznani svet za Krnom	538
Žarko Rovšek	Nekega zimskega dne na Veliki Kuk	542
Dr. Rajko Pavlovec	Poleti in pozimi na Mesnovec	544
Tine Orel	Dr. Milko Hrašovec — starosta slovenskih planinskih odbornikov	546
Jože Humer	Dva izleta	551
Andrej Kranjc	Nove raziskave v slovenskem kraškem podzemlju	553
	Društvene novice	554
	Alpinistične novice	558
	Varstvo narave	560
	Iz planinske literature	561
	Razgled po svetu	563

Naslovna stran:
 Jesen v Bohinju
 Foto: Jožko Dolničar

Poštnina plačana v gotovini

Lastnik: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana. — Glavni urednik: Prof. Tine Orel, naslov: 61111 Ljubljana — pošta 11, p. p. 38, odgovorni urednik: Stanko Hribar. — Uredniški odbor: Ing. Tomaž Banovec, prof. Marijan Krišelj, prof. Evgen Lovšin, dr. Miha Potočnik, Janez Pretnar, prof. Janko Ravnik, Franci Savenc, Tone Strojín, dr. Tone Vraber. — Naslov uredništva in uprave: Planinska zveza Slovenije 61001 Ljubljana, Dvořakova 9, p. p. 214. — Tekoči račun pri NB 50101-678-47046, telefon 312-553. — Planinski Vestnik izhaja praviloma vsak mesec. Letna naročnina 60 din, plačljivo tudi v štirih obrokih, za inozemstvo 80 din (5 US \$). Oglase vodi Rado Lavrič. — Reklamacije se upoštevajo dva meseca po izidu številke. Spremembe naslova javljajte upravi glasila, navedite vedno tudi novi naslov s tiskanimi črkami. Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pismene odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. — Rokopisov ne vračamo. — Tiska in klišeje izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani.

Po mnenju Republiškega sekretariata za prosveto in kulturo št. 421-1/73 z dne 18. 1. 1973 spada ta publikacija med proizvode iz 7. točke 1. odstavka 36. člena Zakona o obdavčenju proizvodov in storitev v prometu (Ur. list SFRJ 33-316/72).

**GORENJSKA
 PREDILNICA**

Škofja Loka

Kidričeva 75

Telefon 60-631

proizvaja:

- volnena, sintetična, bombažna česana, kardirana prediva,
- efektne preje,
- volnene, sintetične in mešane preje za ročno pletenje,
- jersey pletenine,
- storitve barvanja in plemenitenja pletenin

OZD KOMBINAT

KONUS

**SLOVENSKE
 KONJICE**

renomiran proizvajalec usnjene in krznene konfekcije z mnogimi zlatimi odličji, zraven tega proizvaja še več vrst usnja, copat, proizvode iz plastike — KOTERM, strojljne ekstrakte, furfural ter talno iglano oblogo KOSON

PLANINSKI VESTNIK

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

74. LETNIK

10 1974

ZA BOLJŠE NAČRTOVANJE JE POTREBNA PRIJAVA ODPRAV

Bralci Planinskega Vestnika, zlasti pa zainteresirani alpinistični odseki se najbrž spominjajo razpisa KOTG. V njem smo jih prosili, da prijavijo odprave za naslednja leta.

Bera prijav je bila kaj pičila.

Vemo, da Celjani izredno vestno pripravljajo odpravo v Mongolijo, ki je doslej niso mogli uresničiti samo zaradi birokratskih zaprek in kancljijskih uradnikov v raznih federacijah, všteti našo JSOFK.

Vemo za želje APD, ki so dokaj obsežne, vemo tudi za nekaj manjših načrtov, ki jih sploh ne kaže uvrstiti k odpravam.

Vemo tudi, da marsikje precej pridno delajo načrte in si zraven mislijo: »Kaj to koga briga!«

No, tako preprosto to ni. Četudi priznamo svobodo akcije društvom in AO in celo posameznikom, to še ne pomeni, da je to zmerom pametno. Cepimo in delimo svoje sile ter se pri tem skoro nikoli ne vprašamo: »Je ta načrt, ta odprava vredna truda in denarja, ni to mar samo nekoliko težji in daljši izlet, ki bi si ga skupina ljudi rada lotila na tuj račun?«

Imamo dokaj izkušen iz te nenačrtnosti. O ciljih ne bi govoril, saj je v tej prvi dobi odpravarstva bilo zanimivo skoro vse, ker doslej še nikjer nismo bili. Uspelo nam je, bolj po sreči kot po pameti, doseči nekaj lepih rezultatov, izjeme so le redke, če izvzamemo odprave, ki jih je načrtovala KOTG. Slabše so izkušnje, ki zadevajo zbiranje sredstev. Ne bom našteval vsega, ker vsega niti ne poznam. Tako sta se pri istem mecenu znašla IV. JAHO in nesojena odprava na Groenland. Hoggar, Mc Kinley in V. JAHO bi skoro lahko ustanovili zadrugeo, rezultat take politike je bila pičila bera vseh treh povsod tam, kjer so se znašli vsi trije prosilci zapored. Ali pa je tisti, ki je imel »NAVIP (zveze in protekcijo)«, pobral levji delež in odrinil v svoje revirje.

Tega mora biti konec. Zato je KOTG mnenja, da bo odslej za leto dni naprej javno objavila, katere odprave planinska organizacija podpira in priporoča. Jasno je, da vsem možnim mecenom odsvetuje dajati pomoč in podporo tistim, ki ne bodo nastopili z dobrim programom in spodobnimi cilji. Končno gre za velike denarje, ki bi jih lahko planinska organizacija uporabila še kje drugje. Možno je le dvoje: solidno in načrtno delo po dolgoročnem programu ali pa anarhija, ki je PZS ne misli podpirati.

509 Rok za prijave v letu 1975 in 1976 se je iztekel.

V pošte v pridejo Celjani z Mongolijo in APD z Andi, če bodo odpravo zadovoljivo utemeljili in predlagali sprejemljivo financiranje.

V zveznem merilu KOTG razmišlja o ponovitvi odprave na Makalu.

Kolikor bodo možnosti kake solidne odprave v sodelovanju s Federacijo alpinizma SSSR v Pamir, Tjenšan ali Kavkaz, jih bomo natančno preučili.

Vsi drugi, ki jih ta pregled ne zajema, naj razmišljajo o odpravah na lastne stroške, predvsem pa naj ne pozabijo prijaviti tistega, kar ljubosumno kuhajo v skritih kuhinjah.

ing. Pavle Segula
načelnik KOTG

PLANINSKA STOLETNICA

(Prgiče zgodovinskih variacij ob 100-letnici ustanovitve Hrvatskega planinskega društva)

VLADIMIR BLAŠKOVIĆ, ZAGREB

Dr. Vladimir Blašković, redni profesor na Fakulteti ekonomskih ved, ima za seboj pol stoletja publicistike in strokovnega dela. Izdal je deset knjig in brošur, okoli 200 raznih razprav iz geografije, geologije, biologije in pedagogike, čez 600 leksikalno obdelanih enciklopedijskih tem in več sto člankov iz raznih področij kulture, umetnosti in znanosti. Član HPD od leta 1921, ustanovitelj podružnice HPD »Bilo« v Koprivnici (1928), tajnik podružnice HPD »Martinščak« v Karlovcu (1934–1935), sodelavec glasila »Hrvatski planinar« in radijske postaje na Markovem (danes Radičevem) trgu. Po osvoboditvi med poborniki in obnovitelji planinstva, soustanovitelj PD Zagreb, PSH in PSJ (1948), predsednik PD Zagreb, danes Zagrebmatca, 1949–1952, zdaj predsednik nadzornega odbora PD Zagreb. Na njegovo pobudo so po vojni ustanovili planinsko revijo »Naše planine«. Planinski entuziast, eden najboljših poznavalcev Hrvatske in Jugoslavije, v mlajših letih se je tudi alpinistično udeleževal, iniciator in organizator planinsko-turističnih potovanj za planinske seniore po Italiji, Avstriji, Nemčiji, Švici, Franciji, Madžarski, Bolgariji in Turčiji. Rodil se je v Karlovcu 22. IV. 1901, diplomiral na filozofski fakulteti v Zagrebu iz geografije, geologije, mineralogije in petrografije, postal prvi doktor ekonomske geografije v Jugoslaviji in prvi univ. predavatelj turizma. Kot gimnazijski profesor je učil v Kostajnici, Koprivnici, Plevljih, Karlovcu, Bjelovaru, Banja Luki in v Zagrebu. Zadnji dve desetletji do l. 1971 je bil profesor Ekonomske fakultete v Zagrebu. Aktivno je sodeloval

v NOB, po osvoboditvi opravljal vrsto odgovornih funkcij v šolstvu. Od 1962–1970 je bil predsednik Speleološkega društva Hrvatske in več let član uprave Geografskega društva Hrvatske. Napisal je akademski učbenik »Ekonomska geografija Jugoslavije« v treh izdajah (1962, 1967, 1971), doslej edino tako jugoslovansko delo, ki je prevedeno v ruščino (izšlo v Moskvi 1970), sicer pa vrsto obsežnih monografij o nafti in regionalnih geografskih obdelav.

Op. ured.

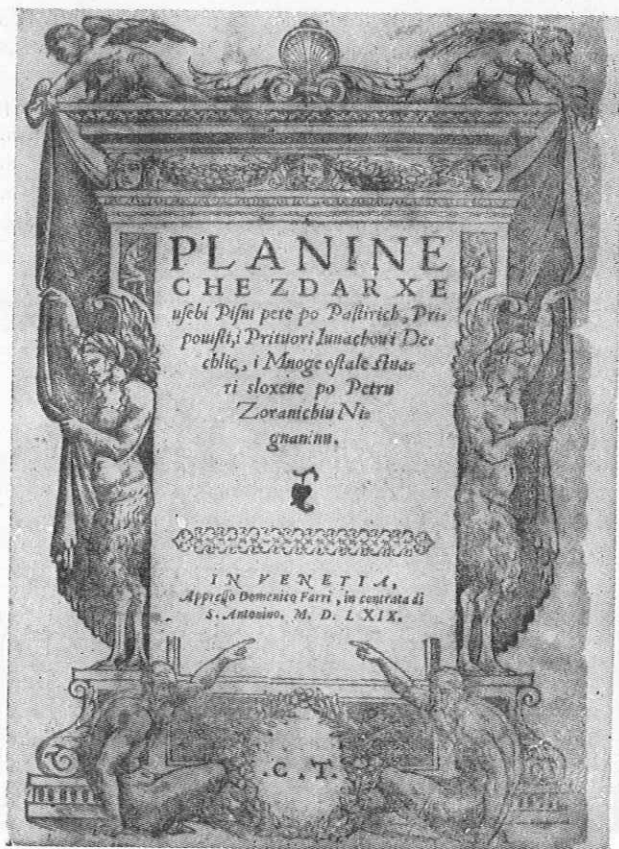

ad petdeset let se moja živa in pisana beseda ni ločila od vselej mi dragih planin v Hrvatski in Jugoslaviji. Več kot pol stoletja je moje književno in znanstveno pero povezano z veličastno planinsko naravo in v marsičem z bogato planinsko družbeno stvarnostjo moje domovine. Kakorkoli obračam in listam po obsežni knjigi historiografske dokumentarnosti planinske preteklosti v ožji in širši moji domovini, Hrvatski in Jugoslaviji, na vsaki njeni strani vedno najdem nekaj novega, morebiti samo privid nečesa novega, a spet pravzaprav dobro znano staro. Vendar je to staro vedno tudi novo, v novem videzu, v drugi luči in vsaj majčkeno spremenjeno v svoji imanentnosti. Prav to je tisto, kar izziva in draži radovednost, kar spodbuja na ponovno razpletanje in oživiljanje tistega, kar je nekoč bilo in kar se v isti obliki, na enak način, z isto vsebino nikoli in nikjer več ne ponavlja. Kajti ponavljanje istega

– ni isto. To je samo navidez isto. Popolne identičnosti ni nikjer. Ne v naravi ne v človeški družbi.

Vse je dovršeno usklajeno z nenapisanimi postulati večne in povsod navzoče dialektike v naravi in družbi. Ali ni filozof Heraklit iz Efeza že pred petindvajsetimi stoletji globokoumno formuliral klasično ugotovitev: Panta rhei (in v nadaljevanju: panta kineitai kai uden menei). Prastaro spoznanje in velika resnica: vse teče, nič ne miruje, vse se spreminja, tudi mi sami v sebi in v času (in s časom), v katerem živimo. (Da, učili smo se tega in se naučili tako v tisti stari klasični gimnaziji in tako imenovani »šoli učenja«, ob katero se radi in pogosto spotikajo različni vsevedneži in nečimrni sebičneži, ki pri tem pozabljajo na ne ravno nepomembno resnico, da so jim temelji njihovega znanja, neposredno ali posredno vendarle kakor s popkovi- vno povezani s to, kakor radi pravijo, malovredno in, ni dvoma, že davno ostarelo šolo učenja in znanja).

Kakor se dobro znane planinske višave, stene in grmade vsak dnevni in letni čas kažejo v drugačnem načinu in drugačni podobi, tako se tudi projekcije naših misli o planinski pristnosti in o časovnih odnosih človeka do planinske prirode venomer odražajo na drugačen način. Zavaljo tega lahko o istem planinskem pojavu in o isti planinski značilnosti govorimo in pišemo večkrat; da, celo mnogokrat, vendar to le ne bo eno in isto. Čeprav se zdi to le igranje z besedami, ni to nobena verbalistična ekvilibristika, ampak je tudi to odraz onega prastarega Heraklitovega spoznanja, da vse teče, da se vse spreminja, tako da navidezno ponavljanje istega konec koncev le ni isto. Kakor umetniški tvorec isto temo prenareja in jo v skladu s svojim doživetjem ustvarjalno obdela na več načinov, tako naj bo tudi meni dovoljeno, da v tem pla-

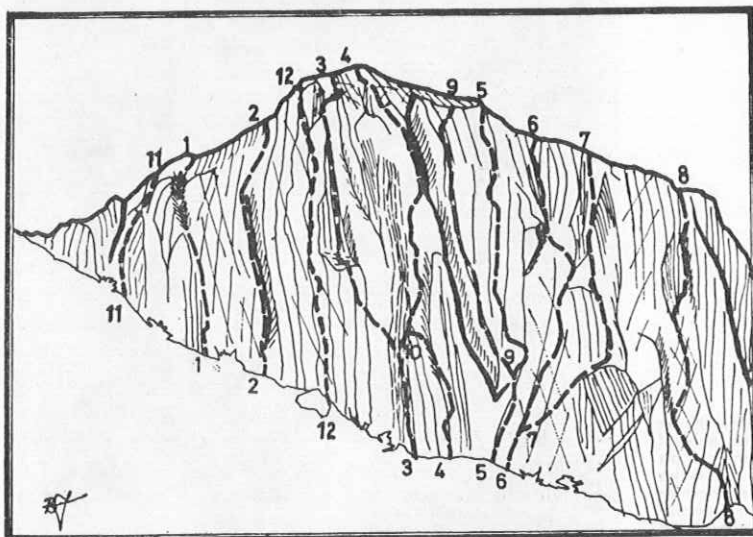
Naslovna stran »Planine«, ki jih je v hrvatskem jeziku napisal Peter Zoranić, natisnjene pa so bile v Benetkah. Edini na svetu znani izvod te najstarejše planinske knjige hrani Jugoslovanska Akademija znanosti in umetnosti v Zagrebu

ninskem jubilejnim letu prilagodim sedanjemu trenutku nekoliko spremenjene že objavljene zapise in misli, ki sem jih že povedal in napisal večkrat na drugih mestih. Naj bodo torej to neke vrste historiografske variacije ob stoletnici hrvatskega planinstva.

Zadosti je znano, da je bila **prva planinska organizacija** na Hrvatskem ustanovljena leta 1874. Bilo je to Hrvatsko planinsko društvo, sprva (in v skladu s tedanjimi jezikoslovnimi normami) imenovano **Hrvatsko planinsko društvo** (kratica: HPD). Ustanovni shod je bil **15. oktobra 1974 v Zagrebu**. Sklical ga je in mu predsedoval ugledni prirodoslovec in vseučiliški profesor **akademik dr. Đuro Pilar**. Hrvatska je tedaj živela osiromašena in sprta v družbeno-političnem okviru in državnih pritiskih tuje sile in velesil. Kljub neugodnemu stanju in razmeram je tudi takšna Hrvatska vendarle prispevala dragocena zrnca v bogato zakladnico evropske in svetovne kulture. Spomnimo se samo velikega erudita Matije Vlačiča Ilirika (1520–1575), najplodovitejšega pisatelja in doslednega borca za reformacijo; potem Jurija Križanića (1618–1683), avtorja obsežne »Politike« (ali »Politične misli«), dela, ki se še tudi danes ljubosumno hrani in v celoti ni dostopno za proučevanje; pa genialnega znanstvenika, ki je odkril evklidovsko geometrijo, relativiteto, teorijo kvanta in je analiziral probleme, s katerimi se znanost še danes komaj ukvarja, Ruđera Boškovića (1711–1787), in – naj bo samo to zadosti.

Nikakor tega ne vzemite in ne razlagajte kot svojevrstno neskrupnost: ustanovitev planinske organizacije pred sto leti na tem jugovzhodnem evropskem vetrovnem ozemlju, ki so ga preorale osvajaalne sile imperialističnih osvajalcev v starem, srednjem, novem in najnovjšem zgodovinskem času, ni družbeno nepomemben pojav. Res je majhno, vendar dragoceno zrnce v zakladnici hrvatske, jugoslovanske in evropske kulture.

Bila bi zmeta misel in predpostavka, da pred ustanovitvijo HPD na Hrvatskem in na drugih področjih Jugoslavije ni bilo planinske dejavnosti. Manifestirano v raznih oblikah je planinsko življenje stvarno obstajalo že prej in ne samo v devetnajstem stoletju temveč že mnogo prej. V prvi vrsti imamo celo plejado znanstvenikov-prirodoslovcev, ki jih razumljiva znanstvena radovednost usmerja v planinska področja, da bi odkrili in spoznali nekaj novega, dotlej bolj ali manj neznanega. Geomorfološke posebnosti dinarskega krša ali krasa so bile v tem pogledu izredno mikavne. Specifičnosti planinske narave, njene lepote in redkosti niso mikale samo znanstvenikov

Plezalne smeri
v Anić-kuku v
Paklenici na Ve-
lebitu, dvanajst
po številu

Baltazar Hacquet (1739–1815) je prvo poglavje svoje knjige »Physikalisch-politische Reise...« posvetil Velebitu

in znanstvene radovednosti, pritegovale so pozornost tudi drugih mož, prirodoslovnih nestrokovnjakov, toda z razvitim smislom za posebno lepoto planinske narave, za trpko življenje človeka v tem prostoru in za utrditev vdanosti in ljubezni do domovine, do rodnega kraja.

Že sam relief naše domovine in življenjske potrebe so gnale človeka na gore že zdavnaj. Povezanost našega človeka z gorami, smisel in ljubezen do narave so se od nekdaj odražale v vsem življenju naših ljudi, posebno gorjancev in primorcev. Kdo ni pri teh ljudeh, če jih je dobro spoznal, zaslišal široko skalo bogatega besedišča ljudske govornice, ki vsakemu naravnemu pojavu, vsakemu kamnu, bilki, vsemu, zna najti in dati pojavu ali objektu v naravi primerno besedo! Koliko je v tem mehkočutnosti in pravega opazovanja! Celó v ljudski psovki, v nezadržnem izbruhu srda in besnosti – naj je to še tako paradoksalno – vendar se je res tako izkazalo, je možno slišati in najti opreznost, strah, spoštovanje in ljubezen do narave. To vedo le tisti, ki so prekrizali gore, ki so se vanje globoko zazrli in dobro spoznali našega gorjanca, hribovca. In to enako velja za Hrvatsko, Slovenijo, Bosno in Hercegovino, Črno Goro, Srbijo, Makedonijo, za ves gorski svet.

Čeprav je bilo HPD ustanovljeno jeseni 1974 v Zagrebu, so njegove korenine vezane na gorati **Klek nad Ogulinom**. Tu se je nekega pomladnega (aprilskega) dne v senci krajevne županijske zgradbe v Ogulinu sešla ugledna trojica. Zelo spoštovani in znani alpinist iz Gradca, vseučiliški profesor **dr. Johannes Frischauf**, mlad upravni uradnik, že tedaj ugleden književnik **Budislav (Bude) Budisavljević** in tudi mlad pravnik (sin »bana pučanina« in pesnika »Smrt Smail-age Čengića« Ivana Mažuranića), poznejši predsednik Jugoslovanske akademije znanost in umetnosti **dr. Vladimir Mažuranić**. Trije ljudje, liški Srb Budisavljević, karlovški Hrvat Mažuranić in štajerski Avstrijec Frischauf, in že je tu eminentna znanstveno-književniška internacionala s posebno sijajno vezjo izrazite planinske komponente. Frischaufa je najbolj mikal Klek, Budisavljević in Mažuranić pa sta bila otroka hrvatskega krša. In nekako samo od sebe je prišlo do sodelovanja v planinskem prizadevanju in do prijateljskih vezi. Oboževalec slovenskih in hrvatskih gora, prijatelj obeh narodov profesor Frischauf je prišel na misel, da bi se na Hrvatskem moralo ustanoviti planinsko društvo. Njegovo pobudo je z navdušenjem sprejel Bude Budisavljević, podpiral pa je to in obetal svoje sodelovanje in pomoč Vladimir Mažuranić. Frischaufovo misel je prenesel Budisavljević dr. Pilaru, zveze so bile vzpostavljene, začeli so z dopisovanjem, pripravljala dela so tekla naglo in solidno in – na jesen je »Hrvatsko planinsko društvo« že bila

stvarnost. Sestavili so pravila in jih odposlali pristojni oblasti v potrditev – 20. 3. 1875 so bila že potrjena. 29. aprila 1875 je bila sklicana tudi prva redna glavna skupščina, na kateri je bil za predsednika HPD izvoljen prazdravnik Hrvatske in pomemben znanstvenik, akademik **dr. Josip Kalasancij Schlosser-Klekovski**. V prvo društveno upravo so bili izvoljeni: podpredsednik društva (pa tudi poznejši predsednik Jug. akademije znanosti in umetnosti) dr. Josip Torbar, odbornik Ljudevit Vukotinović (ilirski bard, akademik in pozneje tudi predsednik HPD), prof. dr. P. Matković, dr. J. Bauer, dr. L. Vidrić, dr. Z. Plohn, dr. Gj. Pilar, V. Krešić, dr. U. Čučković i P. Žulić. Društvo je že v prvem poslovnem letu imelo 253 članov.

Trinajstotica kulturnih delavcev, med njimi šestorica akademikov, so postavili temelje planinski organizaciji na Hrvatskem leta 1874. Kmalu nato, glejte, že spomladi 1875 je društvo imelo nad dvesto članov in – organizirano delo se je začelo. Za začetek organizirane planinske dejavnosti na Hrvatskem pred sto leti so značilne **tri temeljne poteze**, skladne s tedanjimi družbeno-političnimi prilikami (in neprilikami) naše domovine in rodoljubnimi težnjami ustanoviteljev in prvih društvenih delavcev novo ustanovljenega HPD. Težko je reči, katera od teh potez je važnejša in značilnejša. Vse so enako važne, bistveno značilne.

Ena od njih je **ljubezen do narave**. Ta vsebuje pravilen in človeka vreden odnos do narave in odnos človeka do človeka. Torej izrazito humanistična poteza človeškega bitja. Ta človeka vredni odnos do narave in ljudi pomeni visoko etično in moralno vrednoto, bistveno komponento vsebine in pojma planinstva.

Znanstvenost je druga bistvena in temeljna poteza na začetkih organiziranega planinskega življenja in dela na Hrvatskem. Tradicija hrvatske planinske aktivnosti je nespodbitno velika, bogata z vrednotami, ki jih je prinesla v dediščino in zakladnico naše kulture. Nespodbitno je, da so večinski delež v pionirskem planinskem delu imeli ter ga pogosto tudi požrtvovalno in trudoma nosili prav znanstveniki in strokovnjaki raznih prirodoslovnih disciplin. Križarili so čez hrib in dol po naših gorah in kot prirodoslovci mnogo prispevali k natančnemu spoznavanju domovine in splošni rasti naše kulture. Ne bi bilo v skladu z naprednim naukom in marksističnim pogledom na svet, če tega svetlega, častnega in pozitivnega dejstva ne bi spoštovali in se z njim okoriščali. Posebna prizadevnost in najožja povezanost hrvatskih znanstvenikov s planinstvom se kaže v dejstvu, da od prvih 16 članov Akademije, ki jih je hrvatski sabor izbral l. 1866, v seznamu članov HPD najdemo že prvo leto devetorico, torej več od polovice. Ali naslednji podatek: vsi predsedniki Akademije od njene ustanovitve 1866 do leta 1921, torej polnih 65 let, so bili organizirani planinci. Skoraj polni dve desetletji so predsedniško dolžnost HPD opravljali akademiki.

Tretja temeljna poteza: **rodoljubje**. Iskrena, globoko doživeta ljubezen do domovine, spoštovanja vredno domoljubje. Kljub patriotski romantiki napitniškega slavošpeva v prejšnjem stoletju, kljub tedaj priljubljenemu, bolj ali manj povsod navzočemu in zelo bučnemu malomeščanskemu patriotskemu omizništvu se je patriotizem naših planinskih starinov kazal vendarle v kar najboljšem smislu. Bila je to plemenita, čista, v vsak živec krepko vcepljena vdanost in ljubezen do rodne grude, do domačega ognjišča in do »stare slave dedovine«. Bil je to v resnici patriotizem v najboljšem smislu. Če gledamo iz današnje retrospektive in uporabljamo objektivna merila in občutljivo analitično-komparativno metodo v razčlenjevanju bistvenih družbenih elementov in faktorjev, moramo ugotoviti, da je bilo rodoljubje, ki se je manifestiralo v začetku delovanja HPD, zares popolno, čisto in nesebično, vredno znanstvene resnosti ustanoviteljev in protagonistov hrvatskega planinstva. Brez ozira na poznejše oscilacije, ki jih je prinesel čas in v času pogojene družbene razmere, se je hrvatsko planinstvo moglo tudi v najkočljivejših situacijah upreti pogubnim nevarnostim, moglo je obstati in se obdržati do danes, ker so mu bili temelji postavljeni solidno in čvrsto. To so omogočile tri naše temeljne planinske poteze: ljubezen do narave, znanstvenost, rodoljubje.

Taki so bili začetki organiziranega planinstva na Hrvatskem pred sto leti. Brez ozira na dragoceno iniciativo profesorja Frischaufa je potrebno vendarle posebno poudariti,

da je ustanovitev HPD imela kar dosti planinskih predhodnikov. Poleg znanstvenikov-prirodoslovcev so bili tudi samotni planinski popotniki in pasionirani častilci gorske narave. Skladno s časom in razmerami, v katerih so živeli, delali in umsko ustvarjali, so vsi doprinesli svoj delež k razvijanju, krepitvi in kasnejši organizacijski učvrstitvi planinske društvenosti na Hrvaškem. Ustanovitev HPD je logična posledica formalno neorganiziranega in spontanega planinstva v domovini, ki je plodovito živelo in bilo predhodnik v kulturni zgodovini Hrvatske zelo pomembnega leta 1874.

Korenine smisla in ljubezni za planinsko naravo Hrvatske stvarno segajo v daljno preteklost. Klasično slovstveno delo Petra Zoranića »Planine«, ki ga je spesnil »V Ninu Gradu« leta 1536 je nadvse dragocen in trden dokaz za to. Delo je edinstven dokument večstoletne tradicije hrvatskega in jugoslovanskega planinstva. Głoboke korenine segajo, glejte, v prvo polovico šestnajstega stoletja, morebiti (tudi verjetno) še dalje.

Kje so pravzaprav začetki, v kakšni obliki se javljajo, to stvarno danes še nobeden ne ve in ne more kategorično zatrjevati. Pri tem izobilju raznovrstnih podatkov in relevantnega arhivskega gradiva zgodovina hrvatskega in jugoslovanskega planinstva še ni dovolj raziskana in znanstveno proučena. Tu se tudi današnjim in prihodnjim zgodovinarjem odpirajo najširše možnosti zelo zanimivega, pa tudi utrudljivega, celo mučnega dela. Sicer pa brez tega tudi ni znanstvenega dela.

Pri tem delu povečuje težave dejstvo, da je poleg popolnoma jasnih dejstev in ugotovljenih znanstvenih resnic še to in ono nejasno, neizrečeno, nerazčiščeno in dvomljivo. To je sem in tja lahko vzrok nesoglasij, nesporazumov, nestrpnosti, mučnih razgovorov, kdaj pa kdaj tudi neugodnih družbenih odmevov. Glejte primer iz današnjih dni! Poleg pisanih pričevanj in kljub številnim še živim pričam narodnoosvobodilnega boja, koliko je in kakšnih protislovnih trditev in žolčnih polemik o posameznih

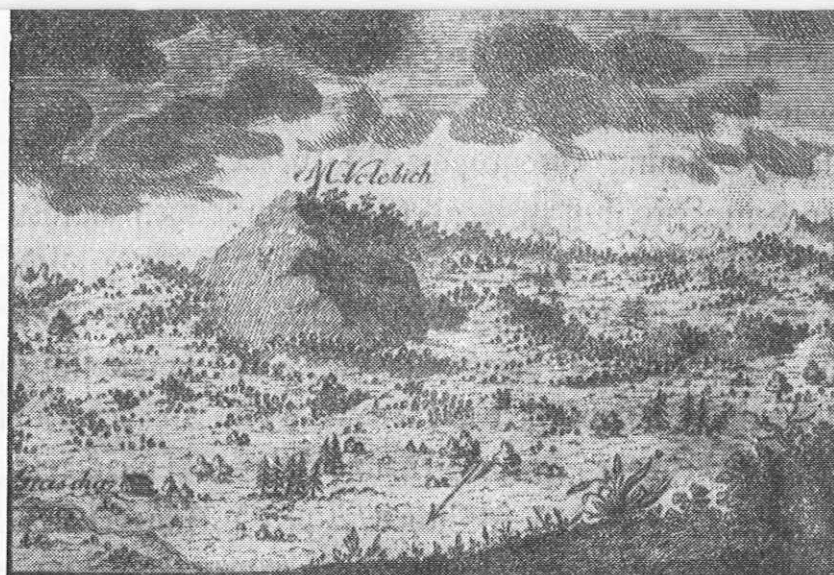

dogajanjih ljudske revolucije, ki smo jo skupno doživeli, preživeli in v kateri pravzaprav še vedno smo! Kaj naj torej rečemo in kako ugotovimo zgodovinsko resnico o dogodkih izpred sto in še mnogo več let! Toliko bolj moramo znati ceniti, spoštovati in znanstveno uporabiti vse, kar je nedvoumno, zanesljivo, točno in verodostojno. Ko pišemo in govorimo o začetkih našega planinstva, ni mogoče mimo resnice, da so ob ustanovitvi HPD vladale drugod precej drugačne razmere kot na Hrvaškem; bile so v marsičem manj ugodne, lahko rečemo, bile so družbeno-politične stiske. Zato so tudi obstajali povsem drugačni pogoji za nastanek in razvoj planinstva v deželah drugih južnih slovanskih narodov. Posebno se je v tem pogledu ločila Slovenija. Njena alpska področja je zajemala avstrijska interesna sfera habsburške A-O monarhije, bila so torej v tisti evropski regiji, kjer sta se planinstvo in alpinizem kot vrhunski obliki planinstva začela razvijati precej prej kot na evropskem jugovzhodu, posebno na Balkanu. Slovenija je poleg tega živela pod posebnim pritiskom tujega oblastnika. Kljub temu slovenska planinska zgodovina vendarle sega v osemnajsto stoletje, lahko pa rečemo, da so njene korenine še mnogo globlje in povezane še s starejšimi časi. Zelo mnogo planinskih vzponov je bilo v Sloveniji davno pred letom 1874, ko je začela delovati prva družbeno urejena planinska organizacija na Hrvaškem in na teritoriju današnje Jugoslavije. Saj je bil sam **Triglav premagan šestindevetdeset let prej, 26. avgusta 1778! Ta datum je eden od najpomembnejših ne samo v zgodovini slovenskega, temveč tudi vsega jugoslovanskega planinstva.** Dobro vemo: ta dan je prišel na vrh Triglava ranocelnik iz Stare Fužine **Lovro Willonitzer** skupaj z lovcom **Božičem**, rudarjem in gorskim vodnikom **Matevžem Kosom** iz Jereke in **Luko Kosom** iz Gorjuš. Ta alpinistični trijumf je bil uresničen pred malone polnima dvema stoletjima.

Baltazar Hacquet je izmeril višino Triglava leta 1779, ko se je v spremstvu Slovencev povzpel na Mali Triglav, ko še ni bilo ne markacij ne usekanih stopnic ne klinov in ne tehnično dovršenih vrvi. Leta 1785 je bil na Kredarici pesnik in alpinist **Valentin Vodnik**, ki je kot frančiškanski bogoslovec na Trsatu imel priložnost poznati tudi Gorski kotar, verjetno pa se je povzpel tudi na ogulinski Klek, ki mu je posvetil eno svojih pesmi. Odtlej – od konca osemnajstega stoletja se je stalno širil krog obiskovalcev triglavskega carstva Zlatoroga, kakšno pa je stanje danes – zares ni potrebno govoriti. Zavoljo tega ni neopravičeno, če rečemo in zatrujemo, da je **Slovenija stvarno zibelka jugoslovanskega planinstva.** S tem ni prav nič zmanjšan pomen in važnost sedanje stoletnice hrvatskega planinstva. (To sem napisal in ugotovil tudi v svoji najnovejši zgodovini hrvatskega planinstva, objavljeni v »Naših planinah«, letnik XXVI, št. 3–4, str. priloga 43–44, Zagreb 1974.)

Tradicionalne dobre sosedske planinske in bratske zveze med Hrvati in Slovenci, odnosno Hrvatske in Slovenije, so se ponovno potrjevale v preteklosti in sedanosti. Kakor da še danes odmeva med starimi zidovi nekdanjega Hrvatskega sokola v Zagrebu burno poskanje častnemu starešini »našemu triglavskemu kralju Matjažu, župniku z Dovjega – Jakobu Aljažu« (prosto po Sardenku-Merharju), ko je bil 7. septembra 1924 na jubilejni polstoletni skupščini izvoljen za častnega člana HPD. Bratska prisrčnost in hrvatsko-slovenska planinska iskrenost se je manifestirala tudi naslednjega (1925) leta na Planinskem dnevju (5.–7. IX.), ki ga je organiziralo HPD na Plitvičkih jezerih, ko je delegat Slovencev in SPD dr. Josip C. Oblak v zanosnem pozdravnem govoru izjavil, da je prehodil mnogo sveta in da je našel vsem našim naravnim lepotam enake ali podobne, Plitvička jezera pa so ena sama. Bil je v Versaillesu, to je čudež lepote, toda – je rekel – Plitvička jezera so Versailles naravne lepote. Dobre sosedske planinske in bratske zveze so zgledno blestele v dneh in razmerah zmedene jugoslovanske preteklosti med obema vojnama, svetile so se in razsvetljevale težke poti v revolucionarnih dneh in v letih, ko smo opravljali največji izpit naše narodne in napredne politične zrelosti. Ta veliki in težki izpit zrelosti smo opravili zares briljantno. Koliko naših dragih in dobrih planinskih sodelavcev in tovarišev je junaško in herojsko ugradilo svoja življenja v temelje te naše današnje samoupravne socialistične narodne in državne federativne skupnosti! Njihova žrtev nalaga dolžnosti nam živim.

Risba Velebita v knjigi B. Hacqueta »Phys.polit. R...«. »Mons Velebić« je staro ljudsko poimenovanje. — Vse slike so izšle v »Povijesti Hrvatskog planinarstva«, (dr. Vi. Blašković). Ljubeznilo nam jih je posredoval dr. Željko Poljak, za kar se mu lepo zahvaljujemo

Sto let življenja in dela organiziranega hrvatskega planinstva res ni ne malo ne nevažno. V njem so nagrmadeni najrazličnejši številni rezultati neke posebne značilne kulturne dejavnosti, neke posebne družbene aktivnosti, prepojene z resničnim humanizmom, nesebičnim tovarištvom in zdravo težnjo po spoznavanju in obvladovanju naravnih posebnosti in redkosti. Naštevaje posameznosti o tem delu in nizanje kvantifikacijskih podatkov v tem prigodnem jubilejnem orisu bi bilo precej neskladno s temeljnim konceptom tega planinsko-publicističnega sestavka. (Mimogrede pripominjam: jubilejni zbornik, ki ga ob svojem jubileju izdaja Planinska zveza Hrvatske, vsebuje obilico podatkov in podrobnosti o stoletni aktivnosti hrvatskih planincev.) Zavoljo tega o tem v drugi obliki in na drug način ob drugi priložnosti in na drugem kraju.

S spremembami, ki so potrebne in nujne, planinstvo živi tudi danes, kot je obstajalo in živelo včeraj. Ne petrificirano. Tudi v njem se uveljavlja dialektika narave in družbe. Doživlja in preživlja neizogibnosti časa. Prav zato tudi živi. Živeti tudi mora kljub epohalnemu zgodovinskemu dogodku, kljub revolucionarnim dogajanjem in družbenim prelomom, kljub političnim plimam in osekam, ki jih je doživela Evropa in ki jih še vedno preživlja razredno razdeljeni svet v tem stoletju. V tej Evropi, v tem svetu je tudi naša domovina. Drugače tudi biti ne more, saj nikakor nismo svet zunaj sveta, nismo niti nekakšen izjemni razglednik, ne na nebu ne na zemlji.

Torej tu je tudi moja domovina: Hrvatska in Jugoslavija. Tisočletna Hrvatska in polstoletna Jugoslavija. In — misli rojijo.

Jugoslavija nekoč, pred sto in več leti: sanjarska težnja in bolj ali manj utopistična utvara naivnih hrvatskih ilircev in planinskih entuziastov, ustanoviteljev Hrvatskega planinskega društva. Jugoslavija danes: velika Resnica in še večja Stvarnost. Ko danes govorimo o **stoletnici hrvatskega planinstva** logično upravičeno govorimo tudi o častni **stoletnici jugoslovanskega planinstva**. Eno brez drugega ne gre, eno je zaobseženo z drugim. Ni niti bistveno niti važno, ali gre za neorganizirano ali organizirano planinstvo. Vse to je pravzaprav neločljiva in neodtujljiva celota.

Rekli smo in ponovimo še enkrat: **Slovenija je stvarna zibelka jugoslovanskega planinstva**. Dejstvo, da je **slovensko planinstvo** kot organizirani družbeni pojav začelo živeti šele leta 1893, pa je bilo pogojeno s specifičnimi družbeno-političnimi razmerami in posebnimi težavami narodnega življenja slovenskega naroda. S prirodoslovnim delovanjem bibrirskega Hrvata in prvega predsednika Srbske akademije znanosti dr. Josipa Pančića se je pojavilo **srbsko planinstvo** v prvem letu tega stoletja. **Makedonsko in črnogorsko planinstvo** je najnovejšega (povojnega) datuma. **Planinstvo Bosne in Hercegovine** se je razvijalo v specifičnih bosansko-hercegovskih pogojih v znamenju različnih vplivov, pritiskov in težav pred revolucionarno osvoboditvijo in

federativno državno osamosvojitvijo. Začetki mu segajo v devetdeseta leta preteklega stoletja, vendar kaka dobra dva decenija po ustanovitvi HPD v Zagrebu. Če pa že hočemo največjo južno slovansko širino, dodajmo še dejstvo, da je tudi **bolgarsko planinstvo** mlajše od hrvatskega.

V takem spletu časovnega nastajanja organiziranih planinskih možnosti obstaja in se kakor čvrsta stena visoko vzpenja zgodovinska znanstvena resnica, da je šele **Hrvatsko planinsko društvo prvo moderno in popolnoma organizirano planinsko društvo v naši državi, ustanovljeno v Zagrebu leta 1874, društvo, ki je z vsemi bistvenimi potezami, relevantnimi elementi in formalno potrebnimi atributi družbenega obstanka, torej z vsemi značilnostmi resnega družbenega pojava in družbeno koristne dejavnosti prvo prišlo v zgodovino planinstva ne samo Hrvatske ampak tudi celotne današnje Jugoslavije.** Prav to pa je bistvena in trajna vrednost.

Zavoljo vsega tega je razumljivo, logično in upravičeno, če rečemo, da stoletnica hrvatskega planinstva zaobsega v sebi tudi zgodovinsko resnico o stoletnici jugoslovanskega planinstva, ki je nastalo in se rodilo na Hrvatskem. V tem je zajet smisel in bistvo splošnega kulturnega in zgodovinskega pomena in važnosti današnjega jubileja planinske stoletnice. Tej v čast in slavo smo napisali tudi to prgišče zgodovinskih variacij.

DVA SPOMINA NA HIMALAJSKE VIŠAVE

ING. MATIJA MALEŽIČ

Ing. Matija Maležič je naši javnosti tako znan, da ga ni treba posebej predstavljati. Spada med najuspešnejše naše alpiniste s svojimi vzponi v domačih gorah, v Alpah sosednih dežel in s svojimi dosežki v Himalaji, poleg tega pa je tudi globinski alpinist-jamar, ki je podzemski temni naše dežele iztrgal že marsikatero pomembno skrivnost. Svoje izredne športne sposobnosti je poskusil tudi v ekstremnih smučarskih spustih, športni panogi, ki jo goje po svetu najpogumnejši mladi možje. S kakšno vestnostjo, sistematičnostjo in razgledanostjo se posveča alpinizmu in njegovemu sodobnemu višku – himalaizmu, kaže njegova razprava o opremi za naš Makalu 1973 v Planinskem Vestniku 1974. Sodeč samo po tem ni nič čudnega, če je doslej prav on največ dosegel v našem ekspedicionizmu. Njegov vzpon na Annapurno in njegov samotni boj nad 8000 metrov visoko v južni steni Makaluja je po vsej pravici vzbudil pozornost v mednarodnem svetu, združeno z redkim priznanjem, o katerem je našo javnost obvestilo »Delo« dne 26. avg. t. l.: Mladi inženir, športnik izjemnih kvalitiet, obenem še spreten in duhovit publicist, filmar in fotist je odšel ponovno v južno steno Makaluja na povabilo mednarodne ekspedicije, katere moštvo je v večini ameriško.

Zelimo mu, da bi zdaj dosegel cilj, ki mu po vsej pravici pripada.

Op. ured.

ema počasi blede. Iz modrikastega mraka pričenjajo izstopati znani obrisi. Majhen kos svile nad nama drhti v vetru. Ne plapola mehko in brez teže, kot sicer plapola svila. Bolj je podoben japonskemu papirju, saj nekam sunkovito opleta. Obložen je z belimi kristali, ki sem ter tja odpadajo. Kot sladkor so.

»Saj se mi le zdi, da se svetlika,« se goljufam.

Prizor, ki se ponavlja že skoraj dva meseca vsako jutro, bi si lahko tudi predstavljaj. Zaprem oko in slika, ki jo opazujem skozi odprtino na vrhu do konca zadržnjene spalne vreče, ugasne.

»Še malo bom zadremal. Saj Janko tako še spi.«

To ravno ni res. Vse preveč mirno leži zraven mene in diha mnogo prepočasi. Vem, da ima tudi on podobne samogovore. Prijetno je v topli temi spalne vreče. Edino nosu od mraza skoraj ne čutim več. Ostri suhi zrak, ki ga vdihavam, je kriv, da je misel na vstajanje odbijajoča. Še kake pol ure lebdim v temi.

Vsa jutra v višjih taboriščih na gori so si podobna. Trganje iz spanja je bolj ali manj omotično, telo bolj ali manj hlasta za zrakom, v glavi je čutiti večjo ali manjšo bolečino. Potem se človek počasi zave, razmisli o načrtih za dan, ki bo sledil in prvi jutranji občutki stopijo v ozadje. Znova se vrnejo naslednje jutro. Višje ko je taborišče na gori, močnejše jih občutiš. Visoko sva, na najvišji točki nevidne lestve, ki smo jo do zdaj potegnili čez južno steno Makaluja. Peto višinsko taborišče, pravzaprav za dobro posteljo velik, slabo postavljen šotorček, stoji sredi strme snežne vesine približno 7900 metrov visoko. Sem sva prisopla pred poldrugim dnevom zvečer z vso potrebno opremo za tabor in za nadaljni vzpon na plečih. Noč sva prebila v šotoru, ki ni stal, ampak je bil samo privezan na kline v snegu. Ni bilo prostora, da bi ga postavila. Strmi sneg je bil preplitev, da bi vanj lahko izkopala dovolj široko ploščad. Ogrodje iz steklenih vlaken sva napela preveč. Močni sunki vetra so ga hitro zlomili.

Včeraj sva vse skupaj podrla. S snežnimi bloki sva nato zgradila dovolj veliko ploščad in končno postavila šotor – brez polomljenega loka seveda. Pozabljeno posodo za kuhanje sva za silo nadomestila s prazno butansko konzervo, potem ko sva jo obdelala z žepnim nožem. Po več kot štiriindvajsetih urah sva tako spet lahko pila. Tudi sto metrov vrvi, ki je bila ostala na poti med četrtem in petim taborom, je zdaj tukaj v petici. Čas bi že bil, da se zbudiva.

»Dajmo, Janko. Vsak čas bo sedem.«

Mraz se vsuje v spalno vrečo, ko potegnem zadrgo. Kljub puhastim hlačam in jopiču, ki ju imam na sebi, se prvi hip stresem. Zraven sebe zaslišim le nekakšno puhanje. Velika modra buba se prevali, še nekajkrat puhne in ponovno obmiruje.

Čez čas pa se le odpre zadruga. Iz vreče se na pol vzdigne dolga postava in kalno pogleda:

»Ejga, danes pa res ni taprave vročine.«

»Skrokan sem, Janko, imaš morda kaj radenske?« nedolžno vprašam.

V odgovor me grdo pogleda. On je namreč pozabil na štirici posodo in zavoj juh, da se zdaj ubadava z obrezano butansko konzervo. Velika je kot malo večji kozarec. V njej mešava s snežnico zdaj sladkor, zdaj tsampo – nekakšne ajdove žgance, potem pa oboje skupaj. Vseh treh kombinacij imava že do ušes zadosti, čeprav sva neznansko žejna in že nekaj dni nisva jedla.

Skrokana sva oba. Že kakih šestintrideset ur sva prebila skoraj osemtisoč metrov visoko. Janko tako visoko prej še ni bil, jaz pa kake pol ure pred tremi leti. Dveh kisikovih bomb, ki sva ju prinesla sem gor, še nisva načela. Vrh Makaluja je dobrih petsto metrov nad nama. Priložnosti za kisik bo še dovolj. Posebno ker ne veva, če bo še kaka bomba priromala sem gor.

»Na Anapurni smo rabili kisik že od sedem tisoč metrov naprej. Pa tovorov nismo nosili.«

Res je bilo tako. Vse odprave so takrat delale tako. V treh letih se je v Himalaji marsikaj spremenilo. Takrat smo z zavistjo premišljali denimo o Francozih, ko smo vdihavali tisti liter dodatnega kisika na minuto. V knjigi o osvajanju Jannuja smo brali, kako je avtor hotel med vzponom za kratek čas varčevati s kisikom in ga je zaprl na tri litre v minuti. Pa o Američanih, ki so začeli na Everestu uporabljati kisik že nad šest tisoč metri, in o Indijcih, ki so jim šerpe nosili na osem tisoč metrov visoko Everestovo južno sedlo sveže sadje.

Pravzaprav je bila naša odprava na Anapurni II in IV izpred treh let zadnja velika ekspedicija iz klasične dobe himalajskih vzponov. Jeseni 1969 smo v Himalaji zlezli na najvišji vrh tisto leto. Naslednjo pomlad so Angleži preplezali južno steno že davno osvojene Anapurne I. Novo poglavje v zgodovini Himalaje se je pričelo, poglavje

o plezanju v himalajskih stenah. Prej so odprave iskale najenostavnejše pristope na vrhove.

Nove odprave so mnogo zahtevnejše. Zmanjšalo se je udobje v taborih, plezanje je težje, steno je treba opremiti s pritrjenimi vrvmi. Kisik pride na vrsto šele mnogo višje, Šerpe ne dohajajo več alpinistov, njihova vloga postaja vse manjša. Prvi morajo opravljati obe funkciji.

Istočasno kot Angleži v Anapurni so poskušali Japonci v južni steni Everesta, vendar jim ni uspelo. Leto za tem so Francozi preplezali zahodni greben Makaluja tu levo od naju. Potem smo na vrsti že mi in Makalujeva južna stena. Dvajset kilometrov proti zahodu imamo sosede. Ravno tisti Angleži iz Anapurne se že kot četrta odprava vzpenjajo v južni steni Everesta.

Precejšnja višinsko in časovno prednost imamo pred njimi, čeprav so iz Kathmanduja odšli pred nami. Dobro se nam to zdi. Posebno še, ker je po fotografijah in po opisih prejšnjih odprav naša stena mnogo zahtevnejša. Mi smo tudi prvi, ki plezamo v njej. V steni Everesta so poleg klinov in pritrjenih vrvi ostali od prejšnjih odprav tudi šotori, gorivo in celo kisikove bombe.

»Naj te to s kisikom in nošnjo danes nikar ne moti. Kisika si tokrat še ne bova privoščila, zato pa tudi nosila ne bova skoraj ničesar.«

Nadelati morava smer nad petico, vendar imava za to samo sto metrov vrvi in trideset metrov pomožne vrvice. To naju pošteno moti.

»Kar govori! Ni mi jasno, kaj s temi konci vrvi sploh lahko pametnega narediva. Še dobro, da imava klinov in vponk kolikor toliko zadosti.«

»V šotoru menda ne bova ležala. Požrla bi še tisto tsampo, ki jo imava. Zvečer bi bila sita drug drugega in nič bistveno bolj spočita, kot če bova nadelala, kar se nadelati da. Sploh pa ne veva, kaj je za robom nad taborom.«

»Danes menda prideta Aleš in Den? Rad bi že pošteno jedel in pil.«

»Prav ti je, kaj si pa pozabil posodo. Če bova dobra, lahko zlezeva na gredino, ki drži iz stene. Saj ni nujno, da danes napeljeva vrv povsod. Nazaj bova že kako prišla. Aleš in Den bosta prinesla vrvi. Napenjali jih bomo sproti, ko bomo s kisikom šli postavljat šestico na rob stene. Potem pa na vrh in v dolino!«

»Saj res. Ali sploh še veš, kakšna je trava pa voda...«

»Pa kako je hoditi v sami srajci... Ko bom prišel v dolino, bom ves dan ležal na travi, žrl in pil in se praskal po bosih podplatih. Skrajni čas je že, da zlezemo na vrh.« Da, že skoraj dva meseca smo pod Makalujem. Toliko časa že iščemo prehode, napenjamo vrvi, zabijamo kline, nosimo tovore in postavljamo taborišča na gori. Prišli smo konec poletja v monsunskih nalivih, ko se je gora s plazovi otresala novega snega. Južna stena je bila tiste dni čisto bela. Zdaj je skoraj gola, da majhna snežišča bodejo v oči med rjavimi skalami. Tople vlažne jugozahodne vetrove so zamenjali divji zahodni in v zadnjih dneh severozahodni iz Tibeta. Na višini osem tisoč metrov pihajo zadnje dni s hitrostjo stodevetdeset kilometrov na uro. Tako je vremensko poročilo za proste zračne cone. Na srečo je južna stena malo v zavetju. Kljub temu je v vetru pošastno mrzaz. Himalajska zima se pričinja, štiriindvajseti oktober 1972 je.

Ah da, pred tremi leti je bilo, ravno v teh dneh in samo dobrih dvesto kilometrov proti zahodu.

S Cicem, ki je zdaj v taboru dve pod nama, s Klavdijem in s trojico Šerp smo nesli v tabor ena zadnje tovore pred naskokom na vrh Anapurne II. V meglenem popoldnevu je snežilo. Vendar je v zraku viselo še nekaj. Nenadoma so prileteli. Najprej eden, nato dva, za njimi pa deset, sto, tisoči.

»Fantje, glejte! Ptiči!«

Jate in jate žerjavov so letele čez Himalajo na jug.

Kisik gre na goro

Foto Aleš Kunaver, odprava na Annapurno

»Zima bo. Nam bo uspelo pred najhujšim mrazom priti na vrh?«

Zlovešče klice ptic, ki so se borile z vetrom, smo tedaj poslušali cele tri dni, dokler ni zadnja jata odletela na jug. Potem smo odšli še mi. Na vrh, na oba vrhova. Manj nas je bilo, kot nas je letos tu. Pa vendar se nas je takrat pod samim vrhom nabralo več. Je bila Anapurna lažja? Morda...

»Zdaj pa nehaj brcati okoli sebe! Hudič, mar naj kuham zato, da boš ti polival?« Janko je medtem že pristavil konzervo snega. Šotor za hip napolni vonj po butanu. Med šum pršiča, ki ga veter meče ob šotor, se pomeša mrmranje kuhalnika. Zazdi se, da bo mraz premagal modri plamenček, pa ta le zaživi. V šotoru postaja topleje.

Do konca zlezem iz vreče in se spravim nad višinske škornje. Nisem jih sezul. Včeraj zvečer sem jih samo odvezal, da mi jih danes ne bi bilo treba obuvati mrzle. Zategovanje dolgih vezalk skozi neskončni vrsti obročkov me dolgo zamudi in krepko zasope. Sicer pa sopeva že brez tega. Potem jaz primem kuhalnik in konzervo z na pol stopljenim snegom, da si lahko Janko zaveže škornje. Čez znotraj in zunaj kosmate škornje obujeva močne nylonske ščitnike. Dereze si bova pripela zunaj.

»Kaj hočeš, sladko vodo ali neslano tsampo?«

»Male vampe pa veliko pivo.«

Lakote niti ne čutiva. Pila bi in pila, litre in litre bi spravila vase. Pa kaj, ko je treba za četrt litra vroče pijače v konzervi odpreti šotor, seči v tok snega, ki ga veter nosi mimo njega in nato čakati najmanj četrt ure, da se sneg stopi.

Svetleje postaja. Rob sence leze po steni navzdol. Vsak hip bo zdrnil čez šotor. Že so tu prvi jutranji žarki. Prostorček zažari, svetla naravna barva svile se zlije z oranžno zunanjih sten. Njihovo mrežasto tkanje se zariše v notranjost.

Janko potegne zadrgo na vhodu šotora. Veter puhne v notranjost kup snega. Čez kisikovi bombi, ki sta naloženi v preddverju čez ostalo opremo, se drug za drugim splaziva iz šotora. Okrog in okrog zaprti prostorček se razširi na vse strani. Ne samo navzgor in naokrog, odpre se tudi navzdol. To je občutiti najmočneje. Megle skrivajo in odgrinjajo dolino tritisoč metrov pod nama.

Pred šotorom je kakega pol metra prostora. Tu se stiskava, ko si natikava dereze. Treba je sneti rokavice. Mrzla kovina se lepi na kožo. Hitiva, kar se da, vendar se nama večkrat zaohota, preden je na nogah prva dereza. Dihava v prste in jih grejeva v ustih. Potem morava postopek ponoviti za drugo derezo.

Prižemi zagrabitna za pritrjeno vrv. Ob njej se vzpneva do skale nad taborom, ki je nabodena s klini. Tu je pritrjena vrv, zraven nje pa sva predvčerajšnjim zvečer obesila vso mogočo opremo. V steno nad skalo še ni stopila človeška noga. Smer kaže desno čez snežišče. Kaj je za robom, je še uganka. Ura je nekaj čez osem. Misel me prenese na Anapurno.

»Vstaniva, Matic! Ura je že čez šest.«

»Ti, Mikec, imaš ti tudi tako težko glavo? Vrta se mi in ne morem se prav zbuditi.

Preklete uspavalne tablete! Počakaj malo.«

Bilo je pred tremi leti in enim dnevom na Anapurnah.

»Ali sploh še imava kaj za skuhati? Šerpi sta nama včeraj tako sunila vse, kar je bilo užitnejšega, ko sta se vračala v petico. Matic, poglej, če imaš v žepih kaj bonbonov.«

»Sem že, pa sva že včeraj vse skuhalo. Imava še vrečki juhe in pudinga. Skuhajva vsakega pol. Drugo bova potem, ko bova prišla z vrha.«

Obuvanje v neznansko majhnem platnenem šotorčku nama je vzelo skoraj uro časa, kuhanje pa prav toliko. Ko sva se zbasala na plano, so kazalci lezli čez osmo. Kilometre dolgi snežni greben se je raztezal na obe strani. Na obe strani so držale stopinje. Tiste z zahoda so prihajale izpod daljnega snežnega stožca – Anapurne IV, pod katero je stal tabor pet. Nanjo so prejšnji dan utrli stopinje iz petice tovariši. Drugi niz stopinj pa je izginjal od naju za grebenskimi valovi proti vzhodu. Nad njimi se je dvigal osemsto metrov višji vrh Anapurne II. Dan prej sva z Mikcem pregazila lep kos poti po grebenu od tu, kjer sta se Šerpi ustavili in smo morali postaviti tabor. Že takrat sva si ogledala, kje bi bilo najbolje poskusiti priti na vrh. Smer sva zjutraj znova premlela še v šotoru, pa spet potem, ko sva stala pred njim. V nahrbtnika sva nastavila kisikovi bombi in nataknila maski. Ventila sva odprla na en sam liter v minuti in odšla vzdolž gazi. V začetku sva prisluškovala šumu kisika v maskah, šumu, ki naju je potem spremljal do poznega popoldneva. Po ravnem grebenu sva na višini 7300 metrov z litrom dodatnega kisika v minuti lahko hodila brez počitkov in povsem mehanično. Kar nekam zgubljena sva bila v megli in vsak s svojimi mislimi.

Dolgo sva lezla navkreber. Po zaledenelih grapah, čez kložasta snežišča in preko granitnih skal je tekla pot. Pretrgana gaz se je nizala za nama. Anapurna IV na drugem koncu pet kilometrov dolgega grebena je postajala vse nižja. Bolj in bolj utrujena sva postajala. Vse pogosteje sva počivala.

»Matic, ko sva pred eno uro gledala na manometra, sva imela v bombah še po osemdeset atmosfer kisika. Pri litru v minuti bi to zadostovalo za dobrih pet ur. Zdaj kažeta po petinštirideset atmosfer. Nekaj ne bo v redu.«

»Misliš? Čakaj. Petinštirideset krat štiri... sto osemdeset minut deljeno s šestdeset... s šestdeset... Hudič, glava mi sploh noče prav delati. Ti, koliko je sto osemdeset deljeno s šestdeset?«

»Kaj, koliko da je? Ne vem. Tako, za kaki dve uri in pol ga še bo.«

»Potem res nekaj ni v redu, če se nisi uštel. Že ves čas mi nekaj šumi za hrbtom, kot bi puščalo.«

»Pa res pušča. Poskusiva zamašiti z levkoplastom, saj imava vse puhaste hlače polepljene z njim. . . . K vragu, nič ne bo, preslab je.«

»Mikec, najbolje bo, da hitro greva in se ne ustavljava, dokler imava še kaj kisika. Pojdiva, danes morava priti še na vrh!«

Ure so spet stekle v svoji stari tok sopenja in plezanja. Sonce se je že davno prenehalo vzpenjati z nama. Kot da bi se ne hotelo iti več, je urno drselo navzdol. Temne zelenkaste megle so prekrile doline, močne sence so ostro risale valove grebena pod nama. V zlati svetlobi sva prilezla na ramo, od koder je bilo do vrha še kakih tristo metrov višinske razlike. Lažji greben je vlekel do tja. Zmanjkovalo nama je kisika v bombah. Mikec je spet šaril po zraku s svojo anteno.

»Pozna sta, kaj bosta storila?« je zahreščalo iz škatle.

»Trikrat lahko ugibaš.«

Kaj naju zdaj motijo, ko nimava časa, sva si mislila. Mudi se nama na vrh. Pa ne da Aleš misli, da bova obrnila brez njega?

Da, na Anapurnah je bilo. – Pa zdaj smo na Makaluju.

»Janko, mislim, da bo še nepritrjeni konec vrvi ravno dovolj dolg do skal na robu. Varuj me do tja. Bova vsaj videla, kaj je za robom. Morda nama še ne bo treba razviti stometrške vrvi.«

Seveda ne gre. Naj se še tako prestopam v strmi vesini, vrvi je konec, do skal manjka kakih pet metrov.

»Zdaj pa pridi nazaj in glej, da ne padeš.«

»Imam enkrat dovolj, ne bom lezel trikrat gor in dol. Malo popazi, dokler ne vzamem vrvi iz nahrbtnika.«

Pomožno vrvico napneva do skal in čeznje. Znajdeva se v vznožju velikega snežišča. »Vseh sto metrov lahko napneva tu čez, pa jih morda še ne bo dovolj. Tja gor do skal bova morala brez vrvi.«

Pogled zdrsnje čez sneg navzgor med skale. Strmi, dobrih sto metrov visoki pas zapira steno po vsej njeni širini. Oko išče prehode v njem.

Po dolgem pehanju čez strmo snežišče, ko o povratku za zdaj raje ne preiščljava, razvijeva v dnu kamina stometrsko vrv.

»Zdaj pa imava! Lepo previsno se začne. Je pa še kar razčlenjen ta previs. Malo popazi. Ko bo konec vrvi, priveži zraven ostanek pomožne vrvice, če ti bom zatulil.« Janko se ugnezdi na polici, sam pa nekajkrat globoko zasopem. Kasneje tako ne bom delal drugega. Upam le, da se bom vmes lahko držal. Nad osem tisoč metrov visoko sva.

V začetku gre dobro, čeprav sem po par metrih čisto brez sape. Hlastam, kot bi ne imel sapnika. Pljuča sopejo, kakor hitro sploh morejo, pa se mi zdi, da vanje ne pride ničesar. Počasi, neskončno počasi si telo opomore. Spet lahko poskusim preplezati novih nekaj metrov. Kamin postane malo položnejši. Razširi se. Zgoraj ga zapira nov previs. Na pomoč morajo klini, dereze praskajo po granitu, roke drevenijo od mraza. Od plezanja v Alpah se to pehanje razlikuje po tem, da ni ne časa ne sape za pridušanje. Telo samo išče trenutke, ko se lahko potegne malo višje. Ve, da bi se ravno tako naglo izčrpalo, če bi ostalo na mestu. Torej hitro čez v lažji svet.

Snegu nad drugim previsom spet sledi skalni kamin, ravno prav širok. Klini lezejo v skalo, metri se nizajo. Končno ga je konec. Po prečenju čez plošče in ledeno lusko dosežem na desni dno majhnega snežišča. Vrv se zaradi številnih klinov, skozi katere teče, noče več premakniti.

Tuljenje vetra odnese glasove. Dolgo ga poskušam priklicati. Zaman. Počasi nabere preostalo polovico vrvi. Janka ne bo. Paziti moram, nihče me ne varuje. Metri čez snežišče se pošastno vlečejo. Ni več moči. Mi bo uspelo priti do snežne gredine, ki drži na greben?

Dvajset metrov pod njo se vrv izteče. Dvajset metrov lažjega plezanja – takole kake tretje stopnje – in težav bi bilo konec. Od tam je do vrha Makaluja le lahek svet. Gledam škrbino v grebenu, kjer nanj iz stene privede gredina. Zdi se mi, da je celo nekaj pod mano. Zadovoljen sem z opravljenim plezanjem. Jutri se bomo po pritrjeni vrvi in s kisikovimi maskami na ustih povzpeli do tja. Postavili bomo šotor, drugo jutro pa odšli proti vrhu. Tako si mislim, ko zabijam zadnji klin. Poleg vrvi obesim nanj še šop klinov. Ne vem še, da bodo označevali najvišjo točko, ki smo jo dosegli v Makalujevi južni steni. Pripravim vse za spust navzdol.

»Matic, zdaj pa pamet v roke! Navzdol se bova varovala.«

Na Anapurnah je bilo, pred tremi leti in enim dnevom.

Vrh sva dosegla v temi. Poskušala sva občutiti navdušenje, pa sva bila preveč utrujena. Plašila naju je misel na povratek. Prazno kisikovo bombo sva zapčila v sneg in se v magični lunini luči privezala na vrv. Srebrni vrhovi okoli naju niso preveč ganili. Odititi je bilo treba navzdol. Pred nama je bilo sedem ur garanja, ko je človek prepričan, da je že zdavnaj prišel na rob svojih moči in da ni zmožen napraviti niti koraka več. Z velikim naporom sva odganjala apatičnost, vendar pri tem nisva bila vedno najbolj uspešna.

Pa vendar je bilo, kot da naju ni vezala zgolj tanka vrv. Bila je kot živec, po katerem se je pretakala življenjska sila. Ko je prvi povsem omagal, je drugi to podzavestno tisti hip občutil. Klic, poteg z vrvjo, psovka, poslana vzdolž tega živca, je prvega spet spravila k sebi. In kot da bi vedel, si je drugi privoščil malo olajšanja.

Ko sva dosegla vznožje vrha, sva se razvezala. Po dolgem, več ali manj vodoravnem grebenu sva vsak zase tavalala proti praznemu šotoru. Šele tedaj sva občutila, kaj naju je vezalo prej. Ob dveh zjutraj sva končno zlezla v šotorček in prižgala kuhalnik. Sestop v dolino, ki je sledil v prihodnjih treh dneh, je bil poln vznesenosti. Šele takrat sem se prav zavedel vsega. V kristalni jesenski svetlobi smo odhajali z velike gore. Sledilo je divje in veselo proslavljanje v baznem taborišču. Odšli smo v bogato nepalsko jesen, Anapurna je ostajala za nami. Nosili smo jo s seboj.

Mraz mi vdre za hrbet, ko se obesim na plezalni pas. Vrv zdrzne skozi vponki. Spustim se navzdol proti Janku. Potem oba sestopava čez nezavarovano snežišče.

V petici ne bova našla nikogar. Jutri bo Janko sestopil proti štirici. Ko tam ne bo našel nikogar, bo odšel naprej navzdol. Vse do dvojke bo gora prazna. Večina se bo v bazi pripravljala na odhod.

Ko še dva dni v petico ne bo nikogar, bom nataknil kisikovo masko in odšel navzdol do dvojke tudi sam. Naslednji dan bomo sestopili vsi preostali v bazo. Spodaj ne bo proslavljanja. Bo le samota in snežni metež. Gora bo za sabo pustila vrzel.

Mirno drsi letalo iz Kathmanduja proti Delhiju. Kot vrsta belih oblakov se mimo oken na desni strani nizajo vrhovi Himalaje. Neresnični so.

Za nami so težke gazi v globokem snegu, za nami je lakota, za nami so zmrznjene noge nosačev, za nami je prvo srečanje z jesenskim gozdom pa z zlatimi riževimi polji. Za nami so dnevi v Kathmanduju, zanikrnem in pravljičnem obenem. Himalaja ostaja za nami.

Oko oplazi čudovito obliko obeh Anapurn II in IV, zdrzne preko dolge verige belih velikanov in se ustavi daleč zadaj. Oblaki skrivajo Makalu.

STO LET MLAKARJA IN WESTRA

VILKO MAZI

(Nadaljevanje)

osip Wester ni o sebi nikoli rad govoril niti pisal. Šele kot sedemdesetletnik je v spremni besedi k svojim izbranim planinskim in popotnim spisom »Iz domovine in tujine« prvič bežno posvetil v kamrico mladostnih spominov, tja do prvih deških let: »Gorohodec sem bil že učenček, ko sem z doma v Spodnji Radeljci, kjer je bil oče oskrbnik tedanje Barbove graščine, hodil prvo leto v šolo na Bučko, prelep razgledni kraj nad Krško dolino... Prvi dojem planinskega sveta sem dobil na vožnji z Dvora proti kočevski Smuki, ko mi je oče pokazal daleč tam v ozadju visoko gorovje, vse belo od snega, in mi povedal, da so to gorenjske planine. Pol leta sem se šolal v Sodražici, rojstnem kraju materinem. Od tam mi je ostala v spominu Velika gora kot divja pokrajina, v kateri se skrivata volk in medved, tako da sem se bal stopiti v ondotne gozdove. V Novem mestu, kjer sem naredil še tri razrede ljudske šole in sem najrajši imel zemljepis, sem vzljubil Krko, ko sem po njej večkrat veslal in plaval.« Nekaj več nam odkrije iz tega časa v »Novomeških spominih«, ki so kot ponatis iz Kronike, časopisa za slovensko krajevno zgodovino, leto IV in V, izšli leta 1958 s tehtno uvodno besedo Janka Jarca, ravnatelja Dolenjskega muzeja in nekdanjega Westrovega učenca na novomeški gimnaziji. Tam izvemo, da se je oče leta 1873 oženil z Rozalijo Pogorelec iz Sodražice, ki je bila dotlej hišna pri trebanjskem učitelju Janezu Tomšiču. O šolanju na Bučki pove, da mu je »početni pouk dajal učenik« Fran Fabjančič. V Novem mestu je vsa tri leta skrbela zanj Štukljeva mama, ki je vse svoje prihranke nosila v loterijo...

Jeseni leta 1885 se je v okornem poštnem vozu odpeljal skozi starodavno Višnjo goro v Ljubljano, srednješolski učenosti naproti.

»Ljubljanski mali gimnazijci smo radi hodili botanizirat k Sv. Katarini in na Šmarno goro. To so mi bili prvi planinski izleti,« pristavlja k že omenjeni spremni besedi izbranih spisov. Nemara pa je bilo za Westra prav malo takega veselja, kajti stanoval je vsa leta do mature (1893) pri svojem stricu, zelo strogem profesorju matematike in fizike, Avguštinu Westru, ki je imel pod Golovcem, nedaleč od Karlovškega mostu pravo kmetijo s čednim enonadstropnim dvorcem.

Tam mimo so nas gojence Marijanišča s Poljanske ceste ob začetku stoletja večkrat vodile šolske sestre na sprehod. Z občudovanjem smo opazovali kmeta-profesorja, ki pa se za nas ni prav nič zmenil. Naslednje leto sva se že srečavala v gimnaziji pod Tivolijem. Poučeval je samo v višjih razredih pa mislim, da se je bil že močno unesel od takrat, ko je bil še nečakov in Mlakarjev razrednik v stari gimnaziji na sedanjem Vodnikovem trgu. Mlakar ga v svojih »Spominih« takole prikaže: »Avguštin Wester je bil srednje postave in bolj temne polti. Za eleganco v obleki se ni prav nič brigal. Več let je nosil eno in isto rjavo suknjo na škrice, s katero je včasih brisal tablo, če ni bilo gobe pri roki. Meni je bilo to zelo všeč, ker sem večkrat rabil rokav namesto gobe.«

Na nekem drugem mestu pa: »Wester ni z dijaki nikdar intimno občeval, tudi nam ni dajal priimkov, pač pa se je rad ponorčeval iz reveža, ki je bil vprašan, a ni znal. Včasih ga je tako zmešal, da je fant naposled komaj še vedel, kako se piše. Včasih se je tudi zgodilo, da je komu ponujal mesto kravjega pastirja na svoji pristavi pod Golovcem...

Pometali so temeljito Wester in drugi. Na kratki poti iz pete v sedmo je opešala polovica popotnikov. Od petdesetih petošolcev nas je prijadralo v sedmo natanko petindvajset...

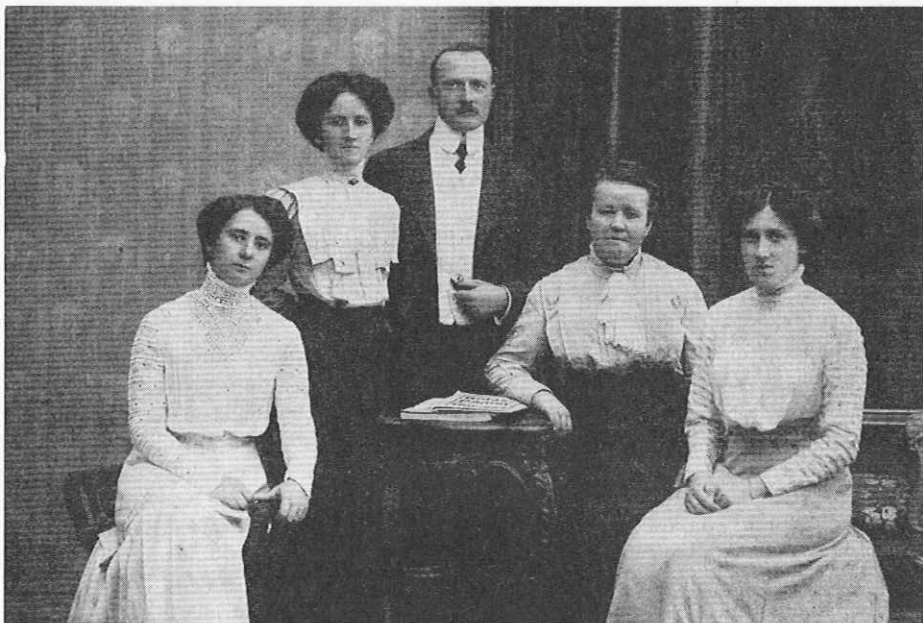
V sedmi smo šli prvokrat z razrednikom na majniški izlet. Peljali smo se do Radovljice in šli od tam v Jelovico na planino razrednikovega brata, kjer so nas prijazno sprejeli

ter postregli z mlekom in kruhom. Jaz skoraj svojim očem nisem mogel verjeti, da je Wester, ki nam je tu prav očetovsko rezal kruh, prav tisti profesor Wester, ki je bil študentom tako v želodcu. Bil je povsem drug kakor v šoli. Pokazal se nam je od najboljše strani in bil z nami prijazen kakor kak starejši tovariš. Njegove ljubeznivosti pa nismo zlorabili. Bili smo že s tem zadovoljni, da smo se smeli z njim po domače pogovarjati in sicer o čem drugem, kakor o matematiki. Ko se je dva dni potem pri fiziki krvavo norčeval iz P., se mi je zdel tisti lepi doživljaj na planini kakor sanje...» Ni dokazov, da bi bili našemu jubilantu v gimnazijskih letih posebno pri srcu sošolci: Janko Mlakar, J. C. Oblak in Franc Šmid (PV 1961/261). Mlakar takrat še prav nič ni pokazal kake hudomušne žilice. Bil je povprečen študent in se rad držal materinega priporočila, da je najbolje ostati pri tleh. V taki lastnosti pač nikomur ni mogel biti kaj posebno privlačen. J. C. Oblak pa sploh Westrov sošolec ni bil, saj je maturiral šele tri leta za njim (1896). Tudi Šmid (kasnejši znameniti arheolog s spremenjenim imenom: Walter Schmid) v gimnaziji še ni pomenil kaj izjemnega. Sploh pa je imel mladi Wester priložnost spoznavati svoje sošolce samo med šolskimi odmori. Po pouku je moral rad ali nerad naravnost tja pod Golovec. Kake sproščenosti v družbi sebi enakih nikoli ni poznal. To je nedvomno močno vplivalo na njegov značaj. Sicer pa bomo kasneje zvedeli, da se pri stricu ni čutil nič utesnjenega, prav nasprotno: da ne bi mogel najti nikjer toliko nedopovedljive blaženosti, kakor jo je našel prav v tistem odmaknjem predmestnem kotu...

Wester je že med svojim visokošolskim študijem izgubil očeta. Materi vdovi, ki je morala skrbeti še za tri mlajše hčerke, je bil v težko breme, čeprav je inštruiral, dokler ni dobil prve profesorske službe.

V »Novomeških spominih« obravnava kot posebno poglavje: Profesorsko dobo (od 1900 do 1902), kjer beremo: »Pravili so, da sem bil precej strog, a pravičen učitelj. Od učencev sem pač zahteval red in točnost, lenuhe in nemarneže sem grajal, prizadevne bodril, nadarjene pospeševal. Ravnal sem se po pedagoškem načelu, da se mora tudi v mladincu spoštovati osebnost, saj se utegne iz njega razviti pomembna oseba, mož, ki bo kdaj igral važno vlogo v javnem življenju.«

Josip Wester s svojo materjo in sestrami

Po svoji stalni namestitvi na II. državni gimnaziji v Ljubljani (1902) je poskrbel, da se je tudi mati s hčerami preselila tja. Leta 1905 so dobili primerno stanovanje v Gorupovi ulici. Wester je sestram pomagal, da so se izsolale in prišle do kruha.

Te in nadaljnje družinske podatke mi je ljubeznivo priskrbel Westrova nečakinja, gospa Nuša Marušičeva, ki ima strica v živem spominu še od svojih otroških let pa vse do njegove poslednje ure, ki jo je v viharni noči prebdela ob njem... Pristrčno se ji s tega mesta zahvaljujem za izkazano mi prijaznost.

Najstarejša sestra Zalka (1877–1947) je bila poštna uradnica, večino let na glavni pošti v Ljubljani, Franca (1879–1925) knjigovodkinja v veletrgovini Urbanc (sedanji Centromerkur), Ana (1882–1952) učiteljica, se je po 11 letih službe poročila z železniškim uradnikom Bučarjem in morala po takratnih nazadnjaških določbah zapustiti učiteljsko službo.

Gizela Wester

»Prva je umrla mati v bolnici (1921). Prof. Wester jo je izredno ljubil in spoštoval,« mi sporoča ga. Nuša, hči zadnje imenovane njegove sestre Ane. »Tudi on je umrl v istem poslopju in kot pacient interne klinike mi je nekoč pripomnil: 'Tudi moja mati so umrli pod to streho...'. Očitno mu je bilo v uteho, da bo prav tu tudi on končal svojo življenjsko pot. – Usoda je hotela, da sem bila istočasno kot on hospitalizirana na interni kliniki tudi jaz. Imela sem zlatenico in ležala v nadstropju višje. Ko je bil stric še pri moči, mi je nekajkrat dejal: 'Ko bi le bila ti pri moji smrti!' Ta želja se mu je izpolnila. Dr. Accetto mi je dovolil, da sem zadnjo noč bedela pri njem in mu ob pol dveh zjutraj zatisnila trudne oči. Težko je umiral in hudo je bilo gledati njegov boj s smrtjo. Tudi v naravi so se tisto noč sproščale zle sile. Močan vihar je butal v okna, da so šipe pošastno šklepetale...«

Gospa Nuša poseže spet v družinsko kroniko: »Po materini smrti mu je z zgledno požrtvovalnostjo gospodinjala sestra Zalka, dokler ni nekaj mesev pred smrtjo, v starosti sedemdesetih let, onemogla in se preselila v zavetišče Jožefinum na Poljanski cesti, kjer je kmalu nato umrla. Stric je šele zdaj spoznal, v kakšnem paradizu je živel v materini in sestrični oskrbi več ko štirideset let. Gospodinje, s katerimi se je moral poslej ubijati in jih pogosto menjavati, so mu nedvomno precej prispevale k usodnemu hiranju, ki pa se mu je s svojo krepko odpornostjo in solidnim življenjem še dobrih deset let uspešno upiral.

Živel je točno kot ura tudi potem, ko so ga nasilno upokojili (1926). To ga je sicer močno zagrenilo, a ne strlo; našel si je duška v ljubezni do planinstva, ki se mu je mogel šele zdaj z vsem srcem posvetiti.

Njegov delavnik je običajno potekal takole: vstajal je okoli sedme ure. Pozimi je popil zeliščni čaj, v poletnih mesecih pa je na tešče zaužil posvaljkan svež pelin in ga poplaknil z vodo. Ko je opravil jutranjo toaleta, je sedel v fotelj in prebral časopis. Nato je v kuhinji zajtrkoval in včasih komentiral časopisne novice. Po zajtrku je odšel v univerzitetno knjižnico, kjer je v zimskem času prebil ves dopoldan ob nabiranju snovi za delo na domu. V poletnem času pa je dopoldan pogosto porabil za veslanje na Ljubljani ali pa se odpeljal s kolesom v okolico. Po kosilu si je

privoščil kratek počitek, nato pa se literarno zaposlil kake tri ure. Dan je zaključil s sprehodom na Grad. Večerjal je v mestu, menjaje poznana gostišča (Pod skalco, Mrak, Koper, Pod lipco, Rio). Stalne gostilniške družbe ni iskal. Z znancem je rad pokramljal, vsiljivcu se je rajši umaknil. Kvantanje in vsakršno drugačno opolzko je sovražil. K nočnemu počitku je legel redno ob 21. uri, prej pa še dopolnil dnevnik in vpisal izdatke v posebno potrošniško knjigo.«

Težko bi danes še kje našli takega asketa ...

Natanko teden dni pred smrtjo, na praznik 29. novembra, ko sem ga dobil samega (prejšnji dan je bila nedelja), mi je potožil, da je kljub skrbni negi že naveličan bolnice. »Vse drugače je pač v dobri domači oskrbi,« sem pripomnil, hkrati pa mi je ušlo še vprašanje, ki sem ga imel že večkrat prej na jeziku, a ni bilo nikoli prave priložnosti, da bi ga izrekel: »Le kaj vas je zadrževalo, da si niste mogli nikoli ustvariti lastnega ognjišča?«

Pogledal je nekam vstran, potlej pa se spet obrnil k meni in prav počasi dejal: »Preveč so me na rokah nosili ...«

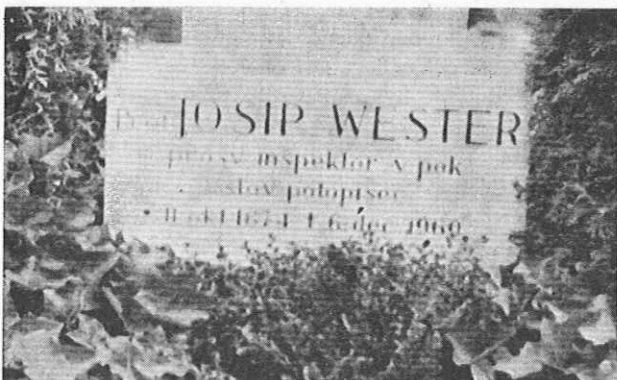
Ni mu bilo do tega, da bi sam še kaj več odpiral kamrico davnih spominov. Odnesele jih je nedotaknjene s sabo. Vsaj zdelo se je tako. Toda gospa Nuša je našla ključ tudi od te kamrice: »na rokah so ga nosile« pač le mati in sestre, misel na lastno ognjišče pa mu je neusmiljeno podrl stric Avguštin izpod Golovca. To že vemo, da je mladi Wester stanoval pri njem vsa gimnazijska leta. Kako strog je bil v šoli, nam je povedal Mlakar, nemara je bil enako strog tudi doma, a mladi nečak tega nikomur ni upal povedati, še manj pa zapisati.

Imel je stric Avguštin tudi prelepo hčerko Gizelo. Nekaj mlajša je bila od bratrance, sramežljiva kajpak, kakor se spodobi in pokorna očetovi besedi.

Poslušam od nekod šepetanje verzov:

Trdna med nama vzdiguje se stena,
'z brezna globoc'ga do strmih nebes;
vendar ne vzdrža želj skrivnih plamena,
da bi ne mogel on švigniti čez ...

Gospe Nuši je znano samo to, da je stric šele potem, ko je imel že stalno službo, zaprosil za Gizelino roko. Žal – brezuspešno! ... Tiste čase je v duhu takozvane krščanske morale v marsikateri družini tudi pri izbiranju zeta ali snah odločala očetova volja, ljubezen je le malokdaj zmagala. Gizeli je bil že izbran ugleden ljubljanski veletrgovec. Z bratrancem sta si kljub temu ostala dobra prijatelja. Njegov trdni sklep pa je bil: nobene druge! –

Napis na Westrovem grobu

Foto V. Mazi

»Tudi ona je bila zadnjo nedeljo pred stričevo smrtjo pri njem v bolnici«, sporoča gospa Nuša in pristavlja: »Od vseh, posebno še od nje se je ginljivo poslavljaj, kakor bi vedel, da prihodnje nedelje ne bo več dočakal. In je res ni – umrl je že v naslednji noči...«

Natančen, kakor je bil v vsem svojem življenju, se je pokazal tudi v oporoki, ki jo je napisal februarja 1959 in ji dodajal pripise, zadnjega še tik pred smrtjo, 16. nov. 1960, torej v bolnici, kjer je ležal že od 15. avgusta. Za izvršilca oporoke je imenoval Bena Marušiča, sodnika Okrož. sodišča v Celju, zakonskega moža nečakinje Nuše. Med hišno opravilo omenja knjižno omaro, posteljo in nočno omarico iz ostaline pesnika Antona Aškercera, kar naj dobi Ljubljanska mestna občina proti odkupnini, da opremi v Mestnem muzeju Aškercovo spominsko sobo, za katero je od njega že leta 1946 kupila Aškercovo pisalno mizo s stolom in njegov portret v olju. (Ponudba je bila odklonjena, češ da ni denarja v ta namen). Zapustil je glavnima dedičema, nečakinji Nuši in njenemu bratu dragoceno knjižnico (komplet Lj. Zvona in Plan. Vestnika, vse izdaje Prešerna, Gregorčiča, Aškercera, Kersnika, Jurčiča, Cankarja in Zupančiča, dve garnituri Pleteršnika in še več drugih bibliofilskih redkosti). Med rokopisi je ostal neobjavljen nemški prevod Cankarjevih Podob iz sanj (Traumgebilde) in Prešernovo besedišče (več tisoč listkov). Pri Planinski založbi so obležali njegovi pomnoženi potopisi za novo edicijo »Iz domovine in tujine«. To ga je močno prizadelo, kakor sem že povedal v PV 63/325. Obljubljeno mu je bilo, da bo knjiga izšla koj za Lovšinovimi »Gorskimi vodniki«, a je še danes ni... Tudi obsežna Westrova korespondenca je še zmerom neraziskana. V njej bi se gotovo našlo marsikako dragoceno zrno, morda tudi za nas zanimivo. Posebno pozornost polaga na Dnevnik iz I. in II. svetovne vojne ter pripominja, da so strokovnjaki ocenili njih vrednost na 250 tisoč dinarjev.

V enem od pripisov oporoke je podrobno določil, kako naj ga oblečejo za na mrtvaški oder in kaj naj mu dajo v krsto. Sestavil si je tudi sam besedilo osmrtnice, ki ji je manjkalo samo še datum. Enako je že sam dal vklesati napis v nagrobni kamen.

Kronološki pregled Westrovih planinskih spisov in zapisov o njem* (Kratice: J – Jutro, LZ – Ljubljanski Zvon, SN – Slovenski Narod, TV – Turistični Vestnik, Žis – Življenje in svet, PV – Planinski Vestnik, PZ – Planinski zbornik, P – Proteus, M – Mladika, Gil – Gore in ljudje, T – Tovariš. Kjer ni pred letnico nobene oznake revije ali časopisa, je mišljen PV.)

a) Knjige in brošure:

1929 Razgled z Ljubljanskega gradu. Pokrajinski oris s panoramo. Spisal J. W., 61 strani, panoramo narisal Peter Žmitek. Ljubljana 1929.

1940 Splošno kazalo za štirideset letnikov Planinskega Vestnika 1895–1940. Sestavil J. W., izšlo kot 11. in 12. št. PV 1940.

1944 Iz domovine in tujine. Izbrani planinski in popotni spisi, 316 str. Ljubljana 1944.

1951 Splošno kazalo za peto desetletje Planinskega Vestnika 1941–1950, 30 strani.

1954 Baltazar Hacquet, prvi raziskovalec naših Alp, 64 str. Plan. založba (Naši veliki planinci 2), Ljubljana 1954.

* Popoln pregled njegove bibliografije je zajet v avtobiografski knjižici »Novomeški spomini«, kjer našteva iz svojega literarnega delovanja: 27 knjig in brošur, ki jim je bil avtor ali pa sodelavec, 20 razprav in člankov v časopisu, 87 planinskih spisov in potopisov, 27 literarnih kritik, 17 literarno-zgodovinskih in jezikoslovnih razprav, 28 biografskih člankov in nekrologov, 14 gledaliških kritik, 17 zgodovinskih razprav in 6 člankov o čebelarstvu.

1958 Dr. Josip Ciril Oblak, planinski in krajinski leposlovec. 131 str., Plan. založba (Naši veliki planinci 5), Ljubljana, 1958.

1958 Josip Wester, Novomeški spomini. Ponatis iz Kronike IV in V, založilo Dolenjsko muzejsko društvo, Novo mesto, 1958.

b) Članki:

SN 1904 Na Visokem Obiru. (št. 190–192.)

PV 1906 Slovenskim planincem in fotografom amaterjem. (Poziv k nabiranju narodopisnega gradiva.)

LZ 1907 Iz Walisa čez Furko v Uri. (Iz popotnega dnevnika.)

SN 1908 Cesarjevo na Stolu. (št. 246.)

LZ 1910 Tri pisma o Bosni. (Popotni spomini.)

LZ 1911 J. Mlakar, Trebušnik na slovanskem jugu.

LZ 1912 Fra Lovro Mihačević, Po Albaniji.

LZ 1914 Dr. Sketova pisma iz Bosne.

LZ 1915 (Nadaljevanje iz prejšnjega leta.)

SN 1920 Na Štajerskem. (št. 3 in 4.)

SN 1920 Na Bledu. Zapiski izza počitnic. (št. 17)

SN 1920 Hacquetov samogovor vrh Triglava. (št. 26 in 27)

SN 1920 Obirski dom. (št. 204, 205)

SN 1920 Pisma iz Srbije. (št. 125, 126, 131)

PV 1927 Grmada ob Šmarni gori. (Odrpto pismo predsedniku SPD.)

PV 1927 S Triglava peš v Ljubljano.

PV 1928 K razmahu SPD. (V 35. letu SPD.)

PV 1928 Pred 100 leti na Triglavu. (Rosthorn, Keferstein.)

PV 1928 Po mejnih vrhovih. (Prisojnik–Mojstrovka–Peč–Golica.)

PV 1929 Od Save v Domžale.

PV 1929 Po malih »tisočakah«. 1. V pokrajini »kraljevske rože«. – 2. Na Notranjsko stran.

PV 1929 Kresnice–Limbarska gora–Domžale.

PV 1929 Izlet na Mirno goro. (–st–)

PV 1930 Na Krim!

M 1930 V naših krajih pred 150 leti.

PV 1930 Iz Tržiča v – Tržič.

PV 1931 »Slovenija« v »Novi Evropi«.

PV 1931 Hacquetova navodila za gorolazce.

SN 1931 Tujski vodiči za Ljubljano. (št. 36)

PV 1931 Šentjurski Tabor na Dolenjskem.

PV 1931 Alpines Handbuch, Leipzig 1931. (Ocena.)

PV 1931 Pismo s Trebeviča.

PV 1931 Planinska organizacija med Nemci.

PV 1931 Zugspitze.

J 1931 H krizi v Slov. plan. društvu. (št. 158)

PV 1931 Z Jezerskega preko Grintavcev v Kamnik.

PV 1931 Ljubljana kot letovišče in izhodišče za izlete. (»Domači prijatelj«.)

PV 1931 Izlet u Dravsku banovinu. (»Glasnik jugoslov. prof. društva«)

PV 1931 Triglav naš narodni simbol. (»Glasnik jugoslov. prof. društva«)

PV 1931 Goethe v Alpah.

PV 1933 V predgorju Savinjskih Alp.

PV 1933 O Boču.

J 1933 Izlet k Savici pred sto leti. (št. 176)

PV 1934 Hoja na Triglav pred sto leti. (Dr. Mihael Tušek)

PV 1934 Planinske ture na Rabu.

PV 1934 Obolno.

- PV 1935 Poset majki Kočni.
 PV 1935 Na bajnem Kleku (1182 m).
 PV 1936 Izlet na Golo Plješevico (1469 m).
 PV 1936 Samogovor na Škrlatici (2738 m).
 PV 1936 Henrik Freyer na Mangrtu (2678 m).
 PV 1937 Izlet na Biokovo.
 PV 1937 Dvakrat na Mangrtu (leta 1934 in 1936).
 PV 1938 Zavinek na Risnjak (1528 m).
 PV 1938 Ob jubileju »kraljeve rože«.
 PV 1939 Marko Vincenc Lipold o Savinjskih Alpah.
 PV 1939 Pohod na Jalovec.
 PV 1940 Janko Mlakar, Izbrani planinski spisi. (Ocena.)
 PV 1940 Na Kokovnico ali Kriško goro.
 PV 1940 Na Ojstrico po novi poti.
 PV 1941 Slivnica (1114 m) nad Cerkniaškim jezerom.
 PV 1941 Kum (1219 m).
 PV 1943 »Kredarica«–Šišenski vrh (6427 m)–Večna pot.
 PV 1943 Gorice in hribci na Ljubljanskem barju.
 PV 1943 Planinski paberki iz Bleiweisovih Novic.
 PZ 1945 Ob petdesetletnici Planinskega Vestnika.
 PV 1951 Še trikrat na Triglavu. I. 1947: Kot–Triglav–Voje. II. 1949: Komna–Triglav–Kрма. III. 1950: Trenta–Triglav–Bohinj.
 PV 1951 Henrik Freyer pred sto leti na Triglavu (1837 in 1851).
 PV 1952 Na Učko (1396 m), kvarnerski Rigi.
 PV 1952 Okrog Triglava: I. Od Save Dolinke do Soče. II. Od Soče k Savici.
 PV 1953 Grintavcem v slovo.
 T 1953 Z vseh vetrov na Ljubljanskem gradu.
 PV 1954 Planinski spomini in zapiski iz l. 1953: O Ljubljanskem gradu in Gradu. – Šmarna gora, gorniška vabnica. – Po dolenskem in zasavskem hribovju. – Na Snežnik (1796 m).
 TV 1954 O Bledu in Kamniku pred sto leti.
 TV 1954 Šmarješke toplice kot letovišče.
 TV 1954 Kaj je doživel turist v Malem Lošinjju.
 PV 1954 Z Vršiča čez Razor v Trento.
 PV 1954 Pohod na vrh sv. Ilije (961 m) na Pelješcu.
 PV 1954 Baltazar Hacquet kot jamar.
 PV 1955 Po Vodnikovih sledih na Vršac (2194 m).
 PV 1956 Davča–Porezen (1622 m)–Sorica.
 PV 1956 O malih bohinjskih »dvočakih« in še kaj povrh: 1. Prvikrat na Tičarici. 2. Še enkrat na Vršacu. 3. Zadnjič na Bogatinu.
 PV 1956 Baltazar Hacquet kot jamar. (Jame v sedanjem Kočevskem okraju.)
 PV 1957 Triglav ni za medvede.
 PV 1957 Na Petko (197 m) in Srdj (412 m).

c) Biografije in nekrologi:

- PV 1926 Dr. Josip Ciril Oblak. Ob 30-letnici njegovega planinstva in popotništva.
 ŽiS 1930 Janez Trdina (1830–1930). Govor ob odkritju njegovega spomenika na Gorjancih 5. junija 1921.
 ŽiS 1931 Baltazar Hacquet. Njegovo življenje in delo.
 ŽiS 1933 Spominu Janeza Trdine.
 PV 1934 Dr. Josipu Tominšku ob 25-letnici uredništva.
 Gil 1947 Dva Slovenca pohodnika Velikega Kleka pred 75 leti. (Kadilnik, Orešek.)
 T 1951 Univerzitetni profesor dr. Walter Schmid.
 T 1952 Dr. Josip Tominšek osemdesetletnik.

- PV 1953 Dr. Josipu Cirilu Oblaku v slovo.
 PV 1953 Prof. Janku Mlakarju v opombo.
 TV 1954 Dr. J. C. Oblak naš turistični leposlovec.
 1958 Ob 200-letnici rojstva Valentina Vodnika (»Družina«)
 1958 Kako so slavili Vodnikovo prvo stoletnico. (»Obzornik«)

č) Zapisi o Josipu Westru:

- 1929 Kos Milko: Wester Josip. (Narodna enciklopedija, str. 1191)
 1934 Tomišek Josip: Josip Wester, šestdesetletnik. (PV str. 282)
 1944 Brilej Arnošt: Josip Wester, sedemdesetletnik. (PV str. 116)
 1954 Prof. Jos. Wester, osemdesetletnik. (Tur. Vestnik)
 1954 O(rel) T(ine): Prof. Jos. Wester osemdesetletnik. (PV str. 450)
 1956 Orel Tine: Prof. Jos. Wester – ob 30-letnici njegovega sodelovanja pri Plan. vestniku. (PV str. 660)
 1958 Lovšin Evgen: Srečanja na Šmarni gori. (PV str. 321)
 1961 Dimnik Stanko: Josip Wester (1874–1960). (PV str. 209, 360)
 1963 Mazi Vilko: Najina srečanja. (PV str. 323)
 1970 Mazi Vilko: V Westrov spomin po desetih letih. (PV str. 538)

Tolikšne in tako bogate žetve še noben planinski pisatelj ni in je zlepa ne bo več pospravil. Začel pa je, v primeri z Mlakarjem, precej pozno, šele po petdesetem letu, a je potlej naglo dohiteval.

»Pri Westru ne gre samo za veliko plodnost, gre za kakovost, za čistost in klenost jezika, za široko razgledanost posebej v planinski zgodovini, ki ji je dal večji del svojega srca in truda,« sodi Evgen Lovšin o svojem nekdanjem učitelju (PV 1967/178). Deset let prej je ob 30-letnici Westrovega sodelovanja pri Planinskem vestniku zapisal urednik Tine Orel: »V preprostem, poštenem, pristnem in prirodnem odnosu do gora je skrita globoka humanistična vsebina Westrove planinske pisarije, ki ima oko za vse, kar se v gorah dogaja. Tehtna vsebina in nezmotljiv okus, smisel za pravo mero, nazornost in stvarnost, ter.brezhiben, klasično nadahnjjen, pretehtan slog, to so odlike Westrovega peresa.« (PV 1956/660)

In še prej, ob osemdesetletnici (PV 1954/450): »Ljubi in občuduje lepoto gora, mika ga človek v gorah, turist, pastir in hribovec, ljubezniv in strokoven je obenem do vseh imenitnih prikazni, ki jih v gorah srečujemo: do favne in flore, do imenoslovja, do reda in nereda po kočah, skratka človek, ki ,vse vidi in vse ve'.«

Po pravici menim, da nobena teh odlik na našem stoletniku še ni obledela. Nespartmetno bi bilo potemtakem ugibanje, ali nam danes še kaj pomeni? –

Če vemo, da so na svoječasno anketo bralci in naročniki PV izrazili željo, da bi radi tudi več Westra, potem je nerazumljivo, zakaj Plan. založba še zmerom zadržuje izdajo njegovih izbranih spisov, ki jih je bil pripravil – **na njeno povabilo** (PV 1961/260, opomba pod črto), pa so mu tudi že plačali znaten del honorarja. – Z zavzeto spremeno besedo redaktorja in v ustrezni opremi bi publikacija pomenila najlepšo počastitev stoletnice in našla ob primerni propagandi po družtvih dovolj kupcev. Zamudo je ob dobri volji še zmerom moč popraviti; upajmo, da se bo to tudi brez odlašanja zgodilo ...

K OTVORITVI KANINSKEGA VISOKOGORSKEGA SMUŠKEGA CENTRA

FRANCE AVČIN

ne 23. marca t. l. so slovesno odprli novi, velikopotezni visokogorski smuški center na Kaninu nad Bovcem. Slišali smo navdušene besede o pomembnosti nove pridobitve za Posočje, izvedeli nadrobne podatke o gradnji, o stroških, o zaslužnih graditeljih. Domala nič pa ni bilo govora o tistih skromnih gornikih preteklih desetletij po vojni, ki so naš Kanin smuško odkrili ter raziskali do tolike mere, da je sedaj končno lahko zaživel, kot mu pritiče. O njihovem belem svetu sem bil pred 13 leti pisal v TT (28. 8. 1961, št. 35, str. 3 »Naši turistični zakladi, bovški smuški center in še kaj« z zemljevidom prve zamisli). Sedaj pa je čas, da se jim vsi skupaj zahvalimo, tem pionirjem s Kanina, ki brez njih kaninskih žičnic danes bržčas še ne bi bilo.

V dve skupini bi jih lahko razdelili:

– na stare planince odprtih oči in številnih dolgoletnih izkušenj po naših gorah in Kaninu še posebej

– na mlade alpiniste in smučarje z žarom mladosti v srcih.

Prepletali so se v svoji navdušeni dejavnosti in si pomagali, prav po francosko: »Si la jeunesse savait, si la vieillesse pouvait – Če bi mladost znala, če bi starost mogla.« Tako je viribus unitis rezultat danes tu. V veliko korist bo res širokim množicam, ko bo stvar dograjena in res vključena tako v domovino kot v Evropo. Ena, glavna polovica namreč še manjka: Smuk s Prestreljeniškega sedla na Prevalo in z nje kilometre daleč v Krnico nad planino Krnico, s cestno povezavo nazaj na postajo B (Čelo). Izredne smuške proge v Krnico z visokega sedla za grebenom Vratnega vrha pod Hudim vršičem, tam kjer se ta divji svet odpre tja proti Velikemu vrhu (Rombon) bodo morale počakati boljših časov. Čakati pa ne sme dvosedežnica izpod Prestreljenika proti Prevali, kajti ta predel bo s Tiho dolino snegove obdržal najdlje, tja v junij ali celo

POZEN ODGOVOR, VENDAR BOLJE KOT NIKOLI

Dr. R. Campell iz Pontresine, ki ga mnogi naši gorski reševalci osebno poznajo, saj je bil pred leti tudi naš gost na Vršiču, je po dveh letih odgovoril na članek dr. F. G. Höflina in dr. U. F. Gruberja o poškodbah zaradi mraza, o ozeblinah in zmrzlinah. K odgovoru ga je spodbudilo omahovanje nekaterih zdravnikov, češ da naj reševalna komisija SAC vendarle stvar obravnava in zavzame stališče. Zato se je dr. Campell odločil, da zavzame do članka Höflin/Gruber stališče komisije IKAR in da priporoči švicarskim reševalcem, naj se drže dosedanjih metod pri obravnavi zmrzlin.

Campellov odgovor je v povzetku takle: »Höflin in Gruber nimata lastnih izkušenj in se zato opirata na dela Erikssona, Granberga (1969) in M. Warda (1971), vsi ZDA. Oba avtorja menita, da lokalne omrzline in splošno ohlajenost lahko dobro obravnava le bolnica. Moje izkušnje pa govore, da taki pacienti, posebno v prvi fazi, tudi v privatnih hišah, planinskih kočah in primitivnih zavetiščih lahko ozdrave, če so zdravnik in laiki okoli njega prav poučeni in če vestno delajo. Mojo metodo uporabljajo že več kot 30 let tudi v Ameriki vse do Alaske. SAC in armada jo priporočajo pri prvi pomoči in jo štejejo za obvezno.

Pri globljih lokalnih zmrzlinah ni priporočljivo, da bi poškodovane telesne dele potopili v vodo z nad 40°C. (Amerikanci so priporočali celo 46–56°C, vendar so po mojih priporočilih to metodo opustili). Dolgoletna moja izkušnja s številnimi pacienti narakuje: Jedro telesa–trup naj se ogreva z vsemi možnimi sredstvi, zmrznjene ude pa potopimo najprej v vodo, kakršna priteče iz vodnjaka, nato pa v pol uri to vodo segreje počasi na 37°C, kvečjemu na 40°C, torej vsakih 5 minut naj se voda prigrjeje za 5°C.

Le tako z minimalnim tveganjem dosežemo optimalno otajanje, ne da bi povzročali strahotne bolečine s hitrim segrevanjem zmrznjene kože in ne da bi poškodovali

julij, kot bo pač leto. Hkrati pa moramo vsi, posamezniki in oblasti, po risje paziti, da nam s turizmom prihajajoča civilizacija in urbanizacija ne pokvarita, ne izmalčita bovške in obsoške gorske pokrajine. Tja do Zgornje Trente mora ostati en sam enkratni rezervat prvobitne gorske lepote, tako pristne, kot je Evropa komaj še premore. V tem je edinstvena dragocenost vse soške pokrajine. Kristalno čisti smaragd njenih voda naj nam ostane simbol in vodilo za vse naše početje po njenih bregovih. Zanamci nam bodo hvaležni za tako uvidevnost in rodoljublje. Pri nas ne sme priti do sodobnega ne le zastrašujočega, temveč še prav grozljivo katastrofalnega uničevanja alpske pokrajine, ki požira po zapadu dolino za dolino, vas za vasjo in goro za goro, vse zaradi vse večjega profita potrošniške družbe, ki ji ni nobena stvar sveta. V dolino Krnice same pa bogne daj kake žice in stebrov, povsem bi ji izničili lepoto, pa še občasni plazovi ob katastrofalnem snegu, kot npr. letos pomladi, bi jo brž podrli, zmečkali.

Prvič sem ta svet videl na smučeh spomladi leta 1946 z Binetom Vengustom, sedanjim načelnikom GRS. Nekje je staknil vojaški jeep, sredi noči sva oddrvela iz Ljubljane, ga pustila pri knojevcih nad Plužno, tekla do Petra Skalarja, si še za dne našla smer pod Prestreljenik, na sedlo pa smuk v Krnico. Ne bom ga pozabil. Vse je bilo namreč pokrito z zrcalno plastjo, ledeno skorjico, da sem Bineta pred seboj videl dvojnega, pokonci na smučeh in še na glavi v snegu. Takrat sem se zagledal v Kanin. Prišel sem bil iz švicarskih in francoskih gora, videl marsikaj, a tako čudovitega belega sveta kot na Kaninu nikjer. Odtlej sem venomer navduševal svoje ljubljanske smučarske prijatelje, neprestano smo lazili na Kanin. Ne le s smučmi, tudi s cepinom, derezami in vrvjo. Čudili smo se in čudili: takšna bela nebesa, pa povsem brez haska človeku v dolini! Pri vsem tem početju pa so nam pomagali, svetovali, nas vodili poznavalci domačini. Iz doline veliki organizator Ciril Jonko, po gorah in grebenih tihi Boris Ostan, ob vsakem letnem času grčavi Andrej Mihelič-Grlija iz Plužne, človek, ki na širnem Kaninu edini pozna menda prav vsako ped. Kaj vse nam je pokazal, kaj vse povedal o Kaninu! Kmet iz Plužne je, pa obenem lovec in meteorolog, ki mora prav vsak mesec odčitavati totalizator padavin pod grebeni na Kaninu. Teh pa je čez štiri metre, le Crkvice v Boki Kotorski jih še presegaajo. Odtod Kaninu njegove silne

tkivo. Hitro oživljanje od zunaj z višjimi temperaturami v kopalnih ni nujno, niti ni koristno.

Höflin/Gruber sta opustila pri prvi pomoči dva zelo važna ukrepa: Aktivno gibanje z udi, kolikor je le mogoče, in tako položeni udje, da je čim manj ovir za obtok krvi in limfe. Pri splošni ohlajenosti je najvažnejše, da se najprej dobro ogreje jedro telesa in šele nato periferija, sicer tvegamo t. i. »reševalsko smrt«. Tudi ozeblji, napol zmrznjeni jeleni hitro poginejo, če jih damo takoj v pretopli hlev, pridejo pa k sebi, če jih najprej denemo v hladne svislji, jih na rahlo pokrijemo s senom ali slamo, na trebuh pa jim položimo tople blagove ali steklenice. Šele potem jim damo piti toplo pijačo in šele nato jih spravimo v tople hlev.

Mehurje, ki nastanejo na koži pri globoki zmrznitvi, pustimo pri miru že zaradi event. infekcije. Če pa so tako napeti, da bi utegnili počiti, izsesajmo s sterilno iglo serozno – krvavo vsebino.

Strgane mehurje odstrizemo do robov, obrišemo dno in posujemo z antiseptičnim pudrom, nato pa pokrijemo s srebrno folijo, da bi omogočili suho obravnavo ran. Profilaktično se v začetku priporočajo antibiotiki, da ne pride do infekcij na ranah. V prejšnjih časih je bilo zaradi infekcij pri opeklinah precej smrti.

Upam, končuje dr. Campell, da mi gg. Höflin/Gruber ne bosta zamerila mojih pripomb k njuni sicer odlični publikaciji. Kot dolgoletni predsednik IKAR sem se več kot 20 let trudil izboljšati reševalno službo v vsem alpskem prostoru in jo koordinirati. Štejem za važno, da zdravniki priporočamo preproste in jasne ukrepe za pomoč in si prizadevamo za »unité de doctrine«. Le tako bodo reševalci v primeru nesreče takoj vedeli, kaj morajo storiti. »

Nato navaja dr. Campell strokovne publikacije, pri katerih je tudi sam sodeloval od l. 1932 do 1972, vse tudi na to temo.

snežne gmote. Bivšega »Petra Skalarja« smo videli zasneženega že čez streho! V njem nam je gospodaril neutrudni, vselej šegavi stari oskrbnik Zajc, dragi naš Zajček. Vselej je imel na štedilniku svojo edinstveno »Kaisersuppe«, še avstrijski recept iz krompirja, čebule in nekih skrivnostnih zeli. Hvala mu za vse! Hvala tudi tistim pluženskim mladim čečam, ki so nam kar v koših nosile živež na kočo, da smo od tam lahko raziskovali kaninski svet cele tedne. Od Plužne pa do »Petra Skalarja« se niso ustavile, potem pa takoj odvrle nazaj v dolino. Kolikšna moč je še bila tisti čas tamošnjem »nežnem« spolu.

No, rad bi jih videl pri takem delu današnje z njihovimi – mini kiklicami!

V kočo, odprto za nas, so pričeli prihajati tudi mladi, veseli, zagnani bovški smučarji, alpinisti, gorski reševalci. Za prvi maj so imeli zmeraj svoje smuške tekme izpod Konjca. Z njimi smo v snegu oblezli vse vrhove od Tam za Babán čez Laško planjo, visoki Kanin prav do Prestreljenika. Bili so bratje Žigoni, bil je Peter Berginc, bila je Mara Luis, lepa Solkanka. Zmerom je prihajala sama, ob poljubni nočni uri se je pojavila na Kaninu. Vzela jo je njena presilna ljubezen do gora. Tudi Petra si je vzela gora, ko so ji nadevali jeklene spone sedanjih žičnic. Da, naš Peter Berginc, vselej široko nasmejani mladi orjak, kako ga še vidim v njegovi neugnani moči! »Peter Skalar« je pogorel, ne žalujemo za takim propadlim, kot je bil. Obnovimo ga, lepo bo vključen v novi center za zahodni Kanin. A po Petru Bergincu poimenujmo kaj novega, najbolje kar novo kočo za Konjcem, kajti bil je tisti, ki ji je določil temelj na onem za res Kanin edinstvenem mestu. To smo Petru dolžni planinci, reševalci, smučarji.

Za njegovo generacijo pa že stopa nova, še mlajša, nič manj zagnana, zagledana v svoje gore: Miran Mihelič in njegovi. Življenje pač teče naprej, kot da je večno, le mi se v njem nenehno spreminjamo.

Naše kaninsko navdušenje se je končno prijelo tudi poslovnih krogov. Uvideli so, kolik zaklad je skrit visoko nad Sočo. In šli smo na Kanin skupaj, z direktorjem Soškega gozdnega gospodarstva Viktorjem Klanjščkom na čelu. Inženir po miselnosti je stvari precenil ekonomsko. Pripeljal je svoje specialiste, strokovnjake geometre, žičničarje, gozdarje, pritegnil mladega agilnega direktorja bovškega hotela Jožeta Vrbančiča. Stvar je pričela dobivati resno, stvarno obeležje.

PLANINSTVO IN KALORIJE

Poraba kalorij pri navadnem delu je v primeri s porabo pri športnem udejstvovanju zelo različna: Pri eni uri pisanja porabimo 20 kalorij, pri šivanju 25–30, pri risanju stoje 40. Če hodimo, nam je v eni uri potrebnih 130 do 200 kalorij, pri kolesarjenju porabimo v eni uri 180 do 300 kalorij, pri smučanju 500 do 960, pri planinstvu od 200 do 960, pri hitrostnem drsanju 300 do 700.

1 km hoje po ravnem zahteva 48–50 kalorij, 1 km hoje po snežni ravnini 50 do 60, po ravnem ledeniku zaradi višine 57–66, 100 m vzpona po poti 100, 100 m vzpona po snežni strmini 140, 100 m po bregu navzdol 23, 1 km navzdol 63.

S temi številkami si lahko izračunamo dnevno porabo kalorij. Izračunamo tudi lahko, koliko maščobe porabimo pri posameznih delih. Mož pri 70 kg izgubi na 6 km dolgem maršu 30 g maščobe, pri vzponu na 300 višine v zložni strmini 169 g, v hudi strmini za isto višino (32 % do 68 % nagiba) 280 g.

Šport dela apetit prav zato, ker je poraba kalorij večja, ker odceja več maščobe. Kdor se naraščajočemu teku vdaja, z vzdrževanjem telesne teže ne bo prišel daleč. Poglejmo račun: Smučar opravi 8 urno turo, 700 rabi kalorij torej na uro, če strmina ni prehuda. Spust je lažji, poraba znaša 200 kalorij na uro. Za 5 ur vzpona porabi smučar 3500 dodatnih kalorij, siceršnja telesna dejavnost pomeni 600 dodatnih kalorij, torej 4100 kalorij. Za glavni obed porabi smučar 2000 kalorij (smučar spada med težke delavce, ki dnevno porabijo 4000 kalorij). Z dvema velikima obedoma se torej vsa dodatna poraba kalorij že izravna. Jasno: Če se smučar preveč hrani, mu teža ne bo padla.

Velja opozoriti: 600 kalorij smučar pridobi, če si po popoldanski turi, ko se tako prileže, privoščiči slaščico (400 kalorij) s smetano (200 kalorij), kavo z enim sladkorjem

Mi idealisti pa smo šli vase, pričeli smo si spraševati vest v dvomih nad lastno objektivnostjo. Spoznali smo, da le premalo vemo, kako se taki stvari streže. Kot članu CAS od 1945 in častnemu članu CAF, section d'Iserre (Grenoble) mi je prišlo na misel, da bi svoja zahodno alpska znanja koristno izrabil za naš Kanin. Rekli smo si: v šolo moramo! A kam? Kam drugam kot h Francozom, narodu, ki poleg splošnega človekovega »le savoir – vivre« pač edini razume in obvlada še daleč dragocenejši »l'art de vivre« – »umetnost živeti« poleg običajnega »znati živeti«. Tako bodo Francozi nedvomno prvi tudi v »l'industrie des loisirs«, v sodobni industriji oddiha, rekreacije, kompenzacije morilskih vplivov sodobne civilizacije na človeka. K njim torej na Francosko!

Zbralo se nas je nekaj znanih smučarskih zagnancev, najeli smo VW kombi bohinjca Franca Grma, pa nas je bilo osem. Zvanov Franc iz Srednje vasi ni bil samo imeniten šofer in tovariš. Tudi kot smučar se je izkazal: če je bilo snega preveč, proga neizpluzena, kar Frančka naprej, takšno progo nam je s svojo neugnano silo izplužil, da smo mi mestne grinte zlahka vozili za njim. Imenitna družčina smo bili: France Zupan, načelnik GRS baze Ljubljana, Tonček Jeglič-Dolgostebelni, kdo od alpinistov ga ne pozna; besna smučarska trojica Nena Auersperg, zdravnica kirurginja, smuška učiteljica Bara Adamič in neutrudna »Klinar-ca«, tudi zdravnica, zraven še Darinka Drolc kot vestna arhitektka iz našega obsoškega Vrsnika. Šli smo.

Prijatelji v Grenoblu, naš »konzul« inženir Lojze Gorjup, med drugim doktor znanosti naše univerze, ter Filix Germain, profesor, znan pisatelj, siva eminenca francoske GRS in svetovalec grenobelskega prefekta, pisec doslej pač najboljše knjige o Jugoslaviji in Jugoslovanih (»La Yougoslavie« – Arthaud), so nas spretno pretopili iz privatnikov v poluradno delegacijo. To tem laže, ker se nam je na moje povabilo priključil še direktor Klanjšček, on je potegnil še direktorja Alp – hotela Vrbančiča, nekega finančnika, zlasti pa člana Izvršnega sveta Jožka Štruklja, za Francoze ministra.

Ti so bili potem »vlada« in so potovali v svojem vozilu. Čeprav je vlada na snegu večkrat padla, so nam ona, Germainovi papirji in telefoni odprli vsa vrata. Spali smo vsepovsod vsaj napol zastonj, žičnice zastonj, sprejemi, goreči govori na staro in vselej novo »amitié franco – yugoslave«, šampanjec in sendviči. Vse to je bila sila

brez mleka. Že ima 600 kalorij povrh – mimogrede. Če hoče »razgraditi« samo te, se mora z dilcami pognati v breg za kako poldrugo uro.

Kakšno hrano naj torej jemlje s seboj športnik – planinec, smučar. Gotovo tako, v kateri so hranilne snovi koncentrirane, pri najmanjši teži. Stara stvar, a prav lahko je kaj pozabiti. Beljakovine so nepogrešljive, torej meso, mleko, jajca, zelenjava. Za planinca pridejo v poštev jajca, lahka so in lahko jih je pripraviti. Dalje sir, odličen beljakovinar. Maščobe, živalske in rastlinske, so koncentrirano hranivo, vendar za poprečnega planinca, ki mu ni dosti do vitkosti. Druga stvar: ogljikovi hidrati – kruh, sladkor, krompir. Med temi je kruh izredno važen. Če ni prav zapečen, povzroča težave, ki lahko zagrene vso turo. Sladkor je fiziološko v športnih krogih najbolj čislán, saj se hitro presnavlja, je kmalu v krvi in s tem v mišičju, ki z njim premagujemo napore. Tudi čokolada spada sem. Težko prebavljivih snovi se ogibajmo – v bistvu so te identične z mastnimi jedmi.

Kdaj naj prigriznemo?

Veliko jesti pred ali med turo, to ni dobro, ne glede na to, ali nam je kaj za vitkost ali ne. Ubogati je treba občutek lakote in utrujenosti, če ne, upade moč. Tešč začeti turo ni dobro. Po kratkem času se oglasi želodec. Če gremo naprej, smo zamudili najprimernejši trenutek, da se okrepčamo.

Mrogi planinci in smučarji se bahajo s tem, da na velikih turah zelo malo jedo. To je dobro le na kratkih turah, na velikih pa preveč upada moč, tako da se izgubi celo užitek lepote.

Pravilno je: jej po malem, a večkrat na turi, zvečer po turi se ne natepavaj!

Mnogi športniki, ki bi radi shujšali, se ogibljejo sladkorja in presedlajo na saharin ali pijejo celo kavo brez sladkorja. To je napak. Res je, da umetno sladke stvari nimajo kalorij, sladkor pa jih ima. Toda danes vemo, da »bésnih« lakotnih občutkov ne izziva le prazen želodec, marveč mnogo bolj »hipoglikemija«, to je, pomanjkanje

koristno, kajti finančno smo bili – vsaj mi, »narod« v kombiju – sila šibki. To je naša vselej duhovita dr. Nena zajela v verz: »Po sprejemu pri ministru pečeš jajca na dvorišču...«

Tako smo se »važiči« vozili celo v helikopterju »Alouette III« z izbranimi piloti, ki so kar na nas kazali svoje grozljive spretnosti. In tako smo prišli v stik tudi z originalnimi smuško tehničnimi napravami »POMA« grenobelske firme Pomagalski (poljskega rodu), kot stoje danes ta dan na Kaninu. Po vseh slovitih francoskih centrih tja do Chamonixa so nas sprejemali znani direktorji, nam vse razkazovali, razlagali napredne prijeme v belem turizmu in rešitve v tehničnih realizacijah. Z vlado smo se pošteno zdajali glede ceste na Kanin: Francozi in mi smo trdili, da ji gre vse prvenstvo, vlada pa da to pritiče dostavni kabinski žičnici, v končni fazi kar trem. No, prvo, kar so zgradili, je bila le – cesta. Naučili smo se sila koristnega in ob otvoritvi Kaninskih žičnic je »vlada« priznala, da je bila ta naša skupna francoska šola odločilna.

Ko pa smo se vrnilo, smo bili kmalu pozabljeni. Taka je pač vselej usoda pionirjev, da ostajajo sami. Okrog Kanina se je pričel splet težkih finančno tehničnih dogajanj, vse vajeti je prevzel v roke akcijski konzorcij pod vodstvom direktorja Soškega gozdnega gospodarstva. On ni postal le glavni motor, temveč tudi spiritus agens Alpskega turističnega centra Bovec, njegova glava in možgani. Kdo mu bo povrnil vsa žrtvovanja? Toda pravi pionirji tega nikoli ne pričakujejo. Njemu gre glavna zahvala, če se lahko danes vzdignemo iz Bovca v pol ure na Kanin in z 2222 m hkrati gledamo najlepšo reko Evrope in ladje na Jadranskem morju. Kje v vsej Evropi je še kaj takega?

Kanin je sedaj tu. Ko je že vsa Slovenija brez snega, ga ima in ga bo vsako leto imel na pretek, v veselje slovenskim in tujim smučarjem. Brez vsakršnih primesi slovenskega ljubosumja in zavisti moramo naš novi Kanin cestno kot organizacijsko povezati z nižinskimi centri, da bodo tamošnji na suhem ostali dolinski gostje lahko deležni bele opojnosti tja v poletje, Posočje pa zaslužka, ki mu pritiče, da bo končno lahko pričelo ponehavati večno odhajanje iz teh tako revnih slovenskih predelov v tujino s trebuhom za kruhom. Mar ni Primorska v grozotni vojni dala več trpkih solza, več tople krvi kot katerakoli druga slovenska pokrajina?

sladkorja v krvi (hipo = pod, glykos = sladkor, haima = kri, tri grške besede, zbite v eno). Nekaj sladkorja v krvi je življenjsko važno. Če je krvni sladkor prenizek, je človek razdražljiv, živčen in kmalu utrujen.

Ljudje, ki bi radi shujšali, kuro težko zdrže, ker so preveč lačni. Če od časa do časa vzamejo sladkor ali dober, sladek bonbon, poskrbe za to, da jim sladkor ne zdrkne prenizko in da jih ne popade mučna lakota. Če to store petkrat na dan, znese to 90 kalorij, to pa je malo spričo 1500 do 2000 kalorij, ki jih smejo dobiti pri shujševalni kuri druge stopnje, pomeni pa vseeno veliko, če jim zatro lakoto, da lahko zdrže predpisano lakotno dieto.

Mnoge shujševalne kure prepovedujejo sleherno pijačo. Če to debelinka odvrča od alkoholnih pijač, je v redu, kajti alkohol razsipa hranilno vrednost in varčuje maščobo. Pol litra piva vsebuje 200 kalorij, četrtinka vina 150.

Če pa se zdržimo vode, ne podpiramo hujšanja. Telo ima manj vode in je zato le mimogrede lažje. Pri shujševalni kuri pa ne gre zato, da znižamo telesno težo, marveč da izgubimo odvišno maščobo. Tega pa ne dosežemo, če se odpovedujemo vodi.

Vodo le pijmo in to toliko, da se zares odžejamo.

Mnogi planinci in smučarji na turah ne pijejo, češ ne bomo se znojili. Nekaj časa to že zdržimo, navada je »železna srajca«. Vendar ne zatirajmo žeje! Če smo žejni, pijmo vodo, ker jo telo zahteva. Posebno otrokom je ne prepovedujmo.

Tako svetuje dr. med. W. Schweisheimer, 66 Milton road, RYE, Newyork 10580. (Po »Les Alpes« 1973/9.)

Ameriške shujševalne metode so znane in priznane tudi pri nas, na priliko, v Rogaški Slatini. Uvedel jih je zdravnik naše gorske reševalne službe dr. sc. Herbert Zaveršnik.

NEZNANI SVET ZA KRNOM

ZDRAVKO LIKAR

Krnu je bilo že veliko napisanega. Saj tudi ni čudno, saj Krn s svojo mogočnostjo in lepoto buri domišljijo marsikaterega obiskovalca.

Krn je dostopen z več strani: iz Drežnice, iz vasi Krn, z Razorja čez Peske, iz Lepene, s Krnskega jezera, iz planin med Morizno (Polovnikom) in krnskimi pogorjem po grebenu proti jugovzhodu. Ta zadnja pristopna varianta je najmanj znana, vendar najbolj zanimiva. Poznajo jo le nekateri domačini in planinci, lovci, nekdanji vojaki bodisi avstro-nemške ali italijanske armade iz prve svetovne vojne, ki so se borili po teh grebenih. Pa stopimo po tej poti!

Iz Drežnice ne bomo šli proti severovzhodu naravnost, marveč se bomo obrnili proti severozahodu – po cesti proti Drežniškim Ravnam. To je vasica, ki leži tik pod melišči Morizne (Polovnika). Za greben med Sočo in krnskimi pogorjem uporabljajo domačini naziv Morizna, ne pa Polovnik, kot je navedeno v raznih publikacijah (zemljevidih, geografskih opisih, reportažah, itd.). Iz Drežniških Ravnih lahko krenemo naravnost navzgor po pobočjih ali pa se držimo lagodne italijanske mulatjere.

Bolj zanimiva je prva pot, saj teče med grmičjem in praproto, po grapah hudournikov, čez pašnike in senožeti. Vijugaste stezice se vijejo visoko nad grapo, v kateri se zbira vodovje potoka Kozjaka, ki pod vasjo Magozd hrumi v mogočnih slapovih proti Soči.

Najlepše je v teh krajih v jeseni. Poleti je prevroč, pozimi in spomladi pa tu grmé plazovi, saj je to prisojno pobočje Krna in ogromne količine snega si prav tu utirajo pot v dolino.

Jugozahodno vznožje krnskega pogorja sestoji iz neprepustnih krednih plasti. V njih se je lahko zaradi tega razvila gosta mreža potokov in hudournikov, ki tečejo povečini naravnost v Sočo.

Potoki so razrezali predgorje v živahno pokrajino, debri se vrstijo med vzporednimi gorskimi pomoli in ozkimi planotami. Te se držijo v zmernih višinah in se spuščajo polagoma proti Soški dolini. Za človeka in njegovo gospodarstvo je bil najbolj privlačen zgornji rob, stični pas med pogorjem s planinsko pašo in krednim področjem z obilico vode. V tem stičnem pasu so nastale planine, ki se na gosto vrstijo v vznožju pravega krnskega pogorja, največ v nadmorski višini med 1200 in 1400 m.

V nižje lege hribovja med krnskimi pogorjem in Soško dolino so se vzpele nekatere vasi. Razmestile so se tam, kjer so jim to dovolile obsežnejše terase in planote, prikladne za kmetovanje. Po dobri uri hoda zavije pot mimo obronkov temnih bukovih gozdov na severni strani Morizne (Polovnika) na levo. Pripelje nas v planini Zapleč (1190 m) in Zaprikraj (1208 m). Ti dve planini sta last kmetov iz drežniških vasi. V planini Zaprikraj se je letos paslo okoli sedemdeset krav. Kot je danes že povsem navadno, se tudi v teh planinah čuti pomanjkanje pastirjev, predvsem pa mlekarijev. Zato je vsak kmet dolžan opraviti določeno število dni odpašnine, pač sorazmerno številu krav, ki jih ima v planini.

Nad tema dvema planinama je planina Predolina (1205 m), ki pa je že last bovških kmetov.

Med vzhodnim koncem Morizne (Polovnika) in krnskimi pogorjem se vleče prostorna suha dolina v nadmorski višini okoli 1200–1250 metrov. V tej dolini ležijo tudi vse tri planine. Ta dolina daje pobudo za domnevo, da je nekdanja reka Soča tekla iz bovške kotline med Morizno (Polovnikom) in Krnom proti Drežnici in Kobaridu. Brez dvoma se je struga prelagala še pred kvartarjem, čeprav je zanesljivo, da se je to godilo tudi še v pleistocenskih obdobjih. Ta suha dolina je nekakšna tektonska meja, ki obdaja krnsko pogorje.

Tu se vleče ob pogorju ob njegovem vznožju ne le važna gradbena, marveč tudi geološka mejnica: triadni apniški skladi se tu stikajo z manj odpornimi krednimi hribi-

nami, ki je domala iz njih vse vznožno površje. Toda ne gre za normalno obliko geološko-petrografskega stika, niti ne samo za običajno črto, marveč je z njo združen velik nariv. Ob tej veliki prelomni črti so mogočne triadne plošče Julijskih Alp porinjene čez kredne sloje, ob črti, ki se vleče od bovške kotlin proti jugovzhodu, pa končno okoli Rdečega roba (1916 m) zavija polagoma severovzhodno proti bohinj-
skim goram.

Ta nariv prihaja v krnskem pogorju v značaju površja zelo učinkovito do izraza. Jugoahodna pobočja so zelo strma, golo skalnato pobočje se dviga tu strmo z nizkega predgorja v velike višine, ponekod v obliki sten in razdrapanega skalovja. V sredi kraljuje Krn s svojim markantnim nosatim vrhom, ki ga še posebej označuje.

Proti severozahodu od najvišjega vrha se krnsko pogorje le počasi znižuje: od Vrat (2014 m) čez Počivavnik na Vršič (1897 m). Šele v bližini bovške kotline se najvišji vrhovi znižajo pod 1700 metrov, nakar se pobočja bolj naglo spustijo k soški dolini. Planini Zapleč in Zaprikraj sta razpotje treh poti. Prva pelje na vrh Morizne (Polovnika). Najvišjo točko doseže v Krasjem vrhu (1772 m). Druga se prevali preko planine Predolina na bovško stran oziroma bolj na desno seže čez planino Golobar (1254 m) že na trentarsko stran. Po tretji poti bomo krenili mi. Vije se najbolj na desno. Pri velikem koritu, kjer voda v sunkih klokota in bruha iz cevi, drži pot mimo starih, upognjenih in oguljenih osamelih bukev strmo navzgor. Nekaj časa je treba hoditi počez čez z bodljikavo travo poraščene strmine, tako da dosežemo zopet italijansko mulatiero. Tako mojstrsko je speljana, da so še sedaj dobro ohranjeni podporni zidovi, stebri, lepo speljani ovinki v cik-caku, pa čeprav tu divjajo najhujši plazovi v krnskem pogorju.

Italijanske poti srečamo povsod, kjer je skoraj pred šestdesetimi leti tekla frontna linija med italijansko na eni in avstro-nemško armado na drugi strani: na Rombonu, Stolu, Matajurju, Kolovratu, Mrzlem vrhu, Morizni (Polovniku), itd.

Po dobri uri hoda dosežemo iz planine Zapleč krnsko sleme. Mulatiera nas pripelje na nekoliko izrazitejši vrh Vrata (2014 m). Od tu se nam odpre čudovit razgled na vse strani. Skoraj navpično pod Vratom na severno stran leži dolina Lepene, naprej proti severozahodu se zarisuje dolina Trente. Pogled seže od kaninskih vrhov na zahodu do Montaža in Viša, preko Mangarta in Jalovca do Triglava na vzhodu. Na jugu pa se raztezajo hribi Stola in Matajurja, vmes pa leži kot na dlani kobariška dolina in tesni Soče, ki se prav pod Kobaridom osvobodí stiska strmih pobočij Morizne (Polovnika) in Stola. Okoli vrha Vrat se najraje zadržujejo ovce, ki jih kmetje zaženejo pozno spomladi iz drežniških vasi sem gor. Vendar jih mnogo pokončajo strele, ki imajo v krnskem pogorju izredno moč. Tako smo letos opazili več osmojenih trupel v kavernah in utrdbah na Vratih. Prav utrdbe in okopi dajejo svojstven videz grebenu od Vrat naprej proti severozahodu. Na bovško stran se vseskozi vleče razvejana veriga okopov, vojašnic in utrdb. Na vsak najmanjši vrh ali greben, na vsako strateško točko je speljana vkopana pot, še danes lepo obložena s skalnatimi kvadrati. Vsak konec takega rokava varuje betoniran bunker s strelnimi linami, obrnjenimi na vse strani.

Še danes stoji vrh Vrat oguljen kol, zabetoniran v živo skalo, na katerem je nekoč plapolala italijanska zastava.

Skoraj tri leta so ostali tu vkopani italijanski vojaki, potem pa so se morali pod pritiskom avstrijsko-nemškega orožja umakniti na severno-italijanske ravnice, tja na Piavo.

O tem mi je znal več povedati Lojze Smolej, ki se je tudi udeležil bojev pred šestin-petdesetimi leti na tem področju, vendar ne na italijanski, marveč na avstro-nemški strani.

Po rodu je iz Kranjske gore, svoj drugi dom pa si je našel v Kobaridu, mestu, kjer so avstro-nemške čete zadale italijanski vojski odločilen udarec na soški fronti. Sodeloval je tudi v bojih za severno mejo po prvi svetovni vojni.

O bitkah v prvi svetovni vojni pravi takole:

»Enajsto (italijansko) soško bitko je začel 17. avgusta 1917 s svojo armado italijanski general Cadorna od morja sem. Ofenziva je trajala 26 dni. Vendar se je končala skoraj brez uspeha.

Dvanajsta (avstrijska) soška bitka se je začela s silovito ofenzivo Avstrijcev in Nemcev 24. oktobra 1917. Načrt za ta sunek je izdelal avstrijski general Arz. Ukazano je bilo, naj glavne operacije potekajo od Rajblja, Bovca, Krna, Mrzlega vrha, Tolmina do Volč.

Na avstrijski strani je stala 10. armada pod poveljstvom generala Crobotina od Monte Peralbe na vsej meji Koroške in Primorske do Krna. Od Krna do Jadranskega morja pa so stale prva in druga soška armada s šestimi nemškimi divizijami pod poveljstvom feldmaršala Borojevića. Italijani pa so imeli razvrščenih od Gorice do Rombona šestintrideset divizij. To je približno sedemsto tisoč mož (Italijanov) na zelo majhni razdalji.

Ukaz avstrijske vrhovne komande je bil oster in neizprosen: Pričnimo, junaki! Ne sme nas ovirati neurje, ker železo je vroče. Ob dveh po polnoči naj prično vse naše baterije sipati ogenj, nato naj umolknejo. Točno ob šestih pa naj se zakade jurišni bataljoni v naskok! Udarite trdo, brez milosti! Naj se zrušijo gore ob našem trdem udaru, naj se stresejo oblaki z neba! Naprej, junaki! Do osmih morajo pasti prve linije, jutri se morajo zrušiti prve gore...!

In padle so linije in zrušile so se gore. Prva linija je bila takoj prebita. Druga linija se je še krepko držala. Tu je bil boj trd in obupen. A trd je bil tudi ukaz, strašen je bil načrt, ki se je moral uresničiti.

Zrušila se je tudi druga linija.

Od Rombona do Krna so padale italijanske trdnjave. Drugo jutro so se pognali bataljoni, polki čez Sočo na Volče, na Livek, vzpenjali so se na Kolovrat, zaganjali na Kuk – in zvečer istega dne je bil Kobarid v avstrijskih rokah, avstrijski je bil Matajur. Tako je šlo dan za dnem do 12. novembra 1917, ko so se avstrijske in nemške armade ustavile na Piavi. Tu so tudi ostale. Frontna linija se je skrčila od prvotnih 384 km na 140 km.«

Tako je svojo pripoved končal nekdanji avstrijski vojak Lojze Smolej.

Pojdimo naprej po naši poti!

Z vrha Vrat tečeta dve mulatieri. Prva se vzpenja po celotnem grebenu krskega pogorja proti jugovzhodu in je speljana skozi predore in nad previsnimi stenami do samega krskega nosu.

Čeprav je s prve lepši razgled, pa je bolj zanimiva druga smer pod severno stranjo grebena. Takoj pod Vratu se mulatiera spusti navzdol v dolinico, podobno amfiteatru, odprtemu le na severozahodno stran. Tu so imeli Italijani najbrž bolnice, intendantski center, servisne službe, skladišča municije, zaloge kuriva. To se da sklepati po veliki količini drv, ki so še zelo dobro ohranjena, tu je množica čevljev, majhnih derez (žabic), mnogo je ostankov peči in vojaških štedilnikov, v stenah Grive (1996 m) je izvrtanih več velikanskih votlin in hodnikov, kjer so bile nekoč bolnice. Saj so kot dokaz še danes ohranjene postelje v več nadstropjih, nosila, strjene obveze, itd. Najbrž pa so tudi v to dolinico padle avstrijske granate in razdejale skladišča, kjer je pod mulatiero na širokem območju vidno črno, osmojeno skalovje, najbrž so granate vnele nafto ali smodnik.

Povsod po tem razdrobljenem svetu za Krnom je vidna množica raztreščenih granat in šrapnelov vseh mogočih kalibrov, ki so bili pred dobre pol stoletja v rabi. Mnogo granat leži še neeksplodiranih.

Za svet za Krnom si upam trditi, da je najbolj zakrasel v naših Alpah. Z njim se ne more primerjati niti kras na Komni nitikje drugje. To je najbrž posledica le rahlo nagnjenega površja in tega, da so ohranjeni ostanki starih ravnikov. Kolikor ni na-

rava sama v zadostni meri poskrbela za razgibanost in razbitost površja, so to naredile granate iz tisoč topov. Značilno za ta svet je tudi, da ni opaziti skoraj nikakršnega rastlinja. Le sem in tja so posejani šopi ostre trave in cvetovi pelina. Če človek hodi mimo utrjenih okopov in poti, se mora spoprijeti z množico kot nož ostrih grebenov in grebenčkov ter žlebov med njimi. Povsod zijajo globoke in ozke luknje, škraplje in jame. Na dnu vdolbin, ki imajo navpične stene, obleži sneg skozi vse leto. V luknjah, kamor pa sneg ne pride, obiskovalec lahko naleti na pozabljene »rekvizite« vojne vihre. Kogar mika skrivnost teh temnih jam in se spusti z vrvmi na njihovo dno, da bo tam našel še dobro ohranjeno orožje in druge vojaške pripomočke: mitraljeze in dolge puške, nazobčane ročne bombe, lopatice z ohranjenim lesenim ročajem, velikanske železne nahrbtnike za prenašanje granat, bajonete, čelade, itd. Med to »železje« je pomešanih mnogo živalskih kosti in lobanj. Vendar pa obiskovalca teh odročnih krajev ne sme začuditi, če dobi tudi od snega, sonca, dežja in vetra obdelan belkast skelet in človeško lobanjo. Tudi pod žičnimi ovirami se najdejo človeški skeleti in lobanje, čeprav so nekateri zatrjevali, da so vse padle pokopali bodisi v kobariški grobnici na griču sv. Antona ali kje drugje.

V obzidanih bunkerjih so na več mestih napisi, ki imajo skoraj vsi vrezan datum okoli dvajsetega avgusta 1917. leta. Najbrž je italijanskim vojakom ostalo dobro v spominu njihova izjalovljena ofenziva, ko se frontna črta ni premaknila skoraj nikamor. V bunkerjih in kavernah je opaziti tudi znamenja raznim svetnikom od San Gennara do Sante Anne in San Pietra, ki naj bi obvarovala vojščake z vsega italijanskega škornja pogube.

V grebenih, ki se vlečejo nad Lepeno, od Grive proti Lemežu in nad krnskimi jezerom so še sedaj dobro vidne in ohranjene žične ovire, zaviti železni štrclji, itd. Po Lemežu in čez Krnsko jezero je potekala črta mejnica med dvema armadama.

Če zavijemo na desno proti grebenu, naletimo na oguljene ostanke stare markacije, ki označuje pot po grebenu. Malo preden greben »zadene« ob nos Krna, se spusti komaj nakazana steza navzdol čez meli v Lašte pod severno steno Krna. V zadnji steni Krna je opaznih mnogo kavern, vendar se do njih pride le po vrveh. V eni izmed teh kavern tik pod vrhom Krna moli še danes svojo cev top. Zahodna stena velja danes za »plezalni vrtec« drežniških in kobariških planincev-alpinistov. Ko človek opazuje utrdbe, labirint hodnikov med njimi, kaverne in mostiče v tem razgibanem svetu, bi mislil, da je odkril pravadno civilizacijo, ki spominja na inkovske ostanke v andskem višavju. Vendar pa je to mojstrstvo zgradilo le trmasto vztrajanje vojaških poveljnikov, ki so v tem skalovju videli najprimernejši kraj za bojevanje. Človek lahko tu najbolje spozna in občuti absurdnost in nesmiselnost vojskovanja nasploh. Preko snežišča pod severno steno Krna nas gamsje in ovčje stezice pripeljejo na Krnsko škrbino (2052 m), to je vzhodno krnsko sedlo med Batognico in vrhom Krna. Tu se srečajo poti s Krnskega jezera, Komne, Razorja, Vrsnega in Batognice. Na sedlu je postavljen spomenik borcem NOV, ki so padli v tem skalovju v borbah z Italijani in Nemci v letih 1943 in 1944.

Od Krnske škrbine pa je le še nekaj minut hoje do Gomiščkovega zavetišča (2210 m) na Krnu.

NOV TIP ČELADE

Römer je lani postavil na trg popolnoma nov tip čelade, kakršno uporabljajo alpinisti. Imenuje se Römer 44, je izredno trdna in ima odlično notranjo opremo: Obod je iz plastike, ki je znotraj obložena z debelo podlogo trde pene, čelada ima dvigljive ščitnike za oči (zoper bleščanje, kameniti drobir in prah) in prestavljiv viličast podbradnik. Za varovanje na senceh so pritrjene na obeh straneh usnjate blazine, ki pa se lahko snemajo. Čelada je svetle barve, tehta 620 g in stane – 89 DM. Podbradni jermen ima hitro zadrgo, kakršna je v navadi pri čeladah za padalce.

NEKEGA ZIMSKEGA DNE NA VELIKI KUK

ŽARKO ROVŠEK

o četrtekovem celodnevem smučanju v nič kaj obetavnem vremenu, polnem megle in sneženja, si nisem mogel predstavljati, da se bo zvečer zjasnilo. Pa vendar je vreme znova poskrbelo za presenečenje in jasno zvezdnato nebo je tako prepričevalno vplivalo na naju s Tineto, da sva sklenila podati se spet v gore. »Gotovo bo jutri lepo vreme,« sva modrovala zvečer v gostilni. Vmes je kateri izmed kvartopircev zvedavo poškilil na naju, češ, kaj tako gledata ta dva skozi okno, ko pa je zunaj tema.

»Meni je vseeno kdaj, samo da greva,« je dejal Tine. Da, samo da greva. Kanček želje človekove, da bi se za nekaj časa osamil od vsakodnevnega dolinskega okolja v prvobitno naravo, se iskri v tem. In že ti ob misli na opojnosti gorskega sveta zaigra srce v tonu, ki ga je še maloprej dušilo dolgočasno vzdušje: v človeškem življenju droben vsakdan, v zadimljenem gostilniškem ozračju, prepredenim s skrbmi. Samo za en dan se preselimo na zasnežene grebene, ki so pravi kraj za razmišljanje in prebujanje fantazije. Pojdemo daleč proč od dolgočasne množice vsega naveličanih ljudi, ki jih morda že razkrajata rak civilizacije! Kdor je to enkrat doživel, bo ostal zvest hribom. Spomini na preteklo doživetje se že prepletajo z načrti za naslednji dan. Na planino Razor jo bova mahnila. Potem pa bova že videla kako in kam.

Navsezgodaj sva že rogovilila po Mostu na Soči. Odpeljala sva se skozi Žabče do pod Perble. Ostra sapa nama je dražila nosnice, ko sva se vzpenjala mimo Tolminskih Ravnih. Pot sva nadaljevala po trdem snegu navzgor proti planini Razor. V siju mesečine sva zagledala trop srnjadi. Živahnih korakov so se živali poganjale navzgor po strmi grapi in prečkale pot nekaj metrov pred nama. Tine je vzel daljnogled in se s pogledom skoraj prilepil na trop. Ne vem, koliko je spričo šibke lunine svetlobe in

Zabiški Kuk (1844 m) s planine Kuk

Foto Ž. Rovšek

Bohinjsko-tolminske gore z juga

Foto Z. Rovšek

hitrih živali, ki so kmalu izginile, utegnil še videti. A to je bilo kot poživilo za njegovo lovsko srce. Tu pa tam se je do naju prikradel še kak šum pobegle srnjadi, midva pa sva se kmalu prerinila skozi gozd na plano. Ko bi hotela v enem samem mahu zajeti prav vse, kar se nama je tisto jutro ponujalo v izobilju, sva hitela proti stajam na planini Razor. Vendar so naju želje vodile še naprej. Dan sva lahko šele slutila, kajti mesec je še vedno samozavestno sijal na nepregledne zasnežene jame in vrtače na Polju. Počutila sva se, kot bi stopala med žreli na Mesecu. Tako enkratno in neponovljivo se mi je zdelo vse to. Tu pa tam sva postala in gledala kot uročena; brez besed, ki bi bile vsaj približno enakovredne občutkom. Narava ob vsaki priložnosti poskrbi, da ti pokaže sliko, ki jo v njeni galeriji še nisi videl, pa bodi vsak dan tam. Nekaj od vsega tega si lahko ohraniš v spominu, zabeležiš na papir ali filmski trak, velik del pa za vedno odhiti naprej. Rekel sem naprej, kajti tam za Zabiškim Kukom je malo prej še kovinsko temnosivo nebo že dobivalo jasnejše modre odtenke dneva. Z neprikritim občudovanjem in željo sem zrl tja proti razu Vrha nad Škrbino.

»Dokler je sneg še trd, skočim gor,« pravim Tinetu, ki se je po dolini pod Migovcem oziral za gamsi.

Tako globoko se človeku vtisne v spomin taka samotna hoja v snegu, kot je bila ta dan moj vzpon na Vrh med Škrbino. Enakomerno škripanje derez v zmrzjenem snegu. Tam na vzhodu vsak trenutek se menjajoče barve neba, pa silno orglanje vetra, ki ne od časa do časa v sunkih opomni, da moraš paziti na ravnotežje. Na vrhu pokaže

veter šele svojo pravo moč. Kot mesečnik se opotekam po grebenu, ko mi ledene iglice zbadajoče nosi v obraz. Kaj bi to, ko pa je pogled tja proti Bohinjskemu Migovcu tako lep. Nad njegovim vrhom se vrtinči suh sneg, ki je v snopu prvih jutranjih žarkov kot oranžen prah. Malo niže si skušam izkopati luknjo v sneg, da bi se vsaj malo zakril pred udarci vetra, pa mi jo sproti zasipa. Odločim se, da sestopim po normalni poti. Bolj kot se spuščam, bolj se ozračje umirja.

Na polju je omamno toplo. Ker je še zgodaj, sklenem obiskati še vrh Velikega Kuka. Pot se precej vleče, vendar je sneg ugoden in opoldan stojim na vrhu. Razgledujem se po celi rajdi tolminsko bohinjskih gora, v ospredju pa kot stražarji visoko nad Bohinjem zijajo osnežene opasti. Skoraj bi pozabil na čas. Pogled na uro me potegne iz sanj. Po ozki drči se spustim navzdol na mulatjero med planino Kal in Dobrenjščico. Z vrha si pač nisem mogel predstavljati težav, na katere bom naletel niže doli. Dostop na mulatjero je branil strm leden skok, ki mi je vzel več kot eno uro dragocenega časa. Komaj pridem čezenj in si oddahnem, že sem spet v kaši. Pot je skoraj do planine Kal vsekana v ostenje Tolminskega Migovca in zatorej pozimi zatpana s poledenelim snegom, ki nekako izravna to nenaravno polico s steno. Skrbi me, da sneg ne bi kje popustil. Nimam časa gledati lepo panoramo doline Tolminske tja do planine Osojnice, ki je globoko pod menoj. Prečkati moram še številne grape, ki se z Migovca strmo spuščajo v Polog. Sneg postaja na površini vse mehkejši in po vsakem koraku se mukoma oteparam cokel, ki se nabirajo med zobmi derez.

Pozno popoldne se izmotam iz vseh težav. Nikdar poprej mi ni bila planina Kal tako draga. Z olajšanjem si snamem dereze, ki sem jih v gležnjih od celodnevne hoje že krepko čutil. Čez pol ure sem že v Tolminskih Ravnah. Od daleč zagledam Cijanovo kočico, ki gostoljubno ždi kak streljaj od vasi. Ko vstopim, me na mizi čaka skleda makaronov. Da sta me pričakovala, sta dejala Cijan in Tine. Škoda, da sem moral v dolino, sicer bi še kaj pokramljal v prijetni lovski družini.

POLETI IN POZIMI NA MESNOVEC

DR. RAJKO PAVLOVEC

ani poleti sem se za nekaj kratkih dni naselil na Pokljuki med zelenimi, mogočnimi gozdovi. Nekaj dni lenarjenja vsakomur ugaja, razlika je le v tem, da nekdo to bolj odkrito prizna kot drugi. Prijetno je pa le! Vendar začne tudi lenarjenje kaj hitro presedati. Zato so skoki do Koprivnika, na Uskovnico, do Rudnega polja tako prijetna osvežitev in otresanje vsakodnevnih skrbi. Odpravil sem se tudi na Lipanjski vrh med žareči rododendron in rumene pogačice. Toda v prvem bregu nad kočjo se je vsula takšna ploha, da sem bil v treh skokih nazaj pri prijaznem pastirju v njegovi koči. Dve uri je lilo kot iz škafa. Dovolj dolgo, da sem zvedel vse novice od Mežaklje do Lipanjske planine. Če bi bil v mladih letih dovolj pameten in šel za pastirja, bi mi bilo po takšnih napotkih povsem jasno, kakšne so moje pravice – za dolžnosti bi vedel manj. Prav nič hudega bi mi ne bilo. Zunaj je lilo in treskalo. Žlica je rezala v tisto pravo kisló mleko, kakršnega v dolini ni več ali ga celo nikoli ni bilo. V takšnih trenutkih si človek misli, naj kar lije! Enakih misli je bil tudi bik, ki je vtaknil glavo pod napušč zaprte planinske kočje, polovica telesa pa je bila pod prho, ki se je vsipala z oblakov. Pa sva bila oba zadovoljna in še pastir povrhu, ki je bil za dve urici rešen svoje samote.

Takšno brezskrbno lazenje me je povedlo tudi v strmino nad Športhotel, ki so ga lani še vedno vztrajno, lahko bi rekli kar tradicionalno obnavljali. Zašel sem v gozdove

Mesnovca, 1536 metrov visokega in s temnimi gozdovi poraslega hriba z nekaj skalnimi strminami, s kraškimi površjem; majhnimi vrtačami, skalami, prekritimi z vlažnim mahom. Bregovi so prerezani z gozdnimi cestami, po katerih grmijo težki tovornjaki, naloženi z lesom. Klici gozdarjev, udarci sekire in hrušč motorne žage se zadirajo v mir in tihoto. Ptiči se spreletavajo in oglašajo. Kdo bi vse poznal? Pridem okrog ovinka in obstanem. Na poti sedi divja kura z mladičem. Nežno hodi okrog majhnega, rjavkastega piščančka. Dolgo ju opazujem in prav nič strahu ne kažeta. Končno zafrofota na vejo.

Grem naprej. Po bregu steče srna, iz grma skoči preplašen zajec. Po drevju se oglašá nenehen klepet drobnih ptičjih kljunov. Mravlje pridno nanašajo na kup smrekove iglice in si urejajo svojo palačo. Na skalni je rdeč prst rododendrona. Zelena preproga na travniku je posuta z rumenimi cvetovi pogačic. To so tisočera drobna doživetja, ki človeka iztrgajo iz vsakdanjosti in ga prestavijo v svet, ki ga nekako podzavestno zanikamo, a ga vseeno potrebujemo.

Kdo bi si mislil, da so pobočja in vrhovi okrog Goreljka tako prijetni? Okrog Mesnovca so kakor dragulji nanizane planine in stanovi med zeleno preprogo. Marsikatera staja je opuščena, marsikatera spremenjena v počitniško hišico. Prednjači seveda sam Goreljek. Druga ob drugo se stiskata Spodnje in Zgornje Jelje. Anton Melik pravi, da pasejo živino na Goreljku skoraj samo Koprivnikarji, na Jelju v glavnem Podjeltci, Češnjani in Jerekarji. V Konjski dolini pa v glavnem Podjeltci.

Na zgornjem Jelju prav na vrhu planine živi kot poglavar poznavajoče živine sirar. V svoji koči ali sirarici dela imeniten bohinjski sir in odlično maslo. Malce samotar, vendar prijazen. Majerica je v skromni koči nekoliko niže. Preprosto ognjišče, postelja in najnujnejša oprema. Vendar je zadovoljna in vesela, čeprav jo vsak dan čaka trdo delo: poleti na planini, pozimi pomaga na Voglu. Družino ima na Koprivniku.

Še drugi kratki sprehodi po Mesnovcu in in malo nižjem južnem sosedu Javorovega vrha so res poučni. V glavnem svet iz triadnih apnencev, ki jih je marsikje razglodala voda. Tu in tam najdem bogata nahajališča okamenelih koral, katerih čaše se tiščijo druga poleg druge. Na stotine in tisoče jih je, ki so pred več kot 150 milijoni leti živele v koralnih grebenih takratnega morja. To je ozemlje, ki mu geologi pravijo Zlatenska plošča. Ta sega od Triglavskih jezer in Zlatne, Vernarja tja do Mežaklje. Močne zemeljske sile so z velikanskimi pritiski delovale na to ozemlje, vendar geologi še danes ne vedo natančno, kako je to potekalo. Dejstvo je, da je Zlatenska plošča na vseh koncih narinjena na druge kamnine in da je marsikje močno razpokana. Zanimive misli o tej plošči je leta 1929 objavil znani slovenski geolog Ferdinand Seidl, ki v svoji razpravi imenuje Mesnovec Mecesnovec.

Spet sem nazaj na Goreljku. Hiše so polne oddiha željnih ljudi. Koliko med njimi jih slutí, da se skrivajo komaj nekaj korakov proč samotni gozdovi brez vpitja, neubranega nočnega prepevanja, brez elegantnih različno govorečih turistov, brez smrdečih in ropotajočih avtomobilov?

— — —

Meseci minevajo in letošnja nadvse muhasta zima je pustila vsaj nekaj belih sledov na Pokljuki, ki je postala pravo pribežališče smučanja si željnih Slovencev. Tudi jaz sem bil med njimi in sem ujel nekaj lepih dni. Tista znamenita potegavščina ob Šport hotelu me ne mika, ker v vrstah ne maram čakati niti na trgu ali v trgovini niti v kinu ali pri zobozdravniku, kaj šele na smučanju. Pa še tisti srečneži, ki so se zgnelli do vlečnice, skoraj niso vedeli, kje navzdol med kuclji, na katerih je prst vztrajno in vedno bolj rinila skozi sneg.

Toplo sonce in jasno nebo sta me zvalila v gozd. Po strmem kolovozu sem prodiral brez cilja vedno bolj navzgor. Na Spodnjem Jelju se je zableščala bela odeja, stanovi pa so se otresli zadnjih ostankov snega. Prizrčen pozdrav z znanci, ki jih je enako zvalilo v ta čudoviti svet in zavel sem v neprehojen gozd. Tako brez cilja, brez načrtov in brez pričakovanja. Rob gozda mi je odprl bleščečo ploskev, posuto s tisočeri mi več

centimetrov velikimi kristalnimi ploskvami. Blestelo in svetlikalo se je, pa nikjer ni bilo nobenega madeža, nobene človekove stopinje ali smučine. Šele pri vrhu planine, kjer se je odprl pogled na zasneženi Lipanjski vrh in snežno verigo Karavank, sem ob bajti zagledal nekaj prešerno veselih smučarjev. Postavljali so sneženega moža ali točneje sneženo ženo, kot sem pozneje po jasno izraženih oblikah lahko ugotovil. tovil.

Odpel sem smučī in užíval. Brez cilja. Takrat me je prijelo. Škoda tako lepega dne in spomnil sem se na poletno potepanje po Mesnovcu. Odločitev je bila tu. Nič me ni zanimalo, kje bom šel in prav nič nisem razmišljal, ali bom s smučmi sploh prišel kam daleč. Sneg je bil imeniten za hojo, ravno prav mehak in dovolj južen, da ni preveč drselo.

Hodil sem in hodil. Ubral sem jo po gozdni cesti in dolgo sledil smučini. Zavil sem na drugo pot v svež sneg, se vzpenjal in vzpenjal. Počasi in brez truda, skoraj brez truda, skoraj brez misli, toda v tistem skritem prešernem razpoloženju, ki bi ga tisti trenutek rad pričaral stotim in stotim čakajočim ob vlečnicah in smučiščih. Za nobeno ceno ne bi zamenjal svoje samote, opojne bleščine, križajočih se sledov srn, zajcev in mogočnih jelenovih kopit z njihovimi elegantnimi zavoji po izsekanih pobočjih. Celo pot, ki mi je začel teči po hrbtu, me je na svoj način spominjal, kako leze iz mene vsa tista zatohlost in zastrupljenost, ki si jo tako vztrajno nabiramo v dolini.

Gozdna cesta se je prevesila čez sedlo na severna pobočja Mesnovca. Poslovil sem se od nje. Vrhnji, zadnji košček Mesnovca je strm, porasel z mogočnimi, ravnimi iglavci. Držala me je nekakšna trma, da grem s smučmi na nogah do vrha. Razgled ovira drevje. Le čemu sem rinil sem gor? Sprašujem se tako kot alpinist na vrhu Eigerjeve stene. Le čemu? Čisto vseeno je: če znaš uživati, je res vseeno, ali se po tednu dni ves izmučen izkoplješ iz ledene stene ali lagodno prikolovratiš do cilja. Spomnil sem se na besede Riharda Jakopiča: »Ne odlašaj, dnevi beže in vsak trenutek je košček življenja.« Tisti trenutek na vrhu Mesnovca sem znal izkoristiti, tisti dan je bil blagoslovljen z užitki. Morda bi bil kdaj drugič razočaran, če bi preveč pričakoval? Morda sem takrat znal izkoristiti brezciljno tavanje? Morda sem želel trenutek samote, ki sem je spil polno čašo? Niti srne me niso upale motiti v tem posvečenem uživanju.

Veselo sem poživžgal, ko sem se vozil po svojih smučinah nazaj navzdol. Še zadnji smuk po kolovozu med smrekami in že sem zaslišal brnenje vlečnice. Zagledal sem kopico smučarjev na zvoženem smučišču: gor – dol, gor – dol...

DR. MILKO HRAŠOVEC – STAROSTA SLOVENSКИH PLANINSКИH ODBORNIKOV

TINE OREL

r. Milko Hrašovec (1887), znani celjski odvetnik, ima za seboj uspešno planinsko dejavnost od zgodnjih dijaških let do visoke starosti, ki jo vedro preživlja v Celju še vedno enako zvest planinstvu, posebej še planinski organizaciji, na prvem mestu savinjski, ki jo je dolga leta vodil.

Redakcija PV in z njo vred Planinska založba imata v svojih mapah zelo zanimivo in značilno delo vnetega planinca z zlato značko, odvetnika dr. Bogdana Zužka, umrlega v letu 1970, z naslovom »Slovenski odvetniki – prijatelji planin«. Prav bi bilo, da ta skrbno zbrani pregled PZ objavi, saj je iz njega razvidno, kaj je za planinstvo storil en sam sloj, pa tudi to, kaj je v slovenskem narodnem življenju pomenilo planinstvo, ki je, kakor pravi dr. Zužek v svojem uvodu, »pripisovalo posebno važnost obrambi slovenske zemlje proti nemškemu navalu«.

Med stotinami imen v delu dr. B. Žužka je lepa vrsta pomembnih mož slovenskega javnega življenja v zadnjih sto letih. Kar dve gesli zajema ime Hrašovec. Prvi tega imena je dr. Juro Hrašovec (l. 1858 do 1957), prvi slovenski celjski župan (1921), tesno povezan z delom Savinjske podružnice SPD vsaj 25 let (1894–1921). Ustanovil je zadrugo »Rinko«, ki naj bi zbrala slovenski denar za turistične temelje Gornje Savinjske doline, predvsem Logarske. »Rinka« je od Plesnika odkupila 2 orala v Plestju in s tem prostor, na katerem še danes – po 80 letih – stoji od l. 1953 največja planinsko-turistična postojanka, danes seveda že močno potrebna reorganizacije. Dr. Juro Hrašovec je za slovensko narodno gibanje pomemben tudi s svojo politično dejavnostjo kot deželni poslanec v Gradcu in predsednik narodnega sveta za Spodnjo Štajersko, s svojim bojem za slovensko šolstvo in slovenske narodne pravice na drugih področjih (gl. tudi T. O., dr. Juro Hrašovec, PV 1955/177). Tudi oče dr. Jura Hrašovca je bil znamenit slovenski pravnik in društveni delavec.

Po potih svojega očeta in deda je zvesto sledil **dr. Milko Hrašovec**, ki je 16. septembra t. l. izpolnil 87 let. Naj mu bo ta opomba v planinskem glasilu, sicer zakasnela, a zato nič manj pristržna zagodnica z iskrenimi voščili.

Poglejmo, kaj pravi o dr. Milku Hrašovcu na str. 11/12 dr. Bogdan Žužek:

Hrašovec dr. Milko (1887), odvetnik v Celju, sin Jura Hrašovca, je pričel svojo plodovito planinsko dejavnost že v dijaških letih kot markacist. Že leta 1908 sta Milko in njegov brat dr. Sandor Hrašovec, odvetnik v Šmarju pri Jelšah (1884–1969), postala člana Savinjske podružnice SPD. Leta 1912 je aktivno posegel v planinsko društveno življenje kot odbornik, kasneje tajnik Savinjske podružnice SPD, nato odbornik celjskega odseka te podružnice in leta 1933 kot predsednik, tretji od njene ustanovitve. Prevzel je tudi del v planinski centrali. Leta 1932 je postal član reševalnega odseka osrednjega odbora. Leta 1934 je bil poverjenik v širšem osrednjem odboru, delegat v Zvezi planinskih društev in član njenega nadzornega odbora. Udeleževal se je kongresov te zveze in je o kongresu v Skopju objavil v PV 1935 poročilo. Po prelomnici v SPD je leta 1936 zasedel mesto prvega podpredsednika v glavnem odboru SPD in mesto odbornika v Zvezi planinskih društev Jugoslavije. Kot predsednik celjske planinske organizacije je predvsem skrbel, da se je gospodarsko utrdila. Vsako leto je obhodil območje savinjske podružnice in s tem na mestu samem ustvaril načrt za delo odbora. Od leta 1923 do leta 1945 ga zasledimo kot stalnega sodruznika Planinskega Vestnika, kjer je objavil več potopisov, kakor pot v jugovzhodne alpske Alpe (PV 1923) in na planino Jastrebac (Zbornik 1944), kamor se je povzpel kot celjski izgnanec; približal nam je Peco (PV 1924), Kepo (PV 1925) in (Korošico 1930), da drugih njegovih spodbudnih spisov ne omenjam...

Na predlog PD Celje je PZS dr. Milka Hrašovca leta 1957 odlikovala s srebrnim in zlatim častnim znakom; v počastitev svoje osemdesetletnice pa je prejel bronasto plaketo.

To je zapis skeletne planinske biografije, ki naj nam v leksikografskem slogu ohrani v spominu družbeno in planinsko vneto osebnost. Danes živi v roju spominov na bregu Savinje kot eden najstarejših ljudi, ki imajo v Celju domovinsko pravico. Njegovo prvo domovnico sta leta 1912 podpisala celjski župan dr. pl. Jabornegg in mestni predstojnik dr. Ambroschitz, dva slovenska nemčurja, ki sta tiščala k tlom vse, kar je dišalo po slovenskem duhu v Celju, o katerem je celjski pastor dr. Gerhard May v brošuri »Cilli« (1943) zapisal, da »je nemško mesto in da bo to tudi ostalo, čeprav drži, da so l. 1938 našli v mestu med 25 000 Slovenci le nekaj čez 300 Nemcev« (cit. po spominu). V Celju je hodil v osnovno šolo, seveda v »okolisko«, kajti vse druge razen samostanske, so bile nemške, tudi »c. kr. nižji gimnazijski razredi z nemškimi slovenskim učnim jezikom«, kamor se je vpisal l. 1897. Kakšni boji so se razplamtevali za to celjsko nižjo gimnazijo v dunajskem parlamentu! Saj je šlo za šolstvo v »najjužnejši trdnjavi nemštva«, kakor so pisali o Celju nacisti med vojno. Da bi bil uspeh slovenskih poslancev čim manjši, so Nemci poskrbeli, da so tudi v teh razredih učili predmete v nemškem jeziku in delili spričevala le v nemškem jeziku. Pomen teh razredov tam za Savinjo pa je bil vendarle velik, saj so se v njih zbirali izključno slovenski dijaki. Od tam so morali spet na popolnoma nemško višjo gimnazijo z enim samim slovenskim predmetom – slovenščino. Le dva slovenska profesorja sta tu pripravljala slovenske dijake za vstop v življenje – slavist prof. Matej Suhač in prof. Josip Kardinar, katehet. (Več o tem gl. Janko Orožen, Kratka zgodovina celjske gimnazije, Poročilo za šol. leto 1951/52, Celje 1952; Ivan Mlinar, Borba za slovenske razrede na celjski gimnaziji,

Dva zanimiva posnetka: Napis na levem označuje staro, med zadnjo vojno pogorelo planinsko postojanko v Logarski dolini, desni pa kaže oskrbnika Suhca-Dežmana na Korošici. Stoji v »pozoru« in raportira dr. Hrašovcu, da je »stanje v redu«. Suhca se mnogi starejši planinci radi spominjajo

istotam 1954/55 in Ivan Mlinar, ob 150-letnici gimnazije v Celju, istotam 1957/58.) V takih razmerah je rasel in dorasel dr. Milko Hrašovec v Celju in kot študent prava v Gradcu in v Pragi, kamor so se jugoslovanski študentje trumoma selili po okupaciji Bosne in Hercegovine. V Pragi, kjer je l. 1911 promoviral, je bil več let predsednik akademskega društva Ilirija in akademskega društva Jugoslavija, dveh močnih jugoslovanskih organizacijskih ognjišč na Češkem.

Nato se je zaposlil v očetovi pisarni v Celju in tu dokončal sodno prakso, ki jo je začel že v Pragi.

Vojna ga je potegnila v Celovec, kjer je kot koncipient služboval skupaj s planincem dr. I. C. Oblakom pri odvetniku dr. Ferdu Müllerju. V Celovcu je bilo tedaj 20 nemških odvetnikov in dva slovenska odvetnika, ki pa sta imela pet odvetniških kandidatov, to je več kot vsi nemški odvetniki skupaj. Vsa sodišča na slovenskem ozemlju so uradovala nemško, le na deželnem sodišču v Celovcu so bile dopuščene slovenske vloge in govori, če sta bili obe stranki slovenski in oba zastopnika Slovenca. Le v Železni Kapli je bila izjema – tam se je sodilo v slovenščini.

V Železni Kapli! Nad njo, slabo uro hoje od Jezerskega sedla, zdaj z vrha Pristovnikovega Storžiča rjove visok, železen križ z napisom: Kärnten, frei und ungeteilt!

Po prvi svetovni vojni se je dr. Milko Hrašovec takoj lotil dela na več popriščih. Samo pri Sokolu je bil 20 let skrben in požrtvovalen starosta, bil zvest član in več let predsednik Celjskega pevskega društva (CPD), sodelavec znamenitih pevovodij dr. Antona Švaba, Cirila Preglja in Peca Šegule, bil več let predsednik društva slovenskih naprednih akademikov, ki je ustanovilo vrsto ljudskih knjižnic, sodeloval v oktetu »Komšija« in še kje se pozna sled njegovega društvenega in družbenega dela, vse v znamenju utrjevanja slovenstva, njegove kulturne moči in narodne zavesti.

Prav to ga je gnalo tudi v planinsko organizacijo, ki je takrat že s samim naslovom oznanjala tak namen in program.

Savinjska podružnica je v prvem in drugem desetletju svojega obstoja pokazala veliko delavnost v organizacijskem pogledu. Zato je ustanovila tudi svoj celjski planinski odsek in s tem zaobsegla po teritoriju največji kos slovenskega ozemlja od Okrešlja do Boča, od Gore Oljke do Zasavja. Leta 1912 je k celjskemu odseku pristopil dr. Milko Hrašovec, že od leta 1908 član SPD. V tistih letih pred prvo svetovno vojno je celjski odsek prevzel odgovornost za slovenitev kažipotov na Šmohorju, Gozdniku, Mrzlici, Kumu, Lisci, Vel. Kozjem, na Kozjaku in na Gori Oljki. To celjskemu D. u. OAV seveda ni bilo prav. Dr. Hrašovec nam je pred nekaj leti v PV popisal, kako je na njegovo markiranje poti na Goro Oljko žolčno reagiralo ravnateljstvo državnih železnic

Se bo kdo spoznal? Peti od leve je dr. Milko Hrašovec, prvi z desne popularni oskrbnik Jaka Robnik

– v Beljaku. Sicer pa si priključimo v spomin, kako je celjska sekcija alpenvereina ogorčena protestirala zoper Kocbekovo in Frischaufovo namero, da bi se »kranjska SPD« razširilo na »nemško ozemlje« v Savinjskih Alpah!

Celjsko članstvo v Savinjski podružnici je rastlo, njen sedež pa je ostal v Gornjem gradu, kjer je učiteljeval njen ustanovitelj iz leta 1893, neutrudni Fran Kocbek (1863–1930), častni občan solčavske in lučke občine, ki je l. 1918 kot sekvestrov namestnik prevzel v last za SPD imovino, kočje in od AV nakupljena zemljišča v Savinjskih Alpah. Po prvi svetovni vojni pa so se vsi občni zbori podružnice že vršili v Celju, a šele leta 1925 se je selil tja tudi njen sedež, nakar je sedem let bil za krmilom podružnice sodnik Fran Tiller.

Leta 1933 je vodstvo Savinjske podružnice SPD prevzel dr. Milko Hrašovec in jo v kratkem času gospodarsko okreplil z ureditvijo prostora, kjer se je vgnedil AV s svojo postojanko, znano po oskrbniku Piskerniku. Razširil je planinsko posestvo pod slapom Palenkom in poskrbel za planinski dom, imenovan Aleksandrov. Potem je podružnica l. 1932 odkupila od ljubljanske škofije 426 ha gorskega sveta, znanega pod imenom »Narodni park Logarska dolina–Okrešelj«, skrbela za pogozditev, za urejanje hudournikov in se trudila, da bi bil za narodni park razglašen tudi Robanov kot. Na Golteh je podružnica pod vodstvom dr. Hrašovca povečala Mozirsko kočjo, eno prvih slovenskih koč v naših gorah (1896), kupila Lesjakovo kočjo in tam postavila nov planinski dom. Na tem mestu stoji današnja Mozirska kočja, požgana 1944, a leta 1946 na novo zgrajena, prva po vojni obnovljena med postojankami, ki so bile med vojno požgane. Frischaufov dom iz l. 1908 je dobil vodovod, prav tako Korošica, ki je pridobila nove sobe in lepo jedilnico, planinski dom v Logarski električno centralo in vodovod, vse postojanke pa nove, sodobne štedilnike.

Savinjska podružnica si je v predvojnem desetletju pridobivala ugled tudi s svojimi prireditvami in zbori na Golteh, na Okrešlju in na Korošici pri stari Kocbekovi koči (to so postavili 1894, eno leto po ustanovitvi Savinjske podružnice kot slovensko »navkljubno kočjo« (Trutzhütte) in jo imenovali po Franu Kocbeku). V predvojnem desetletju je podružnica naredila tudi eno najlepših poti v Savinjskih Alpah, ki je dobila ime po Andrinu Kopinšku, alpinistu in humoristu, ki ga starejši rodovi savinjskega planinstva ne morejo pozabiti.

Ti dosežki podružnice in še vrsta drugih – preveč jih je, da bi vse navedli – dobro upravljane planinske postojanke, vse v rokah dobrih oskrbnikov, planinske družabne prireditve in občutek za planinsko kulturno dejavnost, vse to je Savinjski podružnici

dalo značaj pomembnega družbenega dejavnika, kar vse spričuje umno in požrtvovalno vodstvo dr. Milka Hrašovca in njegovih sodelavcev. Nacistični okupator je 1941 seveda takoj posegel po njej in vse njeno premoženje zaplenil v korist sekcije DAV, ki jo je prevzel dr. Udy (ime je najbrž iz koroškega imena Hudi, Hudej, Havdej).

Na videz je šlo vse v nič.

Predsednik podružnice dr. Milko Hrašovec je vojno preživel – v ljubljanskih zaporih, nato je bil izgnan.

Po osvoboditvi je 6. 6. 1945 nastal zapisnik o raznesenem premoženju podružnice. Ohranil ga je skrbni predsednik dr. Hrašovec. Na tekočem računu pri Mestni hranilnici je bilo gotovine RM 41 000. Celjska kočja je prešla spet v last mestne občine, inventar je deloma prevzel Himmer za svojo kočjo na Svetini, ki je l. 1944 pogorela. Pogorela je tudi hiša na Kumrovem posestvu pod Grmado, last podružnice. Na Golteh so pogorele vse stavbe. Kocbekov dom na Korošici in Frischaufov dom sta sicer ostala, toda oprema je bila raznesena. V Logarski so bile požgane in porušene vse tri stavbe: Aleksandrov dom, Piskernikovo zavetišče in Tillerjeva kočja. Celo stari oskrbnik Fort Herle je bil z ženo vred odpeljan na prisilno delo v Thüringen.

Po osvoboditvi je dr. Hrašovec prijel za svoje poklicno pravniško delo in si obenem naložil res neusmiljene skrbi zaradi razsula, v katero je nekoč cvetočo podružnico pognal nacistični nasilnik. Ker je njeno področje mejilo na kočljive prehode med štajersko in koroško deželo, je bil Okrešelj z Logarsko (vse do l. 1951) zajet v poseben obmejni režim. Da v bombardiranem Celju po vojni ni bilo lahko dobiti društveni prostor, je razumljivo, vendar je vseeno bolelo. Pred vojno je namreč podružnica imela lepo urejeno pisarno in knjižnico v poslopju hotela »Beli volk«. Vrsta težav in zaprek se je valila na pot obnovitve in ponovne rasti savinjskega planinstva.

Dr. Milko Hrašovec se je poslej posvetil odvetniškemu poklicu in ga kot upokojenec nehal izvrševati leta 1971, celih šestdeset let po svoji promociji v Pragi. Ne nazadnje je treba omeniti, da je kot odvetnik med obema vojnoma ustanovil penzijski fond odvetniške in notarske zbornice v Ljubljani, ki se je pozneje razvila kot združenje z zelo širokim območjem. Zbrala je velika sredstva, kupila tri stavbe, med njimi lično vilo v Dvorakovi ulici 9, kjer ima zdaj sedež Planinska zveza Slovenije, Planinska založba in Centralna planinska knjižnica, in zgradila tudi lepo palačo v Cigaletovi ulici. Skratka, bil je vse svoje življenje izredno delavna osebnost, vnet za vse, kar je krepilo našega naroda na duhovnem in materialnem področju.

Malokomu je dano, da bi se z razgledišča tako visokih življenjskih let oziral na tolika, tako raznovrstna in tako pomembna področja javnega dela, obenem pa na prepričevalen uspeh v svojem poklicu.

Naštevaje dejstev, ki pričujejo o njegovem delu za planinstvo, še zdaleč ne pove vsega, kar konec koncev utira pot do cilja. Kaj zahteva od človeka ena sama dolžnost v kakem odboru, če jo hoče z odgovornostjo izpolnjevati! Koliko se, koliko časa, razgovorov in nadležnosti, koliko stisk, nemira, zamer in napetosti! Ne recimo, kakor se ponavadi sliši: Ga je že veselilo. Ne, ni tako. Veselje samo ni dovolj, treba je tudi zavesti in sposobnosti, primernih zmožnosti uma in volje, da se človek žrtvuje za skupne cilje, medtem ko drugi uživa v lagodnosti in sprostitvi. V takem žrtvovanju je gotovo tudi kal zadostitve, zavest polnega in izpolnjenega življenja, slast, ki planinca prevzame, ko stopi na vrh, ko premaga hudo preizkušnjo, in ga prevzema tudi tedaj, ko se tega spominja.

Dr. Milko Hrašovec ima veliko zalogo te slasti, prav po Goethejevi besedi, »mikavne začimbe« za leta, ki morda ne dopuščajo doživetkov, omogočajo pa spomine na vrsto srečnih, uspešnih trenutkov na vrheh in po doleh. Želimo mu, starosti slovenskih planinskih zanesenjakov, še mnogo zdravih in srečnih let v krogu ljubljene družine. In nazadnje: Vse, kar smo od avgusta leta 1946 storili za obnovo in novogradnje planinskih postojank na Golteh, v Logarski dolini, na Raduhi, na Gori Oljki, na Celjski koči, na Okrešlju in na Korošici, je stalo na programu savinjske podružnice iz prvih desetletij in posebej iz zadnjega desetletja pred vojno, v katerem je Savinjsko podružnica SPD že postala pomemben planinski in turistični dejavnik v Gornji Savinjski dolini. Delo je bilo dobro zastavljeno, sadove je porušil in požgal okupator, ki je slovensko obsodil na smrt.

Naša dolžnost je bila, da obnovimo narodno lastnino, da povečamo njeno zmogljivost in ji utremo širšo pot v prihodnost. Dolžni smo bili, da to storimo v duhu pozitivnih izročil, s katerimi je savinjsko planinstvo zraslo in rastle v prvem polstoletju svojega društvenega obstoja pod vodstvom svojih odborov in predsednikov Frana Kocbeka, Frana Tillerja in dr. Milka Hrašovca z geslom: Vse za vsakršen napredek Gornje Savinjske doline, tega prelepega kota slovenske zemlje!

DVA IZLETA

JOŽE HUMER

KOPITNIK IN GORE

ozd, gozdiček, velegozd, galagozd pa spet jablane in hruške in slive pri kmetu so že vso jutranjo molžo razdelili, sicer pa počivajo in od zgoraj cenijo naš korak, pes laja malo a gleda po volčje in ima ušesa nazaj. Grabljica šumi po strmali, mi smo pa mislili, da vsaj medved lomasti.

Ne vem, zakaj smo morali preč od potočka brezimenčka, ki mi je všeč; saj jo vendar tudi ta reže v Kopitnik! Aha, najbrž zato, ker je njemu laže strmoglaviti, kot nam gristi kolena navkreber, še tako je dovolj strmo. Pa vendar se moramo še pod pot spustiti, kajti – take gobje butare pa še ne! Na štoru raste in je večja od njega, predvsem pa enostavno nežno rožnato in mlečno zeleno čudovita in zorno rumeno obrobljena – pa ti pride na misel, da so tudi gobe na tem svetu predvsem zaradi lepšega.

Ob skalnatem vhodu kraljuje bukev predsednica ali bukev matica ali bukev mater familias, za njo jih je pa lepa vojska in če je njim, stasitim in zajetnim, prav takole in tule rasti, je tudi nam prav tule in takole lesti. Navkreber. Precej. A še lepše je na pašniku, ker nas sprejme z butaro cvetoče jablane in s potjo, zaraslo od dehtečih rož.

Malo zrele borove variante in potem ahi in ohi in zaklinjanje, da tako lepo ni nikjer drugje. Po svoje je prav res, čeprav ni drugega kot nekakšna plesna skupina brez in borov, toda na moč vitkih brez in na moč postavnih borov, podmladka tudi ne manjka, še malo brinja zraven in nekaj cvetnih čopov, ki kar tekmujejo z vonjavami, pa še sonce je tudi precej vsemu krivo in razmetana skladovnica hribov in hribčkov vse naokrog, presneto, pri vsem tem še pogorišče, nekdanji kmetiški domek, ne štrli tako zelo žalostno, kot bi rado.

Nemara le še kak šumni potoček manjka do popolne romantike.

Kulinarika sicer ne sodi k estetiki, a le povejmo, da je Sine zakuril ogenj po vseh pravih taborništvu in da je na njem spekel hrenovke s sirom, kot bi jih še v Levu ne znali boljših. Pohvala vsakomur dobro de; še mali Mojci pomaga marširati in stari mami sopihati in še kmetica pri Dobravcu se nasmehne brez pomilovanja, ko spotoma pohvalimo njeno ročnost s sekuro.

Kukavica žal le prešteva denar. Ko bi ga delala! Toda med ptiči se kdajpakdaj najde že tak modernist, da človeku kar sapo vzame.

Če so tole Gore, so pa res poceni in posrečene. Za planinski dom to ne velja. Velja pa za cerkvice – tabor z resnobnim obzidjem in z mnogimi svežimi šopki po grobeh za njim. Velja za svetega Jurja, res je pravi patron, rekel bi, da je to kak fant z bližnje kmetije, ki ob prostem času za šalo jezdi oglatega konjička (ki ni zares) in trebi zobe lesenemu močeradu – zmaju (ki tudi ni zares).

Na nebu je dramatično. Včasih se sonce izkobali iz oblakastega puha in se razčeperi, razkorači na vse strani. Potem pa se spet zbirajo slutnje, enobarvne, hudobarvne, zdaj nad Mrzlico, zdaj čez Lisco; reka pod nami je zdaj srebrn trak, zdaj korito žlindre. Od vsega pa je najlepše, če te počaka natanko dotlej, da se v Rimskih toplicah spet ukraša, potlej pa spusti vseh stotero registrov. Finale, vreden kompozicije tega dne.

LINDEK IN KOZJEK

Frankolovski peskokop je v teh bore petnajstih letih, kar me ni bilo tam, tako razprostrl krila, da se je v njegovem naročju pokazalo jezero. To bo del tistega jezera pod Konjiško goro, v katerem prasto po Aškercu spi pozoj. In kadar se ta prebudi, bo z repom, jasno, najprej čmoknil po temle jezercu.

V Belem potoku smo ravno srečno zamudili, da nam ni bilo treba svinje za rep držati, jabolčnika so nam pa vseeno dali, ostrega, sladkega, ledenega.

Saj: rumeni trobentarski ansambli, sinji slapovi modric, poplave žafrana, sprenevedavi jetrniki in tu pa tam kožuhaste mačice v vrbah, ki jim gre že na zlato. Toda predvsem telohi. Ogromno ogromnih. Vse je v njihovem znamenju. Tudi Mojca jih nabere šopek, da ga ponesemo na Lindek pa da počastimo spomin na borce Štirinajste tam v senci pod vhodno grajsko steno.

Smo mu že blizu, vem, ker smo med resjem. Zasveti se kot zdrav zob, čeprav je vendar le še škrbina! Nekaj kar impozantnih sten – če se le ne bodo zdajci zrušile?

– in nekaj sledov človeka (kurili so), vonj nepostaranih spominov, na mlada pota, dobrodošlica s cvetočo vejico ovčina, »tam v gozdu ob tabornem ognju« – družinski zbor ob šopku telohov pod spominsko tablo...

Kjer je največ ovčjih tablet, je zagotovo najtopleje. Tam se sončimo. Ptice in ptički imajo svoje. Eden poje po domače tiček-tiček, drugi se važi džipsi-džipsi. A tudi jekleni ptiči se oglašajo. In oglasi se žolna in oglasi se električna žaga.

Prišli smo kot razbojniki, odhajamo kot grajski: po široki stezi z borovimi iglicami posuti, s tisočermi koreninicami vzmeteni, lepo zeleno obrobljeni. Spodaj že klockota potok, nekaj žene, z nečim se prepira... in smo pri njegovem rojstvu, ne, le pri enem od njegovih rojstev: strupenozelena zibelka, okrog tudi vse čmokota, koj zraven je pa že mlinsko kolo s stotisočletnim mahovjem in z neizprosni ukazom novorojenčku: delaj!

Vode za vso prejšnjo in zdajšnjo žejo. Za prihodnjo? Tudi voda je Lindek in tudi zaselek je Lindek. Hrib je pa Kozjek, to vem.

Naravnost navzgor smo ga osvojili in smo se oznojili kot poleti. Kako bi se šele tedaj, ker je zares po kozje strmo. Kdor ne verjame, naj gre pogledat sam. Naš družinski stroj je malce škripal, zarjavel je bil čez zimo. Tako se nam je greben nad nami, zaostren kot kamena britev, zdel prikazan iz sanj, še sonce je pomagalo, ki je bilo koj za robom.

Pravo alpsko vzdušje v skalah vrha! Čisto pravi občutek, da si na vrhu, na cilju. Ponudil sem družini vse gostinske usluge z vso spretnostjo, kar jo premorem (in to ni veliko). Vrh sam je ponudil več, čeprav ne vsega. Do Celja se je komaj videlo, do Konjic pa kar dobro in do tega mi je tudi več bilo! Konjiška gora diha iz polnih pljuč, kar vidim jih, bukve, tiste stasite, gosposke, kako si sončijo bujne oblike, gladko kožo zdaj, ko so še čisto brez vsega, bukove eve. Ko bodo oblekle prozorno, mlečnozeleno spodnje perilo, bodo seveda še bolj vabljive.

Soseda Stenica se važi, da je višja od nas. Že, že, a kje imaš vrh, kakršen je tale, kjer lahko v skalnem zavetju danes, na jožefovo, piješ čisto, negibno toploto, prislškuješ poldanjam zvonovom od vseh strani, petelinjim popadkom in pasjim oznani-lom, se spreletaš po poteh ob robu Celjske kotline, šteješ cerkvice po gorah, vrheh in vršičih...? Ti, Stenica, pa le nemo strmiš v to vase vdrto tišino, v to pozabljenost nekakšnega životarjenja treh, štirih kmetij med teboj in menoj – če je vse to sploh še res tako.

Vračali smo se po grebenu, še in še. Tu je kajpak tudi Sinu in Mojci greben zrastel. Po grebenih je vselej najlepše, ker si lahko izbiraš pogled v to ali ono stran pa ker si tako nekako na konici vsega, pa še enostavno je, najenostavneje. Z vedno bližjo in vedno lepšo in slednjič tudi že kar mogočno kuliso – Lindeškim gradom. Naravnost proti njemu smo stopali in se kasneje po riti dričali in se še malo kasneje ob vodi znašli, ki smo je bili že potrebni. Kdor to vodo pije, je še bolj žejen, ko je tako bistra, nas je posvaril domačin, ki se mu je to nedeljo moralo kaj takega že primeriti, saj je dišal po hudi žeji in gledal ne preveč bistro.

Tako, ljubi moji, zdaj boste pa spet zijali, ko vam v tej soteski pokažem njen biser, se mu reče »pri visoki vodi« in je pravzaprav slap, pa še ne navaden, ker ne pada kar čez steno, temveč v kotel, ki si ga je bil sam vdolbel vanjo. No da, odtlej, ko sem kot pubec odkril to reč, se je začuda nekoliko vskočila, lepote pa ni nič izgubila. Kadar se pride še sonce pojti v to korito, ohoho!

Po pravilih, ki sva jih takrat predlanskim (se reče leta 1950) določila s Poldijem, bi morali odtod po skalcah potoka navzdol ko ptičke-pastiričke. To je seveda laže takim, kot sva bila, bosa kot kosa.

Jata divjih golobov se je spreletela nad gorco, da so obstali tisti v njej, pretegnili hrbté in si šli z rokami čez čelo, ko so jim sledili. Tako, na krilih selivk, prihaja naskrivoma novo leto in nova dela z njim. Tile režejo in kole razvrščajo in vežejo in si zraven trte preštevajo; tu spodaj je črnina, zgoraj pa rizling, vse same cepljenke. Potem bodo pa vse skupaj zmešali. In vse skupaj popili. Srečo dobro!

ZEPNA SVETILKA, KAKRŠNE DO LETA 1973 NI BILO

Svetilka se lahko polni na vsakem vtikalu in je opremljena z akumulatorjem posebne konstrukcije iz niklja – kadmija. Oba dela sta vsajena v dvojno trdo peno, ki notranje dele absolutno ščiti pred vsako poškodbo. Uporabljeni material je lažji od vode, svetilka torej plava in je neprepustna. Ima fantastičen reflektor in ostro omejen, daljnosežen sij. Prenese močne trke, udarce, sunk in celo padce (Les Alpes 1974/9). Cene ne navajajo.

NOVE RAZISKAVE V SLOVENSKEM KRAŠKEM PODZEMLJU

ANDREJ KRANJC

a VIII. zborovanju slovenskih jamarjev in raziskovalcev krasa, ki je bilo 8. junija letos v Kranju, smo govorili tudi o delu slovenskih jamarjev v preteklem letu. Osnovna in obenem najvidnejša oblika tega dela je raziskovanje jam in se mi zdi umestno, da z glavnimi dosežki teh raziskav seznanim tudi našo širšo javnost. Podatki so povzeti po katastru speleoloških objektov Inštituta za raziskovanje krasa SAZU v Postojni. V zadnjem letu (mišljeno je obdobje med VII. zborovanjem, ki je bilo 8. junija 1973, in letošnjim, VIII.) je bilo raziskavah oziroma raziskovanih ter registriranih vsega skupaj 213 speleoloških objektov – kraških jam in brezen na področju SR Slovenije. Pri raziskavah navadno ločimo »nove« in »stare« objekte – prvi so taki, ki do sedaj še niso registrirani v katastru, drugi pa so objekti, o katerih že imamo podatke v katastru, a so seveda često še pomanjkljivi, manjkajo celo načrti in je s tega vidika dopolnilno raziskovanje že registriranih objektov morda še pomembnejše, kot zgolj odkrivanje novih.

Med temi 213 objekti jih je 124 (58%), 89 (42%) pa starih. Med starimi naj omenim le najpomembnejše – raziskave 1040 m dolgega in 126 m globokega Čendovega brezna v južnem predgorju Julijskih Alp, Snežniškega brezna (-191 m), v Mejamah (do -66 m), Kamnite hiše na Štajerskem (dolžina okoli 200 m) in predor (s pomočjo kovanja) skozi zasuto ožino v jami nad izvirov Bilpa ob Kolpi – za prekopenim prehodom so jamarji odkrili 110 m dolgo in 65 m globoko jamo.

Novih jam je bilo največ odkritih in raziskanih na dinarskem krasu v ožjem smislu (Visoki kras ter višje kraške planote Dolenjske in Kočevskega) – vsega skupaj 71 objektov, največja sta Brezno na Levpah (Banjščice), globoko 250 m (obenem je to brezno po absolutni vertikali, t. j. brez vmesne stopnje, med dvajsetimi najglobljimi na svetu) (glej Courbon, P., 1973, Atlas des grands gouffres du monde. P. 28, Apt-en-Provence) in 144 m dolga ter 110 m globoka ledenica Stojna I (Kočevska Velika gora). Na primorskem krasu je bilo odkritih 26 objektov, največja 133 m dolga in 80 m globoka Kraljeva jama; na plitvem dolenskem krasu 14 – najdaljše 139-metrsko Fortunatovo brezno in najgloblje 88-metrsko Brezno pri cerkvi. V Alpah je bilo odkritih 7 objektov, najgloblji med njimi je 310 m globoki Klemenškov pekel pod Olševo, 3 objekti pa na »osamljenem krasu« (krpe apnenca sredi sicer nekraške pokrajine, v glavnem na Štajerskem), med njimi 100 m dolgo Svetokriško brezno pri Planini pri Sevnici.

Za boljše predstavo naj povem, da je bilo v obravnavanem obdobju v novo odkritih jamah izmerjenih skupno 2300 m rogov ter preplezana, v brezni, skupna globina 2740 m. V primerjavi s prejšnjim letom (glej Kranjc, A., 1973, Novosti iz katastra speleoloških objektov v letu 1973. Plan. vestnik 73/8, p. 422, Ljubljana) je bilo pri približno istem številu raziskanih objektov izmerjenih manj vodoravnih rogov, pač pa letos preplezana precej večja globina.

Delež novih jam z alpskega področja je številčno malo pomemben (le 5,6% novih objektov), pač pa ti objekti zopet vzbujajo pozornost po svoji velikosti, tako Čendovo brezno (že registrirano, a do sedaj, ko so se ga lotili tolminski planinci-jamarji, neraziskano) kot še posebej brezno Klemenškov pekel v zahodnem vznožju Olševe (raziskali so ga člani Jamarskega kluba »Črni galeb« iz Prebolda), ki je s 310 m globine brez dvoma največje odkritje preteklega obdobja in sodi med najgloblja brezna v Sloveniji kot tudi v Jugoslaviji.

Za konec naj še podrobneje navedem, kdo vse je prispeval podatke o raziskavah za kataster: Društvo za raziskovanje jam (DZRJ) Kočevje skupaj za 38 objektov (od tega za 23 novih in 15 starih), DZRJ Ljubljana za 28 (19 – 9), Jamarski klub (JK) Sezana 27 (25 – 2), JK Rakek 23 (13 – 10), Jamarska sekcija (JS) Črnomelj 17 (14 – 3), JK Logatec 15 (10 – 5), JS PD Tolmin in JK »Črni galeb« iz Prebolda po 5 (4 – 1 in 2 – 3), JS PD Železničar iz Ljubljane 4 (2 – 2), JK Slovenj gradec in JK Dimnice iz Kozince po 2 (oba 1 – 1), objekt je bil registriran na podlagi podatkov, objavljenih v literaturi, za 45 objektov (za 8 novih in 37 starih) pa je prispeval podatke Inštitut za raziskovanje krasa SAZU v Postojni, ki sicer ni v sklopu Jamarske zveze Slovenije, kot so to zgoraj navedene organizacije.

Če je sama številka 213 raziskanih speleoloških objektov premalo zgovorna, naj za podkrepitev še dodam, da je v Katastru speleoloških objektov v Postojni registriranih vsega skupaj 3950 jam in brezen ter da je v Sloveniji vsega skupaj le okoli 675 jamarjev. Torej bi lani v povprečju le po trije jamarji raziskali po eno novo jamo!

DRUŠTVENE NOVICE

PRAZNIK JE ZA NAMI

Za nami je sto let organiziranega planinstva v Jugoslaviji. Izteklo se je stoletje, v katerem je planinska misel živahno klila, zajela široke sloje, širom po deželi, se utrdila in dala premnogo žlahtnih sadov.

Stoletnik je tu, ves trden, v dejanjih močan, po ciljih in zagnanosti mlad, mlajši kot kdajkoli poprej, podjetnejši, uspešnejši. Obeta se mu še dolgo življenje. K prazniku smo se dobili na Platku pod Snježnikom. Planinci od vsepovsod, iz vseh krajev naše dežele. Prišli so tudi od drugod, delegati UIAA so zasedali v Delnicah in s tem dali priznanje svojemu zvestemu članu Planinski zvezi Jugoslavije.

O dogodku bodo več pisali drugi, jaz sem se namenil, da z mozaikom fotografiskih posnetkov ohranim za prihodnost nekaj podob s srečanja 4. julija. Naj torej govore podobe...

1. Pokrovitelja zbora, tovariša Josipa Broza – Tita je zastopal tovariš dr. Jakob Sirotković, predsednik IS SR Hrvatske. Na posnetku v družbi s predsednikom Skupščine SR Slovenije, dr. Marijanom Brecljem in predsednikom Planinske zveze Jugoslavije, tovarišem Božom Škerlom.
2. Gore, senožeti, vrhovi med oblaki, svobodno nebo nad temnimi gozdovi, šotor in taborni ogenj, to je svet, v katerem smo doma planinci...
3. Dr. Miha Potočnik je pozdravil zbor v imenu slovenskih planincev. Na sliki s članoma GO PZS, ing. T. Banovcem in T. Strojnom ob spominski plošči na Snježniku.
4. V slavnostnih dneh se je na skalnatem čoku Snježnika zvrstilo mnogo planincev iz vseh delov Jugoslavije.
5. Jean Juge, predsednik Mednarodne planinske zveze (UIAA), je jugoslovanskim planincem prenesel pozdrave vseh planinskih organizacij, včlanjenih v mednarodno zvezo.
6. Na širokih planjavah Platka je za praznične dni zraslo veliko platneno mesto, v katerem je preživelo lepe ure nekaj tisoč planincev.
7. Zborovanje je kaj pripraven čas za srečanje. Tule trije so očitno dobri znanci, tudi mi jih poznamo. Desno tovariš Zabel, v sredini podpredsednik PZ Slovenije, Tone Bučar.
8. Dobrodošli! Posnetek govori sam zase.
9. V imenu jugoslovanske zveze za telesno kulturo je planince pozdravil

in jim izrekel priznanje tovariš Lenarčič, član IS SR Slovenije.

10. Zborovanje brez stojnic, paviljonov, dima in vonja po čevapčičih bi ne bilo pravo zborovanje. Gostinci so imeli dela na pretek.
11. Takile, kot je planinček v naročju, skrbé, da se organizacija ne postara, temveč da se polna mladih sil razvija in doživlja vedno nove uspehe.
12. Tudi tribuna, godba, zastave in govori sodijo k slavnosti in zborovanju. Sicer pa planinci raje hodimo po gorah, kot da bi tratili čas s sejami in modrovanjem.

Ing. P. Šegula

PROSLAVA STO LETNICE ROJSTVA JANKA MLAKARJA V ŽELEZNIKIH

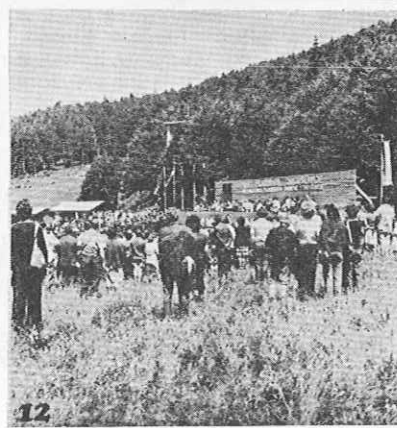
V nedeljo 23. junija 1974 ob desetih se je v organizaciji PD Železniki vršila intimna proslava 100-letnice rojstva Janka Mlakarja, znanega slovenskega planinca in pisatelja. Blizu sto ljudi, predvsem mlajših, je s svojo navzočnostjo pred Mlakarjevo rojstno hišo počastilo pisateljev spomin.

Tako je bila uresničena pobuda, ki jo je že januarja letos PD Železniki dala kulturno-literarna komisija PZS. Žal na slovesnosti zaradi šibke predvsem pa prepozne propagande niso bila navzoča niti najbližja planinska društva, pa tudi tisk temu dogodku ni posvetil nikakršne pozornosti.

Proslavo je začel predsednik PD Železniki, učenci osnovne šole Železniki pa so pripravili krajski kulturni program. Med programom je načelnik kulturno-literarne komisije PZS Tone Strojini imel priložnostni govor in med drugim dejal, da Janka Mlakarja, čigar 100-letnico rojstva se danes spominjamo, cenimo kot vélikega slovenskega planinca, planinskega pisatelja in odbornika SPD.

Mlakarjev sodobnik Josip Wester, ki ga je najbolj poznal, pravi o Mlakarjevih spisih: »Mlakar nikjer ne rešuje težkih alpskih zadevščin niti ne naskakuje resnih plezalskih problemov. Morda kdo pogrésa v teh spisih tudi estetsko ubranih orisov, globlji misli in višjih pogledov na življenjske prilike. Toda kdor pozna Mlakarjevo osebnost, ta ve, da mu je bilo le do lagodnega pripovedovanja. Tudi trpko resnico zna povedati z zadovoljnim smehljajem. V tem pogledu spominja na ameriškega humorista Marka Twaina.«

Med slovenskimi pripovedniki so humoristi redki in Mlakar je bil eden od njih. Kot planinski pisatelj je bil Janko Mlakar več kot 50 let sodelavec Planinskega Vestnika. Prvič se je v njem oglasil s turo

Na Stol in s popisom poti čez Luknjo v Bovec.

Janko Mlakar se je s svojimi dejanji in besedo zapisal zgodovini. Železniki lahko še pridobe na kulturnem ugledu, če ohranjajo Mlakarjev spomin.

Nato je pionirski pevski zbor intoniral Gregorčičevo pesem »Nazaj v planinski raj«. Otroci so zapeli še »Veselega pastirja« in »Bom šel na planince« in dve narodni. Sledile so deklamacije, proslavo pa so končali z branjem odlomka iz Mlakarjevih izbranih del »Iz mojega nahrbtnika« in sicer iz humoreske »Kako je Trebušnik hodil na Triglav«.

Tone Strojín

CVETO BOŽIČ

Pokojni Cveto Božič se je rodil 21. oktobra 1924 v Grivčah pri Ajdovščini. Po končani osnovni šoli se je izučil za čevljarja. Mobiliziran je bil v italijansko vojsko, po razpadu Italije 1943 se je vključil

v NOB. Takoj po vojni se je včlanil v krajevno planinsko organizacijo, bil je tudi njen predsednik, gospodar in markacist. Ljubil je gore in jim ostal zvest do svoje prerane smrti.

Pokopali smo ga 1. julija 1974 v Ajdovščini.

Jože Breclj

PRVI TEČAJ ZA MARKACISTE

Že dolgo je bilo čutiti potrebo, da bi tudi za markaciste organizirali tečaj. Ko pri društvu iščejo človeka, ki naj bi prevzel oskrbo potov, so dostikrat v veliki zadregi. Marsikdaj prevzame načelstvo markacijskega odseka oseba, ki ne pozna tega dela. Njegov predhodnik ga vpelje v delo ali pa tudi ne. Če ga ne vpelje, se mora sam znajti. Čeprav imamo navodila za oskrbovanje potov, vendar samo pisana beseda ni vedno dovolj. Le praktično delo na terenu z dobrim markacistom pripomore, da so pota enotno markirana, v redu zaznamovana z napisi in nasploh dobro urejena.

Zato je bilo pri PZS sklenjeno, da naj komisija za pota pripravi tečaj za marka-

ciste. Na razpis tečaja je prijaviilo 28 društev 54 tečajnikov. Od tega se je ob začetku tečaja v soboto 1. junija 1974 javilo 28 tečajnikov iz 18 društev, manjkalo pa je 26 prijaviteljev iz 10 društev. Na tečaj pa je prišlo še 14 udeležencev iz 8 društev. Tako je bilo na tečaju 42 tečajnikov iz 26 društev. Tečaj je bil namenjen vsem markacistom, ne samo novincem, takim ki se že ukvarjajo z oskrbo potov, in takim, ki naj bi delali na tem polju.

Večina udeležencev je bila iz društev, ki oskrbujejo pota v sredogorju, predgorju in ravnini. Dva tečajnika sta bila celo iz Murske Sobote. Od 19 društev meddruštvenega odbora za Gorenjsko sta bila samo 2, iz Javornika in Kranja. Po svojem rednem poklicu je bilo od 42 udeležencev 31 delavcev, 8 učencev in študentov ter 2 uslužbenca.

Tečaj je obsegal teoretični in praktični del. Teoretični del tečaja naj bi trajal samo v nedeljo dopoldne. Zavaljo slabega vremena pa smo le del sobotnega popoldneva porabili za praktično delo, pa še to proti navodilom za delo na terenu, kajti v mokrem se ne markira, ker barva ne obstane. Pri teoretičnem delu smo se pogovorili o zgodovini označevanja potov, o organizaciji markacijskih odsekov in sodelovanju s komisijo za pota pri PZS ter o delu pri označevanju potov. Precej je bilo debate o uporabi različnih vrst rdeče in bele barve ali naj se uporablja lak ali oljnata barva. Zaenkrat še ni odločeno, ali je boljši lak ali oljnata barva, ker še nimamo dovolj izkušenj z lakom. Obdelali smo delno stezo v bližini Doma v Kamniški Bistrici in stezo po desnem bregu Kamniške Bistrice. Zaključili smo v Stahovici v nedeljo popoldne.

V zvezi s tečajem so navzoči odgovorili na 6 vprašanj, ki so se nanašala na vsebino tečaja. Prav vsi menijo, da je tak tečaj potreben.

Če povzamem odgovore, lahko rečem, da je tečaj skoro v celoti uspel, vendar ne tako, kot sem si zamišljal in kot sem želel. Deloma je bilo vzrok slabo vreme, deloma pa pomanjkanje izkušenj, saj je bil tak tečaj prvi, odkar obstajajo markacijski odseki. Vsebinsko je bil tokrat tečaj usmerjen predvsem v pravilno markiranje in čiščenje potov.

Največ pripomb na organizacijo je bilo zaradi praktičnega dela. Praksa je pokazala, da bi morali biti tečajniki razdeljeni v manjše skupine pod vodstvom izkušene markacista. To pot smo bili le trije za vse tečajnike. V velikih skupinah ne pridejo vsi na vrsto za delo, da bi risali markacije, zlasti če je čas prekratko odmerjen. Morda bi kazalo pripraviti 2 tečaja, enega za tiste, ki upravljajo visokogorska pota, in za tiste, ki imajo pota brez varovanj.

Kjer je breg prehud, je pač treba peš – s kolesi po Madžarski

Z vzgojo za markaciste bi morali nadaljevati, iskati in pridobivati mlajše moči iz mladinskih odsekov, če hočemo, da bomo imeli oskrbnike naših potov. Prepričan sem, da je to možno in da bodo planinske šole in tečajji vseh profilov dali potrebni kader markacistov. Pri vsej planinski vzgoji je nujno, da se poudarja ta planinska dejavnost in da se tečajnikom tudi praktično prikaže markacijsko delo, ne pa samo teoretično. Ne bi bilo tudi nič nečastno, če bi se kak mentor ali inštruktor lotil te dejavnosti, kajti vsa planinska vzgoja ne bo imela podlage, če ne bo delavcev, ki bodo oskrbovali pota. Po drugi strani pa zasluži markacist od društva vse priznanje in podporo za svoje delo. Spričo važnosti markacijskega odseka v planinskem društvu pa računamo s tem, da bodo vsa društva spoznala to resnico.

Stanko Kos

ŠEST PLANINCEV NA TREH KOLESIH PO MADŽARSKI

Kolesarski odsek pri Planinskem društvu Matica Murska Sobota je letos v dneh od 29. maja do 1. junija priredil kolesarski izlet na Madžarsko do Blatnega jezera. Šest navdušenih planincev-kolesarjev pod vodstvom mentorja profesorja Evgena Titana si je izdelalo tri kolesa dvosede (tandeme) in po nekajdnevnih treningih doma so se odpravili na pot

dolgo nekaj čez 300 kilometrov. Prvi defekt na kolesu jih je ustavil že v Beltincih (10 km iz Murske Sobotne), a nato je šlo kaj hitro čez jugoslovansko-madžarsko mejo v Dolgi vasi pri Lendavi. Kolesarje planince je pot vodila prvi dan skozi Lenty do Zalaegerszega, drugi dan skozi Keszthely do Badacsonyja ob Blatnem jezeru, tretji dan okoli jezera in nazaj do Zalaegerszega, četrti dan pa skozi Lendavo in Beltince domov. Vsepovsod so jih spremljali z začudenimi pogledi (dva kolesarja na enem kolesu!), a tudi vreme je bilo posrečeno: od žgočega sonca do dežja, nevihte, močnega vetra ter lahkotnih sapic, manjkal je samo še sneg.

Filip Matko

GLAVNI ODBOR PZS V POMURJU

V začetku letošnjega poletja se je na dvodnevni obisk v Pomurje podal glavni odbor Planinske zveze Slovenije pod vodstvom predsednika PZS tovariša dr. Mihe Potočnika – v soboto in nedeljo, 8. in 9. junija 1974.

Tako se je v soboto dopoldne nekaj po 11. uri ustavil avtobus s planinci-organizatorji iz cele Slovenije na Trgu zmage v Murski Soboti, kjer so ga čakali predstavniki PD matica Murska Sobota. Kmalu je sledil na vrtu restavracije Zvezda prvi razgovor. Kosilo je bilo pripravljeno v motelu Čarda pri Murski Soboti, nato pa

so si izletniki glavnega odbora PZS najprej ogledali cerkev v Martjancih z znanimi freskami ter se okopali v termalnem kopališču Moravske toplice, kjer bo letos jeseni IX. kongres slovenske mladine. Naslednja točka so bili Filovci z znano lončarsko umetnostjo ter Bogojina s prekrasno Plečnikovo mojstrovino – bogojinsko cerkvijo. V Filovcih so si marsikateri nakupili pütrce, vrčke, vaze in druge izdelke filovskih lončarjev in skupina najbolj pogumnih se je pod vodstvom profesorja Evgena Titana iz Murske Sobotne napotila po Pomurski poti proti Bukovniškemu jezeru, bolj utrujeni pa so se do tja pripeljali z avtobusom. Po izletu ob jezeru je avtobus popeljal izletnike skozi Gančane, kjer je leta 1941. padel pod streli iz zasede narodni heroj Štefan Kovač-Marko, v Beltince. V Beltincih so planinci iz Murske Sobotne in Beltince pripravili sprejem pri domačiji Baligač. Tu je bil doma planinec – entuziast iz Pomurja Mirko Baligač-Dimek, ki je pred leti utonil v Muri. Domači mladi planinci, ki delujejo tudi v Kulturno umetniškem društvu Beltinci, so pripravili kulturni program, v katerem so prikazali splet prekmurskih narodnih plesov, zaigrali so tamburaši, recitali in zapeli nekaj pesmi. Po kulturnem programu pa je v bližini domačije zagorel kres, ob katerem je zadonela pesem in prijetno zadišala doma pripravljena večerja za goste.

V nedeljo zjutraj ob 8. uri je krenil avtobus izpred restavracije Zvezda na Goričko, do razglednega stolpa Kamenek nad vasjo Kuštanovci. Tukaj so se planinci spoznali s pokrajino, ki je na zemljevidih v glavnem označena z zeleno barvo, a je kljub temu za planinca prijetna planinska osvežitev. Je kar lepo število hribočkov, dolinic, gozdičev, jas, potokov in žuborečih tolmunov. Pot je tekla po desnem robu oziroma obronkih polagoma navzdol in v prijetnem razpoloženju je udeležence izleta ob prihodu na jaso presenetil mlinček, kjer je sledil krajši počitek. Tukaj se je odprl nahrbtnik tovariša Titana, v katerem je bil za izletnike pripravljen vrtanik – domači beli kruh. In kmalu je vse prevzel planinski krst, saj je večina bila prvič v teh krajih in na Pomurski planinski poti. Kmalu, prekmalu, je skupina prišla do ceste Murska Sobota–Hodoš (ta drži naprej na Madžarsko proti vzhodu, kjer je slovensko Porabje in Porabski Slovenci) in pri opuščeni železniški postaji prečkala nekdanjo železniško progo ter asfaltno cesto. Skozi naselje Gornji Petrovci so vsi kaj hitro prišli do turističnega doma Goričko (Pindža), kjer je že čakalo kosilo.

Sledil je še zadnji razgovor med planinci GO PZS in domačimi planinskimi organizatorji, temu pa odhod z avtobusom proti Murski Soboti in naprej proti Štajerski.

M. Filutek

ALPINISTIČNE NOVICE

FIZIKALNE LASTNOSTI PLEZALNIH VRVI POD VPLIVOM UV ŽARKOV

V Lenzburgu v Švici so se dalj časa ukvarjali s problemom staranja vrvi, ne samo zaradi varnosti v gorah, pač pa tudi zaradi financ, ki tarejo alpiniste. Najprej so poskušali opredeliti pojem staranja, ki ni identično z obrabo. Za osnovo so vzeli definicijo staranja v Kochovem tekstilnem leksikonu, ki to takole opredeljuje:

»Sprememba, ki se pojavlja pri organskih snoveh zaradi oksidacijskih procesov na zraku ali s fotokemično ali termično razgradnjo in ki kot taka trajno obstoji.«

Za plezalne vrvi bi se to preprosto reklo, da pride v poštev vpliv svetlobe in to predvsem ultravioletni žarki. Doselej tega vpliva na vrvi še niso raziskali, zato se je firma AROVA v Lenzburgu tega lotila leta 1971 z obsežnim testom. Seveda UV žarki niso edini dejavniki staranja, tudi

sončno žarčenje, temperatura in vreme odločajo. Vendar drži, da svetloba trajno spreminja tekstilije. Pri testu so vrednotili spremembe v barvi vrvi, v premeru (ostal je v 12 mesecih testa nespremenjen), v teži enega metra vrvi (teža je v Davosu in na Weissfluhjochu narasla za 1,8 do 2,0 %, v Lenzburgu za 2,2 %), v pretržni moči, v razteznosti in v odpornosti pri obremenitvi.

Izid testa je presenetljiv, ker ni potrdil teoretičnega pričakovanja, da se vrvi občutno postarajo, če so dalj časa izpostavljene intenzivnemu UV žarčenju v višjih legah. Nasprotno: Negativno sovplovanje na staranje je očitno močnejše kot vpliv UV žarkov. Onesnaženi zrak v industrijskem Lenzburgu je močnejši dejavnik za staranje.

Če je po dr. Kossmathu eno »plezalsko leto« = 40 dni po 6 ur, potem so v Lenzburgu vrvi testirali 9 plezalskih let (360 dni: 40). Na tej postavki so izraču-

nali, da znaša teoretična izguba trdnosti (zdržljivosti) glede na njihov kriterij komaj 0,099 % na plezalni dan. To pomeni, da se pri novih vrveh znamke »MAMUT« vpliv UV žarkov lahko zanemari. (Les Alpes 1973/9).

V zvezi s tem naj ponovno opozorimo na prizadevanje UIAA in njeno komisijo za vrvi, v kateri ima pomembno vlogo dr. France Avčin. V biltenu UIAA 1973/6 poročajo, da je Americane Alpine Club prevzel raziskavo o izrabi plezalskih vrvi v smereh od IV+ do VI brez uporabljanja prižem. Trajala naj bi poldrugo leto.

T. O.

PRESKUŠANJE VRVI PRI PADCU DO 20 m

Po internacionalnih normah UIAA morajo biti vrvi preizkušene, pri čemer se meri največja obremenitev (prevzemni sunek) pri padcu. Predpisi iz l. 1964 določajo, da mora 2,50 m dolga vrv dvakrat zdržati utež 80 kp, ki pade iz dvojne višine vrvi (= 5,0 m). Da bi preizkus bil čim bližji praksi, teče vrv skozi vponko, ki je pritrjena na 0,30 m oddaljeni klin.

Ker je bilo vedno več vprašanih, kako bi se vrv obnašala pri padcih 8 do 15 m in ali bi sploh tak sunek zdržala, se je teoretični odgovor glasil: Po veljavnih fizikalnih zakonih višina padca ne igra nobene vloge, če sta padajoče breme in faktor sunka enaka. Enostavno rečeno, padajoče telo z višino padca pridobiva na energiji po formuli: Energija sunka = teža \times višina, vendar to energijo pri prevzemu padajočega bremena absorbirajo vrv in drugi členi varovalne verige (vozli, telo padajočega plezalca, klin idr.). Po drugi strani ima plezalska vrv neko delovno sposobnost, s katero spreminja energijo sunka v svojo razteznost (in tudi v toploto). To delovno sposobnost lahko izmerimo z meterkilopondi in se nanaša na 1 m vrvi, tako da meterkilopond velja za meter vrvi (= mkp/m).

Pri večjih (globljih) padcih je tudi več vrvi in s tem tudi večja delovna sposobnost vrvi. Če znaša 350 m kp/m, ima 4 m vrvi $350 \times 4 = 1400$ mkp delovne sposobnosti.

Ker višina (globlina) padca v nobenem primeru ni večja kot dvojna dolžina vrvi (faktor sunka 2), ostaneta velikosti »energija padca« in »delovna sposobnost« v enakem razmerju. Če je faktor sunka manjši od 2 (npr. padec v ledeniško razpoko: padec za eno vrveno dolžino, 1 raztečaj), je na razpolago dodatna rezerva delovne sposobnosti.

Firma Arova je te stvari ponovno preizkusila, ker sta v »Les Alpes« 1973/2 H. Gäggeler in W. Munter poročala, da so se v Bernu pri poskusih na Kornhausbrücke strgale vrvi pri 3-metrskih padcih

že pri prvem primeru. Ali torej fizikalni zakoni ne drže?

V Lenzburgu so ljudje iz Arove v kamnolomu postavili poskusno gredo za padce do 20 m višine (globine), urejeno povsem po napravi UIAA. Od avgusta 1973 do konca leta so opravili številne poskuse in dokazali, da vrvi mamut – dynamic in mamut ustrezajo zgoraj obrazloženi zakonitosti. In zakaj je bilo v Bernu drugače? »Ne vemo, vendar domnevamo, da je bilo nekaj narobe pri vozlih (osmica namesto »bulin«) ali pri napravi sami. Avtorja namreč poročata, da so se vrvi »stopile« v vozlih in da »današnje vrvi iz umetnih vlaken termično zelo malo zdrže«. Če je naprava v redu, utegne sicer tudi priti do tega, da se vrv pretrga, a to v vponki, ker je tam zanjo največja preskušnja. Toda to s »termično odpornostjo« nima nobene opravka. (»Les Alpes« 1974/2).

T. O.

STARI OČITKI

Vodniški krožek v Davosu – med člani je tudi znani Paul Etter – je v »Les Alpes« 1973/9 vzel na muho nekatere nove pojave zlasti v zimskem alpinizmu. Besedo je povzel vodnik Ueli Gantenbein: Res je, da je v Alpah že težko odkriti kaj novega in da se v gorah lahko vsak po svoje izživlja. Vendar so neka pravila, četudi nenapisana. Neko alpinistično etiko že moramo priznati. Ekspedicijski stil v 700 m visokih alpskih stenah je gotovo neprimeren. Čeprav so telesni napori veliki, se mi ne zdi prav, če kdo prepleza severno steno Matterhorna prvič pozimi, a pri tem uprizori pravo »materialno bitko«, ki je trajala 15 dni ali 99 delavnikov, in uporabi 2400 m vrvi, prižeme in vso mogočo moderno opremo, ki spada zraven. Ali so bili to ljudje s premajhnimi visokogorskimi izkušnjami? Seveda je človek res mirnejši, če vsak trenutek ve, da je pot navzdol opremljena s pritrjenimi vrvi, da je forej varen umik vsak hip možen tudi pri slabem vremenu. Torej lahko vstopi tudi v slabšem vremenu, hitrost plezanja zaradi varnosti ni več potrebna. Čim dalj časa prebiješ v steni, tem večja je senzacija. Alpinizem je šport, a vendar šport posebne vrste, gotovo pa ne show-šport, gore ne morejo postati arena, čeprav taki show-plezalci govore z jezikom arene, z metaforami štadijskega športa.

Vodniki iz Davosa so proti »materialnim bitkam« v gorah. Elegantnejše, bolj športne, torej bolj poštene so zimske ture v starem stilu. Gantenbein našteje nekatere: Brenvo, severno steno Matterhorna (1 bivak), Walker v Grandes Jorasses, severovzhodno steno Eigerja, direktno v severni steni Matterhorna (Bonatti sam), Cassinovo v severni steni Zahodne Cine itd.

T. O.

KAKO RAVNATI V PLAZU

V »Der Bergsteiger« 1974/2 in 6 so ponovno odprli vprašanje, kako je treba ukrepati človeku, katerega je zajel plaz oz., ki je plaz sprožil. Razprava je šla na dvoje: Ali naj zajeti plava s tokom plazu ali proti toku. Dunajčan J. Zimmermann pravi, da je plavanje s tokom popolnoma napačna taktika in se zavzema za plavanje proti toku. Težava je v tem, da se razmeroma malo ljudi reši iz plazu, če pa se rešijo, ne povedo vsega, kar so doživeli in morda ukrepali. Zato je vprašanje odprto, čeprav morda sloni na nekih fizikalnih ugotovitvah. Do zdaj smo večinoma verjeli, da je treba plavati s tokom, če je to seveda le možno. Nekje sem bral, da je bolj učinkovito hrbtno plavanje. Zimmermann pravi, da je plavanje s tokom sicer v skladu z naravnim

ohranitvenim nagonom, da pa zakonitosti (snežne) struje govore za plavanje proti toku. Ko sem sam 1. februarja 1948 pod vrhom Planjave doživel, kaj pomeni, če te vzame plaz, sem začel plavati s tokom. Še na misel mi ni prišlo, da bi se vrgel proti plazu, bilo je prestirno, snežna struja pa teče kakor voda. Če bi plaval hrbtno, bi, tako se mi zdi, ne vzdržal na površini niti nekaj metrov. Če bi se bil takoj rešil cepina, obešenega na roki, se mi zdi (!), da bi me plaz ne bil zavrtil in pokopal. Če se Zimmermann zanaša samo na »zakone«, je to lahko zelo »mrtva« teorija. A »praksa«, ki bi to potrdila, ostaja zatajena ali pa je morda sploh ni. Končno tudi ni vseeno, kakšen je sneg, v kakšnem svetu se plaz sproži in še kaj. Ne nazadnje, koliko je pri roki tovarišev, ki te izkopavajo.

T. O.

VARSTVO NARAVE

PROBLEM ODPADKOV V GORAH

V Les Alpes 1973/9 beremo o problemu odpadkov, predvsem okoli koč, naslednje: Vsaj pol koč popolnoma zanemarija ta problem in seveda so to tiste, ki so najbolj obiskane, kajti okoli teh kup odpadkov dnevno raste. Zračunali so, da vsak obiskovalec, ki prenoči, jih pusti za seboj vsaj 1 kg. Kako to? Saj prazna kg konzervna doza tehta komaj 200 g? Razlog je v tem, ker se je prehrana v planinah v zadnjih letih močno spremenila tudi zato, ker je oprema lažja, saj imamo aludereze, peresno lahke vetrovke, najlonske bivak vreče. Zakaj ne bi v nahrbtnik vrgli še konzervo ananasa in tri konzerve piva, čemu bi shajali kakor nekoč. Tudi kočje ponujajo marsikakšno stvar v konzervah in tako samo večajo neugodni kup. 96 % je na njem namreč raznovrstnih škotel, največ pivskih doz, manj raznih drugih konzerv; 3 % zavzemata papir in karton, komaj 1 % pa steklene in plastične steklenice. Zakaj se torej SAC pomišlja in oskrbnikom enostavno ne prepove prodaje pijač v alu-konzervah? In to še zlasti zato, ker je alu-embalaža najdražja (za valjani aluminij je treba 30-40-krat več termične energije kot za plastiko - 73 kWh/kg : 2,7 kWh/kg).

Čemu razmišljati o dragih zažigalnih in uničevalnih napravah za odpadke, ko pa gre tudi z vzgojo, s propagando, z ukrepi!

Akcija »Čista Švica« je objavila med drugimi to-le: Da bi se naraščanje smeti

in odpadkov v gorah ustavilo, je treba le nekaj dobre volje in manj lahkomišelnosti. Vsak naj vzame odpadne stvari s seboj domov ali vsaj do prvega smetišča v dolini! Posebej velja to za črepinje ki niso samo grde, temveč tudi nevarne za domače in divje živali. Alpe so polne ljudi. Če hočemo imeti pravo podobo gora še pred seboj, potem so dolžni poskrbeti, da za seboj ne puščajo najrazličnejših odpadkov.

T. O.

STRADA ALTA LEVENTINA

Strada alta je pot, ki poteka po levem bregu Leventine in veže Airolo v Biasco. Štejejo jo med najlepše poti v Švici. Zadnja leta so varuhi narave v skrbeh, češ da je idiličnost in lepota te poti resno ogrožena. Gre res za eno najlepših alpskih pokrajin, ki jo je treba tako ohraniti. Zvezna vlada je zadevno odločbo že izdala. Planerji pa se zgovarjajo na leventinske kmete, češ da jim je treba pomagati. Že, pravijo varuhi narave, turizem naj le prispeva k temu, vendar je treba kmetu pomagati tako, da bo lažje obdeležoval svoje posestvo v gorah. Zato res rabi v gozdu in na polju boljše ceste. Ne pomagamo pa mu s tem, če mu odkupimo parcelo ali planšarsko kočjo, kjer je nekaj tednov promet, potem pa vse leto smrtna tišina.

Od Airolo do Biasce je 45 km. Zgornja tretjina poti je še prav taka kot srednjeveška šentgotardska, o kateri je izšla naj-

starejša uredba leta 1237. Vzdržujejo jo že nekaj let razne družbe, med njimi tudi »Pro Leventina« in »Pro Ticino«. V vaseh nad »Strado alto« se množe nove hiše in letne hišice, ki so vsaj doslej prilagojene lokalni gradnji. V načrtu so zimsko športne naprave. Če bodo te dovoljene, je nujna še večja infrastruktura. Čim več naprav, čim več hiš in hišic, tem več infrastrukturnih vprašanj. Nove ceste v to področje ne bodo v korist kmečkemu gospodarstvu, pač pa ga bodo odpravile in napeljale v turistično industrijo. Razprodaja kmetij je potem samo vprašanje časa.

KONGRES O BODOČNOSTI ALP

Pod pokroviteljstvom UIAA (Union internationale des associations d'alpinisme), UICN (Union internationale pour le conservation de la nature et des ressources) je bil v začetku septembra 1974 v Trentu kongres o bodočnosti Alp, ki so ga sklicali UNESCO, CIPRA, CAI in trentski filmski festival. Povabili so tristo oseb iz vsega sveta (tudi iz Slovenije, povabljen je bil tudi urednik PV). Tema kongresa je bila: varstvo in razvoj Alp po ekoloških načelih.

V prvem delu so bila predavanja o demografskem razvoju, o turizmu in gospodarstvu, o bioloških posledicah gospodarjenja z Alpami, o favni in flori, o spreminjanju Alp zaradi turizma, agrikulture, cest itd. o konservatorstvu (nacionalni parki) v bodoče.

V drugem delu se je razvila široka, tematično zelo disciplinirano potekajoča

diskusija, med drugim tudi o juridičnih administrativnih in finančnih vprašanjih, o urbanem razvoju v Alpah, o različnih načinih eksploatacije Alp (gozdovi, hidroelektrarne, agrikultura idr.).

T. O.

VARSTVO NARAVE MED IDEALOM IN NUJNOSTJO

V »Natusch. und Nat. parke« 1974 je objavil uvodno besedo Josef Ertl, minister v zvezni vladi ZRN. Govori o sodobnem smislu varstva narave, o kompleksnem in globljem smislu in namenu, ki ga je to prizadevanje dobilo spričo velikih sprememb v svetu. Njegove naloge, pravi minister ene najbolj razvitih držav na svetu, niso v tem, da bi na muzejski način ali z restavrativno dejavnostjo ohranilo ali vzpostavilo nekdanje stanje v naravi ali v sferi kulturnozgodovinskih interesov, marveč so njegove naloge v tem, da skrbi za sedanjo existenco in za varnost v bodočnosti, da ohrani materialne in duhovne dobrine, ki jih človek potrebuje.

Tudi država priznava, da gre za javne naloge visoke prioritete. Zvezna vlada in deželne vlade so izdelale zakone, ki so moderna osnova za pravilno obravnavanje problematike, saj opredeljujejo dolžnosti državljanov in države.

Na zaključku uvodnega članka je minister Ertl posvetil nekaj lepih besed za 80-letnico dr. Alfreda Toepferja, ki je ustanovil vrsto nemških naravnih parkov in bil 20 let predsednik zveze teh parkov. Pokojni kancler Adenauer je njegovo delo za ohranitev primernih površin za oddih ocenil, kot »največjo socialnopolitično nalogo«.

T. O.

IZ PLANINSKE LITERATURE

REINHOLD MESSNER O EKSTREMNEM ALPINIZMU IN O VREDNOSTI DOŽIVETJA

Messner je zdaj komaj 29 let star in je po splošnem mnenju, lahko bi rekli, po svetovnem mnenju najuspešnejši alpinist na vsem svetu. To je velika beseda, velika pa so tudi Mesnerjeva dela, za seboj ima čez petsto plezalnih vzponov v Vzvodnih in Zahodnih Alpah, med njimi skoraj vse najtežje, številne solo-vzpone (severno steno les Droites, direktno južno steno Marmolate di Rocca, Rupalsko stran v Nanga Parbatu in južno steno Manasluja. S svojimi šestimi knjigami se

je proslavil po svetu prav tako kot s svojimi predavanji. Velja za duhovitega in bistrega moža, ki ima o alpinizmu samonikle in prav svojevoljne nazore. O njegovih knjigah smo občasno poročali in spremljali njegova velika dejanja v stenah. Njegov življenjski vzpon je prav tako strm, nagel in izjemen kakor njegova izredna plezalska sposobnost, zaradi katere je prišel na misel, da se mora spremeniti od Welzenbachovih časov veljavna težavnostna lestvica. Zato je napisal knjigo o 7. stopnji. V »Der Bergsteiger« 1973/6 je glede tega vprašanja povedal nekaj dodatnih misli. Kako bo z alpinizmom v bodočnosti, kam bo šel

ekstremni alpinizem, v čem je skrivnost, da njegove pristaše vedno znova fascinira?

Messner sodi, da razvoj zahteva VII. stopnjo, kajti »tisoči že obvladajo VI, nekaj sto jih je že prestopilo to mejo (ali ni preveč?). To razmerje med zelo dobrimi in dobrimi alpinisti je že od nekdaj veljalo. Po letu 1950 se je začelo razvijati tehnično plezanje in prišlo v zagato. Plezalci so zmotno mislili, da z večjo uporabo klinov delajo večje stvari, in so upali, da s tem porivajo vrednostno lestvico navzgor. Danes nam je jasno, da je prefirana uporaba »materiala« nesmiselna, saj večjih sten ni. Leta 1970 so »padle« prve himalajske stene osemtisočakov, toda takih je komaj petnajst, ki bi utegnile postati »klasične«. Tudi v Himalaji bo prišel čas, ko bo naveza v dvoje sama vstopila v stene in jih zmagovala brez višinskih aborisič. Razvoj v zadnjih desetih letih to potrjuje. To je ena možnost, ki pa je redkokomu na razpolago. Druga možnost je realnejša: Poiskati v Alpah še večje težave in jih preplezati prosto, brez »materiala«. Imenujmo to VII. stopnjo, saj so bile preplezane šestice brez varovanja in asistence, brez težke tehnike, v zimskih razmerah, tudi solirane. Teoretično je torej možno, da se dobra naveza loti še težjih stvari in da jim je kos.

Na vprašanje, zakaj na to misel alpinisti že niso prej prišli, odgovarja Messner, da zato, ker je bila višja stopnja od VI v Alpah a priori izključena. Teoretično je možna tudi 8. in 9. stopnja. Ni razloga, zakaj naj bi bila VI. stopnja zadnja, najvišja.

Glede doživetja pravi: »Doživetje mejne situacije je važno. Slab plezalec jo lahko doživi v II., dober v VI. stopnji, v tem ni razlike. Prepričan sem, da plezalec, bodisi da to zavestno doživi ali ne, v nekih mejnih situacijah, na meji svojih zmožnosti pridobi nekakšno vizionarno, obogateno čustvovanje. Že pred sto leti so planinski pisatelji to izpovedovali bolj ali manj izrazito (po priznanju nemških zgodovinarjev je bil prvi tak avtor prav naš Stanič, ki je pisal o »slasti tveganja«; o pomembnosti mejnih situacij pri plezanju smo v »Razgledu po svetu« poročali vsaj dve desetletji po raznih eksistencialističnih avtorjih, največ ob Greitbauerjevi filozofiji, op. ur.) V ZDA trdijo nekateri biokemiki, da se v mejnih situacijah obnašajo možgani kakor v opojenosti.

Doživetje mejne situacije je glavni nagib, ki žene plezalca v stene znova in znova. Primera z opojenostjo ni popolna, kajti za njo ostane »maček«, depresija, bedni počutki, po uspeli turi pa je človeku prijetno, ko se zave, kaj je tvegalo in premagalo. »Pisal sem že in govoril, da je hipijevstvo kot življenjska oblika podobno alpinizmu, posebno pri mladih alpinistih, ki radi za kratek čas ubeže civilizaciji.

Morda se sliši to nenavadno, »šokantno«, vendar – vsaj, kar mene zadeva – ekstremni plezalec ni samo športnik in ne išče samo zgolj športnega doživetja. – Če to in drugo, kar je Messner napisal, premislimo, lahko ugotovimo, da je bilo to v zgodovini alpinizma že večkrat izrečeno. Naravno, vsak človeški pojav živi iz preteklosti za bodočnost in ko človek o tem govori, sicer ponavlja, dodaja pa sodobno, moderno nianso, izpoveduje se v zgodovinskem trenutku, ki ga živi in v katerem se hoče uveljaviti. Tudi beseda o športu – alpinizmu je bila spregovorjena že sredi 19. stoletja, ko so alpinizem njegovi pionirji proglasili za najmenitnejši šport stoletja, ali kasneje, ko so rekli, »da ni le šport, ampak več kot šport, bitno združen s kulturo«. Če je to res – ni razlogov, da bi po sto in več letih o tem dvomili – potem je odvisen od kulturne zavesti, od vsega, kar jo oblikuje in kar ji daje vsebino.

T. O.

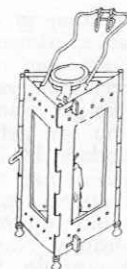
ŠVICARSKI PLANINSKI MUZEJ V BERNU

Muzej v Bernu je med planinskimi muzeji še vedno največji in najboljši na svetu. V letu 1974 mu teče že 42. leto življenja. V »Les Alpes« 1974/7 beremo nekaj zanimivih podatkov ob njegovi štiridesetletnici. Značilne za ustanovo so stalne finančne stiske, zato so morali zadnja leta odlagati nujna popravila v razstavnih prostorih. Čeprav je l. 1972 odpadlo na nabavo novih eksponatov, predvsem za nakup reliefov, le 7% običajnih izdatkov, so imeli 4918 šfr primanjkljaja.

Muzej je za šole izdal delovni zvezek, foto-reprodukcijo velikega reliefa Berner Oberlanda in ga v enem letu skoraj razprodal. S pomočjo mecenov so za muzej pridobili izreden relief »Worb z okolico«, pri čemer so se izkazale banke pa tudi privatnik. V l. 1973 so priredili veliko razstavo grafičnega in kartografskega dela prof. Imhofa.

Leta 1972 je muzej obiskalo 16 507 oseb.

T. O.

RAZGLED PO SVETU

ALPINISTIČNE SOLE

Alpinistične šole po svetu imajo drugačen značaj in namen kakor naše planinske. V Nemčiji in Avstriji jih je kakih 50, nekatere so velike, že kar podjetja, druge majhne, včasih premorejo le enega vodnika. Vse izdajajo brošure, kataloge, hektografirane liste, ki ponujajo program, ture in navajajo datume in cene. Pisali smo že, da te vrste šol prevzemajo funkcijo nekdanjih klasičnih vodnikov-individualcev, za katere je vedno manj kruha. Za ljudi, ki nimajo partnerjev, so te šole zares dobrodošle, saj jim šola organizira poleg družbe še vse drugo: pripravo, kočice, zavetišča, prehrano. Cene so visoke in se seveda ravnajo po tem, koliko oseb pride na enega vodnika, včasih zajemajo v ceno tudi polpension ali polni pension. Če gre za lahke poti, vzame vodnik s seboj do osem oseb in celo več. Vodniki z državnimi izpiti so seveda dražji kot vodniki kandidati ali pomožni vodniki brez izpitov. Na ceno vpliva tudi to, če je šola obdavčena in s kakšno stopnjo. Nekaj primerov: Alpinistična šola ÖAV s polnim pensionom računa za enotedenski plezalni tečaj 360 DM ali 7550 ös, za enotedensko turo 440 DM ali 3150 ös (z vodnikom). Tirolska plezalna šola (vodja znani Ernst Senn) računa za tedenski plezalni tečaj s polnim pensionom 442 DM ali 3150 ös, za tedensko turo s polpensionom pa 458 DM – 3300 ös. Center v Pontresini: polni pension + tečaj 360 DM – 400 sfr., tedenska tura 590 DM – 650 sfr. DAV računa tedensko turo brez vodnika 225–255 DM, plezalni tečaj s polpensionom pa 310–410 DM. Poleg teh aranžmanov so na sporedu tudi cenejši za mladino od 14 do 18 (samo 115 DM za tedenski lažji tečaj), za 10- do 14-letne pa so na razpolago tedenski tečaji za 65 DM s polnim pensionom.

T. O.

POMANJKANJE SERP V HIMALAJI

To dejstvo, ki so ga notirale tudi naše odprave, nima svojih vzrokov v nekakšni idiliki, marveč v neizprosнем razvoju »himalaizma«. Šerpe so ljudje, vsak od njih raje dobro živi, kot pa da gleda skozi prste. Raje manj dela, manj naporno, manj nevarno, če pri lažjem delu več zasluži. In tako si iščejo zadnja leta (morda zadnjih 5 let) vedno bolj kruha kot turistični vodniki po nižjih predelih Nepala, žive razmeroma prijetno in ne zaslužijo slabo. Kdo naj jim zameri, če je prišel njihov čas!

Pravih Serp (ki jih po navadi še vedno pišemo z veliko začetnico, ker so pač

pleme, skupnost, ljudstvo) je z ženami in otroki vred kakih 60 000. Vsi žive v vzhodnem Nepalju na področju Everesta. Kakih 300 teh Serp se preživlja z gorami, vendar strokovnjaki sodijo, da jih je polovico takih, na katere se lahko zaneseš pri iveganih podjetjih. 150 mož je torej himalajskih pomočnikov ekspedicijam. Vedo, kako se uporablja cepin, kaj je naveza, kaj rabi ekspedicija, kako ji lajšajo delo – od kuhe do postavljanja šotorov itd. Druge bi lahko šteli med nosače.

V letu 1974 je nepalska vlada dovolila 21 ekspedicij. Ta ali ona utegne biti žrtev sedanjega pomanjkanja Serp. Vzrokov zanj je seveda več: Življenjska nevarnost na ekspedicijah je nekaj neizogibnega. Po vzponu na Everest 4. maja 1953, torej v 20 letih, se več desetina Serp ni vrnilo v svoje vasi. Samo pri eni nesreči leta 1970 jih je pobrala gorska smrt deset. Drugi vzrok so delovne okoliščine na ekspedicijah, nič manj važen. Pravi Serpe zaslužijo 6,60 do 9,60 Šfr. na dan in hrano. Mnogi med njimi so zaradi tako majhne mezde nejevoljni in ni čudno, če uhajajo na manj tvegano delo. Tensing Norkay, pojem šerpovske veličine, prvi človek na Everestu, se je izselil v Indijo. Nekateri, ki jim gore še pomenijo izziv, izgubljajo veselje, tako pravijo, saj zdaj osemtisočaka ne zmaga več človek, marveč moderne metode in vedno boljša oprema.

Najpomembnejši vzrok pomanjkanja Serp pa je naraščajoči turizem. V ljudeh, ki imajo denar, je vedno več veselja do nenavadne hoje po gorah. Mnogi Šerpe so podpisali dolgoročne pogodbe z različnimi potovalnimi biroji. Namesto da bi prebijali pot na ledene vršace, vodijo množice inozemcev po mikavni nepalski divjini. Redko se zgodi, da taki pridejo nad 5000 m. So nekakšni varuhi, nekake pestunje Evropejcem in Amerikancem: kuhajo jim, jim pogrinjajo, postavljajo in urejajo šotore, in seveda tudi pazijo, da se jim kaj ne zgodi.

Spremembe so se zelo vidno pokazale jeseni l. 1971, ko je 40 nosačev zapustilo argentinsko odpravo, potem ko so se sprickali zaradi delovnih pogojev. Spomladi 1972 je spet strajkalo več nosačev zaradi nizke mezde. Skoraj ni ekspedicije v zadnjih letih, da bi podobnih težav ne doživela.

Dobra odprava rabi vsaj deset šerp. Letos jih je torej potrebnih vsaj 210. Verjetno pa precej več, kajti zvedeli smo, da hočejo letos Španci priti na Everest, japonske alpinistke pa na Manaslu. In število je teoretično, saj ne računa z izpadom zaradi višje sile (Les Alpes 1974/3).

T. O.

TRETI DIREKTNI VZPON V JUGOVZHODNI STENI GRAND CAPUCINA

Pripadel je švicarski navezi – Christian Dalphin in Claude Reuille, oba iz Ženeve, sta 13. in 14. julija 1973 kot tretja zmogla to slavno smer, ki so jo prvi preplezali 1.–3. julija 1968 Italijani iz Lecca: A. Angihileri, G. Gariboni, C. Ferrari, C. Mauri in P. Negri. Smer sta pozimi od 9. do 11. marca 1969 preplezala A. Gogna in L. Cerrutti, o čemer smo poročali. Dalphin poroča o švicarskem vzponu v Les Alpes 1974/4: Prvič smo vstopili v to smer že julija l. 1962 (Dalphin, Reuille in Voltolini), drugič avgusta istega leta in smo tedaj prišli do 120 m pod vrh (Dalphin, Grassin, Habersaat, Voltolini). Julija 1966 smo spet poskusili (Dalphin, Ebner in Habersaat). Opremili smo smer s svetrovcji, tudi najtežji raztežaj, vse najtežje je bilo za nami, prišli smo do horizontalne prečnice, še širje raztežaji so nas ločili od vrha. Smer poteka med Bonattijevo smerjo in smerjo po južni steni, nekako po sredi stene. Vsi raztežaji so po težavnosti v glavnem V, V+, VI in VI+, A₂ in A₃, en raztežaj je A₁, IV. Vstop sam je po težavnosti III–IV po terasah, po katerih se pride do Bonattijevega vzpona.

Smer je do tričetrtine našpikana s klini, vendar svetuje Dalphin, da vzame plezalec s seboj vsaj 30 raznih klinov. Če je kolekcija ameriška, naj bodo vmes vsaj 4 »bongi« (2 in 1/2 palca), nekaj lesenih tankih zagozd in 10 svetrovcev.

T. O.

IZREDNI PRISPEVKI ZA PLANINSKI VESTNIK Od 1. 7. 1973–31. 7. 1974

Prispevali so:

Po 10 din:

Drab Jože, Vider Mara, Zupanc Janez, Podržaj Vojko, Ljubljana – Lobnik Anton, Hoče – Skoflek Drago, Črna – Zupan Alfonz, Golnik – Zajc Mira, Zalec – Slabe Ivanka, Jesenice – Vivod Stefan, Slov. Konjice – Kovačič Ivanka, Videm – Meško Makso, Kog – Lednik Stefan, Mežica – Lovrenčak Jože, Rog, Slatina – Karčc Pavla, Mozirje – Vidmar Franc, Kranj – Valant Milan, Radovljica – Miličević Mišo, Sarajevo – Hauser Karel, Slov. Gradec – Celik Milan, Kranj – Zupanc Marija, Bohinj – Blažević Ivo, Salčava – Miklavčič Jozelj, Avstrija.

Skupaj 230 din.

Po 20 din:

Sajovic Anton, Juvanec Ljudmila, Lipovšek Marjan, Ljubljana – Vesel Franc, Domžale – Janeš Blago, Čilenšek Milan, dr. Bergoč Jože, vsi Maribor – Hrovatin Ksenija, Nova Gorica – Rušt Ivo, Col – Kužnik Alenka, Lesce – Zwölf Stane, Postojna – Štros Angela, Bohinj – Siter Karel, Velenje – Križnar Stefan, Šk. Loka – Šnofl Maks, Ruše – Hribnik Janez, Kranj – Cvetković Radovan, Valjevo – Šišič Jerko, Split – Pavlovič Mato, Beograd – dr. Stanek Tomaž in Javornik Rafael iz Nemčije.

Skupaj 420 din.

Po 30 din:

Škoda Jože, Ljubljana – Misotič Hermina, Ptuj – Mrakič Božo, Vuzenica – Zinauer Mirko, Maribor – Lačen Marjan, Črna – Taler Polde, – Svica.

Skupaj 180 din.

Po 40 din:

Anžur Andrej, Janc Vlado, Bojkič Mihajlo, Ogrinec Boris, Mihelčič Ivan, Gregorčič Evgen, Salamun Franc, Ciglar Milan, Petkovšek Branko, Ljubljana – Ostan Boris, Bovec – Zivec Boža, N. Gorica – Zabret Roža, Klojčnik Franjo, Kranj – Magajne Ciril, Šempeter – Janko, Rog, Slatina – Govekar Franc, Vodice – Sozio Zdenka, Bovec – Kovač Antonija, Tolmin – Vončina Miha, Slov. Konjice – Drofenik Boris, Ravne – Celik Roman, Koper – Jelen Franc, Šk. Loka – Čefarin Dolores, Ajdovščina, Pinoza Mira, Ptuj – Telcer Franc, Prevalje – Šinigoj Alojz, Dornberk – Sotlar Zarko, Sentjur – Stepinšek Edo, Celje – dr. Rastko Stefanovič, Hercegnovi – Bogdanovič Milivoj, Zagreb – Kranjc Nuša, Nemčija.

Skupaj 1240 din.

Po 50 din:

Schweizer Ferdo, Ljubljana, – Jug Anton, Šentvid-Lj. – Vehar Krista, Jesenice – Cvek Milan, Medvode – Entraut Drago, Sarajevo.

Skupaj 250 din.

Po 60 din:

Dolinar Hieromin, Polje – Plenjšek Emil, Prevalje – Robič Slavko, Gozd-Martuljek – Rodman Stefi, Zagreb.

Skupaj 240 din.

Po 80 din:

Klobučar Bernard, Šentvid – Bratkovič Jože, Tržič – Ogrin Norbert, Nemčija.

Skupaj 240 din.

Po 100 din:

Dr. Potočnik Miha, Tone Škrajnar, Prevec Nevina, Pipan Lev, Mervec Franc, Ljubljana – Nemeč Marjan, Velenje – Kajzer Sonja, Vogelnik Franc, Maribor.

Skupaj 800 din.

Po 200 din:

Slavica Fišer, Amerika – ing. Rado Rakuša, Svica.

Skupaj 400 din.

Po 300 din:

Štibelj Gašper, Tržič.

Po 700 din:

Planinsko društvo Radovljica namesto venca za ponesrečena planinca: Grčar Janez in Kurinčič Jurij in predvojnemu predsedniku Toreli Albinu.

Honorarje so odstopili:

Motore Lajze, Sevnica 30 din; Jordan Božo, Šempeter 30 din; Milčetič Ivo, Varaždin 40 din; Marušič Branko, Nova Gorica 40 din; Korenini Drago, Ljubljana 85 din; Ing. Mulej Franc, Ljubljana 90 din; Vudler Irena, Celje 150 din; Kračar Franc, Javornik 200 din; Michler Ivan, Vrhnika 225 din; Jože Vršnik Solčava 240 din; Tone Wraber, Ljubljana 300 din; Rafko Trpin, Idrija 525 din; Matija Tuma, Svica 260 din; Dr. Tuta Slavko, Trst 686 din. Dr. Bogdan Breclj, Ljubljana 475 din.

Skupaj 3376 din.

Prispevki od 1. 7. 1973 do 30. 7. 1974 znašajo skupaj 8376 din.

Ne čakajte,
da priljubljeno melodijo slišite slučajno –
kupite si gramofon

- sodobna ojačevalna tehnika
- čist in naraven ton
- pri reprodukciji gramofonskih plošč
- lepa, moderna oblika
- prodaja na kredit
- garancija

 Iskra

ISKRAPHON PM-71
Skatla s keramičnim gramofonskim vložkom,
vložena v leseno furnirano kaseto. Ima samostojen ojačevalc z zvočnikom 2 W

ISKRAPHON PM-75
Vgrajen v plastično nelomljivo kaseto
v treh različnih barvah, s samostojnim
ojačevalcem in zvočnikom 3 W

ISKRAPHON RS-70 STEREO
Vgrajen v leseno furnirano kaseto – Pokrit
s prozornim pokrovom – Dva zvočnika, 3 W,
15 Ohma, sta vgrajena v posebnih zvočnih
omaricah, enako furnirana
kot kaseto

TOVARNA DOKUMENTNEGA IN KARTNEGA PAPIRJA RADEČE PRI ZIDANEM MOSTU

Pošta: 61433 Radeče — Tel.: Radeče
819-050, 819-051, 819-111, 819-112 — Telex:
35136 yu pap — Brzjav: Papirnica Radeče
— Tek. rač. pri SDK Laško: 50710-601-16039
— Železniška postaja: Zidani most

Proizvaja: vse vrste brezlesnih papir-
jev in kartonov, specialne papirje, surovi
heliografski papir, paus papir, kartografski
papir, specialni risalni »Radeče«, premaz-
ne kartone, papirje za filtre itd.

Izdeluje: vse vrste kartic za luknja-
nje v standardni velikosti in tisku. Po želji
izdeluje kartice v posebnem tisku v rdeči,
modri ali sivi barvi

**BOMBAŽNA
PREDILNICA
IN TKALNICA
TRŽIČ**

CESTA JLA 14

Telefon 70-340

Telegram Predilnica Tržič

- Industrijska bombažna preja, česana
in kardirana do Nm 70
- Beljene, surove in barvane bombažne
tkanine v širini od 80 do 252 cm
- Beljene, barvane in tiskane tkanine iz
mešanice bombaža in polinoznih
vlakn
- Konfekcioniranje posteljnega perila

nama

VELEBLAGOVNICA
SKOFJA LOKA

nama

VELEBLAGOVNICA
KOČEVJE

nama

VELEBLAGOVNICA
PRI POŠTI
LJUBLJANA

nama

BLAGOVNICA
S STANOVANJSKO
OPREMO
LJUBLJANA

nama

VELEBLAGOVNICA
VELENJE

nama

VELEBLAGOVNICA
SLOVENJ GRADEC

- za družino
- za stanovanje
- za gospodinjstvo
- za šport in rekreacijo

VSE BLAGO
V ENI HIŠI

TRGOVSKO PODJETJE

nama

L J U B L J A N A

